716/1907
907
u XX/12
III 1028

A. PHILIPPIDE

Specialistul Romîn

CONTRIBUȚIE

LA

ISTORIEA CULTURII ROMÎNEȘTI

DIN

SECOLUL XIX

IAȘI
EDITURA „VIEȚII ROMÎNEȘTI"
1907

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

EU 50.

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

716.
1907.

A. PHILIPPIDE

SPECIALISTUL ROMÎN

CONTRIBUȚIE

LA

ISTORIEA CULTURII ROMÎNEȘTI

DIN

SECOLUL XIX

660263
B.C.U. IASI

IAȘI
EDITURA „VIEȚII ROMÎNEȘTI"
1907

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

REÎNREGISTRAT
Biblioteca Universității Iași
716/1907

TIPOGRAFIA „DACIA" ILIESOU, GROSSU & Comp.—IAȘI.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

SCURTĂRI

A.—Vasile Alexandri, Opere complete, Poezii, vol. I, Bucureşti, 1875.

A. II.—Vasile Alexandri, Opere complete, Poezii, vol. II, Bucureşti, 1875.

A. III.—Vasile Alexandri, Opere complete, Poezii, vol. III, Bucureşti, 1897.

A. T.—Vasile Alexandri, Opere complete, Teatru, Bucureşti, 1875.

AL.—Istoriea luĭ Alexandru cel mare, Bucureşti, 1850.

ALEXICĬ I.—G. Alexicĭ. Texte din literatura poporană romînă, tom. I, Budapesta, 1899.

ANT.—Antim Ivireanul, Predice, Bucureşti, 1886.

B.—Bibliea, Bucureşti, 1688.

BA. AR.—I. Bărac, Istoriea preafrumosuluĭ Arghir, Bucureşti, 1847.

BAR. I.—G. Baronzi, Opere complecte, vol. I: Limba romînă şi tradiţiunile eĭ, Galaţi-Brăila, 1872.

BA. TIL.—I. Bărac, Tilu Buhoglindă, Braşov, 1840.

BĂL.—Bălcescu, Istoriea Romînilor sub Mihaĭŭ Viteazul, Bucureşti, 1878.

B. ET.—Beldiman, Eteriea, Iaşĭ, 1861.

BIB.—Bibicescu, Poezii populare din Transilvania, Bucureşti, 1893.

B. P.—Beldiman, Istoriea luĭ Numa Pompilie, t. I şi II, Buda, 1820.

BR. — D. Brandza, Prodromul floreĭ romîne, Bucureşti, 1879—1883.

C.—Konaki, Poeziĭ, Iaşĭ, 1887.

CAL.—Calendariŭ, Buda, 1814.

CAL. II.—Calendariŭ, Buda, 1844.

CANT. I—D. Cantemir, Istoriea ieroglifică, Bucureşti, 1883.

CAR. T.—Caragiale, Teatru, Iaşĭ, fără an.

C. L.—Convorbiri literare (Revistă).

CO.—Contemporanul (Revistă).

COLUMNA—Columna luĭ Traian (Revistă).

COR.—Coresi, Psaltirea, ed. Academieĭ, Bucureşti, 1881.

COŞ. F.—Coşbuc, Fire de tort, Bucureşti, 1898.

CR.—Creangă, Poveşti, Iaşĭ, 1890.

CR. A.—Creangă, Amintiri, Iaşĭ, 1892.

CUL.—Culegere de doine, strigături şi chiuituri, Braşov, 1891.

CUV.—[illegible]

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

D.—Donicĭ, Fabule, Iași, 1842.

DAMÉ. T.—Damé, Incercare de terminologie poporană romînă, București, 1901.

DEL. S.—Delavrancea, Sultănica, București, 1885.

DION.—Dionisĭu Eclesiarhul, Cronograf, în IL. TEZ. II 159 sqq.

DOS. PRO.—Dosofteĭu, Viața și petrecerea sfinților, Iași, 1682, lunile Septembre—Februar.

DOS. PS.—Dosofteĭu, Psaltirea în versurĭ, ed. Academieĭ, București, 1887.

DR.—Robinson Cruzoe, compus de Kampe și tradus pe romînie de Vasile Drăghicĭ, Iași, 1835.

E.—Eminescu, Poezii, București, 1895 (ed. VII).

EC.—Molnar, Economiea de cîmp, Buda, 1806.

E. N.—Eminescu, Nuvele, Iași, fără an (ed. Șaraga).

E. V.—Văcărescu, Istoriea împăraților otomanĭ, în IL. TEZ. II 245 sqq.

FRÎNCU M.—Frîncu și Candrea, Moții, București, 1888.

FUND.—Fundescu, Basme, orații, picilituri și gicitori, ed. IV, vol. I, Basme, București, 1896.

GH. A.—Ion Ghica, Amintirĭ din pribegie, București, 1890.

GH. S.—Ion Ghica, Scrisorĭ cătră Alexăndri, București, 1887.

GOR.—Gorjan, Halima, Sibiiŭ, 1835—1838.

GR.—Grecescu, Conspectul florei romîne, București, 1898.

GR. A—Gr. Alexăndrescu, Meditații, elegii, epistole, satire și fabule, București, 1863.

HASDEU—Hasdeu, Etymologicum magnum.

HOD.—Hodoș, Poezii poporane din Bănat, Caransebeș, 1892.

I.—Ispirescu, Legende saŭ basmele Romînilor, București, 1882.

IL. TEZ.—Ilarian, Tezaur de monumente istorice, București, 1862—1864.

I. N.—Iacob Negruzzi, Scrierĭ complecte, București, 1893—1897.

ION. CAL.—I. Ionescu, Calendar pentru bunul gospodar, Iași, 1845.

ION. D.—I. Ionescu, Agricultura din județul Dorohoiŭ, București, 1866.

ION. P.—I. Ionescu, Agricultura din județul Putna, București, 1869.

I. UNC.—Ispirescu, Din poveștile unchiașuluĭ sfătos, partea I, București, 1879.

LET.—Letopisețele țării Moldoveĭ, ed. I Cogălniceanu, Iași, 1852 (Cînd nu se specifică volumul, înseamnă vol. I).

LET.$_2$. — Letopisețele țării Moldoveĭ, ed. II Cogălniceanu, București, 1872—1874.

M.—Moxa, Cronograf, în CUV. I 345 sqq.

MAG.—Magazinul istoric, București, 1845 sqq. (Cînd nu se specifică volumul, înseamnă vol. I).

MAR. DESC.—S. Fl. Marian, Descîntece, Suceava, 1886.

, 1892.

BDD-B858 © 1907 Editura „Viețiĭ romînești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

MAR. N.—S. Fl. Marian, Nunta, București, 1890.
MAR. O.—S. Fl. Marian, Ornitologiea, Cernăuți. 1883.
MAR. SAT.—S. Fl. Marian, Satire, București, 1893.
MAR. SERB.—S. Fl. Marian, Sărbători, București, 1898 sqq.
MAR. T.—S. Fl. Marian, Tradiții, București, 1895.
MAR. VRĂJ.—S. Fl. Marian, Vrăji, București. 1893.
MIN. O.—Mineiul, luna lui Octomvrie, episcopiea Rîmnicului, 1776.
MÎNDR.—Simeon C. Mîndrescu, Literatură și obiceiuri poporane din comuna Ripa de jos, comitatul Mureș Turda (Transilvania), București, 1892.
N.—C. Negruzzi, Scrieri, București, 1872 sqq.
NIF.—Viața părintelui nostru Nifon, scrisă de chir Gavril, mai marele Sfetagorei, București, 1888.
O.—Odobescu, Scrieri, București, 1887. (Cînd nu se specifică volumul, înseamnă vol. III).
OGL.—Piscupescu, Oglinda sănătății, București. 1829.
P. E.—Anton Pann, Noul Erotocrit, Sibiiu, 1837.
P. H.—Anton Pann, Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea, București, 1853.
P. PO.—Anton Pann, Culegere de proverburi saŭ povestea vorbei, București, 1852—1853.
P. M.—Petru Maior, Istorie pentru începutul Romînilor, Buda, 1834.
POP. RET. P.—I. Pop Reteganul, Povești ardelenești, Brașov, 1888.
POP. RET. TR. — I. Pop Reteganul, Trandafiri și viorele, Gherla, 1891.
P. P. A.—Alexăndri, Poezii populare, București, 1866.
P. P. I.—Iarnik-Bîrseanu, Doine și strigături din Ardeal, București, 1885.
P. P. T.—G. Dem. Teodorescu, Poezii populare, București, 1885.
PRA.—Carte romînească de învățătură dela pravilele împărătești, Iași, 1646.
RĂȘC.—P. Răscanu, Lefile și veniturile boerilor Moldoveĭ în 1776, Iași, 1887.
ROM. GL.—Romînul glumeț, partea I, proverburi și gîcitori, București, 1874.
RUDOW.—W. Rudow, Neue Belege zu türkischen Lehnwörtern im Rumänischen, în Zeitschrift für romanische Philologie, XVII, XVIII, XIX; Neue Belege zu rumänischen Wörtern nichttürkischer Herkunft, în Zeitschrift für romanische Philologie XXII.
SĂGHINESCU VOC.—V. Săghinescu, Vocabular romînesc de vreo cîteva mii de cuvinte, Iași, 1901.
SB.—Ion G. Sbiera, Familia Sbiera, Cernăuți, 1899.
SB. P.—Ion al lui G. Sbiera, Povești poporale romînești, Cernăuți, 1886.

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

SEV.—E. Sevastos, Cîntece moldovenești, Iași, 1888.
SEV. N.—E. Sevastos, Nunta la Romînî, București, 1889.
STĂNC. B.—D. Stăncescu, Basme, București, 1892.
Ș.—Șincaĭ, Hronica Romînilor, Iași, 1853—1854.
ȘCH.—Psaltirea șcheĭană, ed. Academieĭ, București, 1889.
ȘEZ.—Șezătoarea (Revistă).
ȚIC.—Țichindeal, Fabule, Buda, 1814.
UR.—Uricarĭul, de T. Codrescu, Iași, 1857 sqq. (vol. I, II, III se citează după ed. II).
VA.—Varlaam, Carte romînească de învățătură, Iași, 1643.
VL. D.—A. Vlăhuță, Dan, București, 1894.
VL. P.—A. Vlăhuță, Poezii, București, 1894.
VOR.—Praxĭul dela Voroneț, ed. Academieĭ, Cernăuți, 1885.
Z.—Zanne, Proverbele Romînilor, București, 1895 sqq.
ZIL.—Zilot Romînul, Domniea a treĭa a luĭ Alexandru vodă Suțul, în Revista Tocilescu V 65; Zilot Romînul, Adunare de stihurĭ, în Revista Tocilescu V 331.

---

1. Numărul însoțit de indice dedesupt înseamnă fila cu pagina la VA., PRA., MIN. O., DOS. PRO.: VA. 10_1=VA. fila zece, pagina întîĭa; DOS. PRO. 10_2=DOS. PRO. fila zece, pagina a doŭa.

2. Numărul însoțit de indice sus înseamnă pagina și coloana: B. 20^1=B. pagina doŭăzecĭ, coloana întîĭa; MIN. O. 4^2_1=MIN. O. fila patru, pagina întîĭa, coloana a doŭa.

3. Numărul paginiĭ însoțit de notarea *jos*, de ex. DOS. PRO. 24_1 jos înseamnă paginile despre sfîrșitul cărțiĭ respective, unde numerele de ordine sînt puse în josul paginiĭ.

4. In DOS. PRO.: Dela 24_1 jos—37_1 jos numerele sînt greșite. Fila 38 jos este notată 40 jos și de aicĭ înainte pănă la fila 78 jos merg numerele regulat (afară de 69 jos în loc de 59 jos). Dela 79 jos incluziv înainte încep ĭarăș numerele sus, însă greșit: 73 în loc de 79; pentru aceĭa filele ultime 79—90 am continuat de a le nota tot cu numere jos fără să țin socoteală de notarea textuluĭ.

5. Numărul însoțit de *pr.*, de ex. B. 2 pr. înseamnă pagina nenumerotată din titlu și din prefață.

Cuvintele discutate sînt scrise cu ortografiea obicĭnuită, de pildă *gh*=exploziva fonică palatală, *g* înainte de *e*, *i*=africata *dž*, etc. Numaĭ cînd necesitatea uneĭ afirmărĭ maĭ puternice cere, se dă și ortografiea maĭ preciză fonetică.

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

I

O recensie este o istorie literară în mic ; adecă, în vreme ce istoriea literară se ocupă cu literatura unuĭ popor, orĭ a uneĭ perioade de timp, orĭ a unuĭ gen literar, recensiea se ocupă cu opera orĭ cu operele unuĭ scriitor. Istoriea literară apare apoĭ în volum, recensiea apare ca articul de revistă orĭ de ziar. Macarcă mică, dar e foarte importantă recensiea, căcĭ ea ține în curent pe învățat cu noutățile apărute în domenĭul acestuĭa. După recensiile publicate în reviste anume destinate acesteĭ meseriĭ învățațiĭ se hotărăsc adeseorĭ dacă trebuesc eĭ înșiș să cetească cutare operă orĭ ba. Ba sînt mulțĭ, maĭ ales la noĭ, care prin recensiĭ se dispensează de osteneala de a maĭ ceti în general vreo carte. Specialistul romin maĭ ales excelează în chipul de a se cultiva astfel prin procurator, și este așa de meșter, încît e în stare ca pe baza uneĭ recensiĭ să facă el însuș o recensie maĭ lungă decît acea a procuratoruluĭ.

Recensiea trebue să împlinească toate condițiile uneĭ istoriĭ literare, astfel că în ea cetitorul să găsească reflexul fidel al opereĭ înșăș. Recensentul trebue să cetească *cu adevărat*, apoĭ să priceapă, și apoĭ să judece din punct de videre al genuluĭ literar căruĭa aparține opera. Calitățile și defectele trebuesc constatate din punctul de videre al noțiunĭĭ acestuĭ gen literar, noțiune pe care recensentul trebue numaĭ decît să o posedă. In sfîrșit recensentul trebue să țină socoteală de raporturile opereĭ, de împrejurările adecă în care ea a apărut și în care se găsește.

Din nenorocire adesea orĭ recensiile nu împlinesc aceste condițiĭ și din cauza aceasta opiniea publică este înșelată. Recensentul, în loc să vorbească adevărat, minte, și lectorul, maĭ ales acela care ia drept marfă bună tot ce poartă o firmă oarecare, îș umple capul de neadevăruri.

Sînt însă treĭ soĭurĭ de a minți. 1. Citeodată recensentul zice că a cetit, dar n-a cetit, zice că a priceput, dar n-a priceput, comite însă aceste două greșeli nu cu hotărîre de a face bine orĭ rău, ci din lipsă de timp orĭ din prostie. 2. Altă dată recensentul răsfoește cartea, o petrece de colo pănă colo din fuga ochiuluĭ, apoĭ o judecă cu părtinire, orĭ lăudînd orĭ dezaprobînd, dupăcum e prietin orĭ dușman cu autorul. 3. Altă dată în sfîrșit recensentul cetește cu băgare de samă, pricepe cît poate, apoĭ spune alta decît aceĭa ce a cetit, cu scopul de a face rău.

Recensentul întîĭ comite o negligență, recensentul al doilea comite o mare greșală, recensentul al treilea e un mișel, un

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

calomniator. Toți însă tot atît de primejdioși sînt față de adevăr, căruia numai trebue să se închine omul de știință. In special să nu se creadă că acel care laudă opera vreunui autor, fără ca acest din urmă să merite lauda, ar face mai puțin rău decît acel care dezaprobă pe cine nu merită să fie dezaprobat. Lauda nemeritată e o nedreptate tot așa de mare ca și dezaprobarea nemeritată. Eu cred că mai mare, pentrucă omul cu instincte bune nu se încurajează cu laude și se oțelește la muncă prin nedreptate; apoi pe cel nedreptățit îl poți domoli cu o laudă, învremece e cu neputință de îndreptat o laudă nemeritată printr-o dezaprobare post festum.

Pentru onoarea științii trebue să recunoaștem că recenseńii de forma a treia sînt rari, și mai curînd sau mai tîrziu se contopesc în masa calomniatorilor de meserie, a escrocilor și a asasinilor. Numai acolo, unde, ca la noi, nu există o opinie publică, asemenea mișei mai găsesc încă o bucată de vreme lectori, ba chiar protectori.

Cu atît mai deși sînt însă recenseńii de clasa întîia și a doua, pe care-i vom numi, pentru a scurta vorba, *recenseńi fără scrupul*.

Ei procedează în două feluri.

a. Spun ceva, dar fals. De pildă, tu ai făcut o carte didactică pentru clasele primare, și recensentul ți-o judecă din punct de videre al unei cărți destinate universității, te acuză că n-ai dat bibliografiea trebuitoare, că n-ai făcut istoricul cărților analoage, că n-ai citat pe Conhlaconhla*), că n-ai cunoscut o operă, apărută cu o noapte mai înainte în Capetown, asupra chestiei. Ori, tu te silești să probezi că teoriea învățatului *X* este greșită și cauți să explici niște fenomene oarecare cu totul altfel, iar recensentul zice cam așa: «Domnul cutare, adecă tu, apără cu noi dovezi teoriea învățatului *X*». E cu neputință, va zice lectorul, să fie cineva ușuratec în așa grad. Ba asemenea pseudorecensii sînt dese prin renumite reviste și iscălite de profesori universitari. Să dau exemple. Un învățător dela Roșia (Ungaria) a publicat un «Curs practic de istoriea literaturii romîne pentru școalele poporale», și un recensent îi acuză că nu a dat bucăți din Vlăhuță. «Eu nu sunt de vină că acesta scrie mai mult pentru clasele culte decît pentru popor!» strigă bietul autor cu dreptate (Cultura română III, 144). Intr-un studiu asupra accentului latinesc eu am căutat să resping teoriea lui Corssen-Seelmann că în limba anteclasică latină ar fi existat un altfel de accent decît în limba clasică, și să explic fenomenele limbistice, pe care se bazau acești învățați, cu totul altfel, anume prin analogie. Asupra acestui mic studiu s-au făcut mai multe recensii, dar niciunul din recenseńi nu l-a înțeles. Unul din ei, Louis Havet, profesor la universitatea din Paris, a cărui nepricepere în chestie o scosesem eu cam în glumă la iveală, m-a

*)

BDD-B858 © 1907 Editura „Viețiĭ romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

Biblioteca Centrală

injurat, socotind că, dacă e cineva Franțuz poate să-și permită să fie și rău crescut*). Alții au spus tot felul de minunății. Unul însă a atins culmea, care pe noi ne interesează. E profesor la universitatea din Bordeaux și zice așa în Revue critique LI 274: «Et nous voilà ramenés à la théorie de Seelmann, qui est au fond celle qu'a reprise ici M. H.» Va să zică, tu una spui și el (basca) înțelege Firește, nu e nu cap de țară, dar oricum te doare când cineva, profitînd de ocaziea că are puterea să impună lectorilor părerile sale despre o lucrare a ta, care te-a costat poate multă muncă, ți-o tăvălește așa ca pe o cîrpă.

b.) Recensentul nu spune nimic asupra lucrului, ci înșiră numai niște fraze goale, cum se zice, niște generalități care se potrivesc la orice. Recensiea se reduce atunci la un fel de formular, unde sînt lăsate în alb numele autorului, operei, țării, timpului și negației (*nu*, *ne*, un adiectiv ori un adverb antinomic) Locul în alb al acestei din urmă este mai ales important, pentrucă numai negația desparte recensiea cea care laudă de recensiea cea care dezaprobă, recensiea pozitivă de cea negativă. Negația în asemenea soiu de recensii mai este importantă și ca cea mai puternică probă pentru inanitatea lor, căci numai atunci, cînd cineva spune lucruri goale de înțeles, formule generale, platitudini, un singur *nu* este de ajuns pentru a preface lauda în dezaprobare. Ca tip dau următoarea recensie dintr-o revistă romînă (Convorbiri literare, 1901 pag. 255 sqq.: Ion Bogdan, Lucrările filologice ale D-lui Ovidiu Densușanu). Negația o pun în parentez «Scrierea D-lui * * * se presintă din capul locului ca o lucrare ce (nu) se ridică mult pe deasupra lucrărilor obicinuite de... Ea (nu) dovedește stăpînirea domeniului de cunoștințe căruia aparține, competință în feluritele științe ajutătoare, stăruință în urmărirea detaliurilor celor mai mici, claritate în expunerea principiilor și faptelor grupate Soluțiunile ce se dau chestiunilor controversate și aprecierile ce se fac asupra teoriilor hazardate (nu) sînt cele mai potrivite și cele mai juste în starea de astăzi a cercetărilor de... (Nu) se poate zice că cartea D-lui *** este de o cam dată ultimul cuvînt al științei. —Scriere senină (pătimașă).— Dl. * * * (nu) tratează chestiunea după ultimele cercetări ale învățaților apuseni.—Dacă cîteva din opiniile D-lui *** (nu) sînt discutabile, această împrejurare nu scade (nu mărește) întru nimic valoarea constatărilor făcute de D-sa.— Nu pot intra aci în detaliuri. — Conclusiunile, la care ajunge autorul asupra.... (nu) sînt ultimul cuvînt al științei în această chestiune.—Îmi este cu neputință să intru în aprecieri de detaliu.—Spiritul (nu) strict științific.— O publicațiune, care (nu) represintă resultatele trainice ale unui studiu temeinic, urmărit ani de zile fără întrerupere,—productul unui spirit distins (mărginit), care (nu) îmbogățește literatura ...». Cu asemenea

*) Injuraturile lui au fost reproduse de un recensent No. 3 într-o revistă

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

banalităţi recensentul a dovedit cu toate acestea să-şi impună voinţa sa unei autorităţi oarecare asupra soarteĭ catedrelor de filologie romanică, filologie clasică, economie politică, etc.

Goliciunea afirmărilor sale recensentul caută să o ascundă prin citaţii din autor, precedate de aprobările orĭ dezaprobările cele deosebite numaĭ prin adverbul *nu*. Aceste citaţii sînt însă alese cu băgare de samă printre locurile cele maĭ banale şi maĭ lipsite de interes, astfel încît lectoruluĭ să-ĭ fie complect indiferentă aprobarea orĭ dezaprobarea recensentuluĭ. Maĭ ales platitudinile, locurile comune, lucrurile ştiute şi răsştiute, sînt preferite. «D-l *** observă foarte bine (răŭ) că influenţa... asupra... n-a putut fi mare». «Foarte justă (nedreaptă) este şi observarea că...., constatare făcută şi de alţiĭ înaintea D-luĭ ***». Vorba luĭ Trahanache: «Bine zice fiu-meŭ, că o soţietate fără prinţipurĭ va să zică că nu le are.» Numaĭ rareorĭ părăseşte recensentul acest teren indiferent pentru a-şi lua citaţiile din locurĭ maĭ importante, maĭ puţin cunoscute, pentrucă se expune la primejdiea de a fi dovedit ca ignorant, în caz cînd ar admira un lucru, pe care oameniĭ de meserie îl ştiŭ de mult. Primejdiea e maĭ mare atuncĭ, cînd autorul e dintre aceĭ care *împrumută* ideile altora fără să citeze pe aceştĭ din urmă. «D-l *** *constată* că în inscripţiĭ *„nu se găseşte nimic ce ar fi special romînesc“*.» Această constatare a D-luĭ *** (pela 1901) se găseşte însă înregistrată într-o carte didactică de clasa VII din anul 1888 (A. Philippide, Introducere în istoriea limbiĭ şi literaturiĭ romîne, pag. 23) astfel: «Limba latină populară adusă de coloniştĭ în Dacia nu prezintă nimic caracteristic, prin care să se poată deosebi de limba latină contemporană vorbită în alte provinciĭ ale imperiuluĭ... Ca să găsească deosebirĭ dialectale în limba latină depe vremea imperiuluĭ s-a încercat maĭ întîiŭ Corssen (Ueber Aussprache, Vokalismus und Betonung der lateinischen Sprache, Leipzig, 1858, I 297, 302), apoĭ, după Corssen şi cu maĭ puţin rezultat încă, Carl Sittl (Die lokalen Verschiedenheiten der lateinischen Sprache, Erlangen, 1882). Schuchardt însă, cel maĭ profund cunoscător al limbiĭ latine populare, mărturiseşte că despre vreo deosebire dialectală între diversele provinciĭ ale imperiuluĭ nicĭ pomenire nu trebue să se facă, judecînd după mijloacele pe care le avem, op. c. I 76—103.» «D-l ***» zice apoĭ recensentul «are unele explicări noŭă, interesante şi din punct de vedere cultural, din consonantismul romîn, de pildă, explicarea luĭ *zînă* din *divina*.» Această descoperire a D-luĭ *** (pela 1901) se găseşte însă înregistrată într-o carte apărută în anul 1894, A. Philippide, Principiĭ de istoriea limbiĭ, pag. 97, 138, 184, astfel: «*divina* a dat naştere luĭ *zînă*», «*zînă—divina*». Deja Miklosich Beitr. Voc. II 54 (anul 1881): «*zînă*—divina». Deja Cihac (anul 1870): «*zînă*—divina». Este un secret de Polişinel acest *zînă*, pe care l-a descoperit D-l *** spre maĭ marea uĭmire a recensentuluĭ.

Negreşit, sînt gradaţiĭ, dela treapta cea maĭ mare a lipseĭ de scrupul, unde recensenţiĭ No. 1 şi No. 2 maĭ maĭ se confundă

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

cu recensentul No. 3, pănă la treapta cea maĭ mică a aceleĭ lipse; însă, în general vorbind, recensiile fără scrupul constituesc marea majoritate a acestuĭ soĭŭ de istorie literară. De ele gem revistele cele maĭ serioase, ca Revue critique orĭ Litterarisches Centralblatt, și multe din ele sînt iscălite de oamenĭ celebri. Un tip clasic este acel al recensieĭ, pe care Gaston Paris a făcut-o în Romania XVI, 624 asupra lucrăriĭ luĭ W. Meyer-Lübke Die lateinische Sprache in den romanischen Ländern (Vezĭ Specialistul romîn în Omagiu lui Tit Maiorescu, 102). De acelaș felĭŭ este și recensiea, pe care Tobler a publicat-o în Herrig 's Archiv 1896 asupra dicționaruluĭ romîn-german al luĭ Tiktin: «Opera renumituluĭ învățat... promite a fi un mijloc de a studia limba romînă, precum nu se maĭ oferise altul pănă acum lectorilor germanĭ în ce privește partea lexicală. Ba se poate spune că nicĭo limbă vie n-a fost descrisă, în ce privește partea lexicală, pentru străinĭ cu atîta îngrijire și cu atîta bogăție, cum a fost descrisă aicĭ limba romînă.... Cît de bogată va fi și învățătura sintaxeĭ din opera luĭ Tiktin, se arată deja din prima fasciculă, în care cuvinte așa de importante, ca prepoziția *a*, și numeroase pronume demonstrative și adverbe sînt discutate în chipul cel maĭ satisfăcător... De mare valoare sînt și observațiile gramaticale adaose la multe articule....» Acestea-s fraze goale, generalitățĭ fără míez, care constituesc însă, atuncĭ cînd sînt spuse de un Tobler, o reclamă, pe care dicționarul luĭ Tiktin nu o merită. Imĭ propun în paginile de maĭ la vale să probez acest lucru.

II

1. Maĭ întîiŭ ceĭa ce atrage atenția în dicționarul luĭ Tiktin (Rumänisch-deutsches Wörterbuch von D-r H. Tiktin, I Band, A—C, Bukarest, 1895—1903, 1 vol. 8°, VIII+498 paginĭ) este lipsa cea mare de cuvinte. Această lipsă e atît de mare, încît pentru a da o idee lectoruluĭ am recurs la următorul mijloc. Am luat din *A* cuvintele *a-*—*ac-*, din *B* cuvintele *ba-*, din *C* cuvintele *ca-*, și am însemnat cuvintele care lipsesc în aceste treĭ categoriĭ. Notez prin * neologizmul, pentru care am citațiĭ; prin !! neologizmul, pentru care n-am citațiĭ, dar e foarte cunoscut; prin ** cuvîntul neaoș romînesc, pentru care n-am citațiĭ, dar e foarte cunoscut; prin * cuvîntul dialectal; prin * cuvîntul cunoscut numaĭ din lexice; cuvintele fără semn sînt drepte romînești, unele maĭ vechĭ, altele maĭ noŭă, unele maĭ întrebuințate, altele maĭ puțin întrebuințate, pentru care pentru toate am citațiĭ; cuvintele tipărite cu litere cursive lipsesc în corpul dicționaruluĭ luĭ Tiktin și aŭ fost adăogite de abĭa în *Supliment, la volumul I* (pag. 475—498 ale volumuluĭ).

* abaldă	abărlăŭ	abdes
? abalgibaș	abătătoare	abdest
abaroca	abdal	! abdicare

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

* abeș
abețedar
abiruire
! abitațiune
! abiturient
ablaș
ablișoară
(sub albișor la Tikt.)
! abnormitate
abo
aboa
! abolire
! aboliție
! abominabil
! abonare
abór
(=obor)
! abordabil
abotesc
! abracadabrant
abrașa
abreviativ
!! abreviator
!! abreviatură
!! abrutizez
abruzană
! abscisă
! absidă
! absintez
!! absoarbere
! absolutist
! absolutoriu
!! absolvență
! absorbitor
! absorviruesc
! abstinere
! abștin
!! abținere
† absidar
!! abundent
! abundint
aburire
abut
abuŭ
! abuzant
! abuzare
! abzic
! academicește
! acaparare
! acapăr
! acatastasie
acatest
! acatolic
acaț (copac)
acațîn
ácăr
acăriță (insectă)
acar (instrument)
acar (fabricant)
! acar (la căile ferate)
acar (insectă)
acar (conjuncț.)
acăstăi
** acățare
** acățăcios
** acățărare
** acățătoare
** acățos
acăŭ
accea
! accedere
! accedez
!! accelerare
!! accelerație
! accelerațiune
! accentez
! accentuare
!! accentuesc
! acceptare
! accesibilitate
!! accesie
!! accesit
! accesiune
!! acciză
! accreștere
acelalalt
acelalant
acelălalt
acelălant
* acer
* acerat
acestalalt
acestalant
acestălalt
acestălant
acestlalt
! acetonă
! achenie
! achĭamare
achian
achilimit
achințiŭ
achipuesc
achiŭ (plantă)
acic
! acicular
!! aciditate
! acidulat
acintuș
acir
aciră
acĭuare
aciiaș
! aclamare
!! aclamator
!! aclimatare
!! aclimatizare
!! aclimatație
!! aclimatizez
† aclo
* acmac
† acnu
† acnuma
† acol
** acolisire
acolisitoriŭ
acolit
acoloș
acom
!! acomodabil
!! acomodant
! acomodament
!! acomodare
! acompaniare
!! acompaniatoare
!! acompaniatoriŭ
! acompaniman
*aconciez
acoperit (subst.)
acoperitoriŭ
acoperitură
! acordesc
!! acotiledon
! acotiledonic
acov
! acreditare
acrid

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

acridă
* * acrire
acriș (zăr)
acritoare
! ! acrobată
! acrobatic
acroĭŭ
! ! acromatizm
! acrostihidă
acrotalasie
acrovolizm
! ax
! axil
! actă
actic
actinamea
! actoraș
! actoriță
! acție
* * acufundare
* * acufundătură
! aculeat
! aculeiform
! aculeol
* aculm
! acumbent
! acumen
! acuminat
! ! acumulare
! ! acumulație
! ! acumulațiune
acumuș
! acurăteață
! ! acuză
! acuzător
! acvilon
! acvir
baargic
babaŭ
babein
babeingiŭ
! *babelic*
babie
babură
† baca
bacală
bacalîm
bacalbașa
! bacaloreat
! bacaloreată
baccea
! bacciform
! ! baccil
† bace
bacfon
bacliŭ
† bacolți
bacriŭ
* bacșorez
badahîrcă
badană
badeĭ
badiĭ
! badin
badoacă
* baederă
! bagadel
! bagatea
bagcea
baghiță
bagîonetă
bagreanorodnic
bagriu
braghin
bahadîrcă
* * bahahue
baharaŭcă
baharoasă
bahu
bahuesc
bahuitoare
baîb
baîcă
baîculaș
bainet
baîo
baîoș
baîozo
baîur
bal (vot)
! baladin
! baladină
! balansez
! balanțier
balaoacheș
balbuț
baldar
balhuĭŭ
bali
balircă
balistă
balîc
balomidă
* baloș
! balotarisesc
baltagibaș
balță
bambură
* * bamburcă
! banatit
banc
band
! ! bandajare
! ! bandare
banderĭu
! ! bandez
* bandiță
bandoală
bandrabucă
bandrabură
bangăhăŭ
bangăŭ
banovet
bant
bantur
† bapcă
! baptistar
† barabar
barabuliște
† barac
baragă
baranță
! barat
bară (băltoacă)
! barbar
barbaric
! ! barbaric
! barbaricesc
! barbarie
barbarină
! barbarizm
barbă
† barberie
barbiric
! barbuîlez

BDD-B858 © 1907 Editura „Viețiĭ romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

barcacĭŭ
! bargel
! ! baricadare
barloĭŭ
! barme
barnă
! barnebit
barnee
barnie
! ! baroană
! baroscop
† barșonesc
bartă
bartiță
basalic
† basamă
bastara
başă
başbaĭac
başbuza
* * başbuzucie
* * başoaldă
batalan
bataştine
† batărăș
† batcă (=bapcă)
batcă (un peşte)
batcă (căpcană)
bate
batere
batic
baticel
batiște
batră
batucel
bauesc
baun
baur
! ! bavard
baz
bazageanbaşă
! ! bazaltic
bazăconie
bazma
cabac
caban
cabaniță (=colibă)
cabanlău
* * *cab*

cabeniță
cablucă
* *cabul*
* * caca
cacalisaura
cacancea
* * cacealma
* * cacealmagiŭ
cacearma
cacerdisesc
* cacĭor
cacĭoresc
caco
cacodemon
! cacofonic
cacovean
cacu
caculi
cadalîc
cadalma
cadel
! cadet
cadiascher
cadilniță
cadișcă
! cadrez
! ! caeței
cafeluță
caftangiŭ
caftar
cagan
caghelarĭŭ
cahal
cahleață
calvegidină
caĭlac
caĭlă
caĭmacamaș
caĭmăcămie
caisină
caisiŭ
caișmir
calabrin
calafaciŭ
calambohi
! calamină
calap
cală

calăf
calbează
calcat
calcaură
! ! calcinare
! ! calcinație
! calcinațiune
! ! calcinez
! calcopirită
! ! calculabil
! ! calculare
! ! calculator
! calculător
calec
calfed
calfie
† calfiŭ
! calibru
calicesc (adĭectiv)
calicește
calicime
! calicinal
calicĭos
* * calicire
* * calicit
! caliculat
! calificare
! calificat
* caligulicĭoară
! calita
calițcă
! caliŭ
* caliĭŭ
calm (plantă)
calomel
calpacă
calpuzănie
calvin
calvinesc
* * calvinește
! ! calvinizm
* * camardiner
camatnicie
cambiŭ
! ! camlot
! camblot
! camerieră
! camerling

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

! camforă
ʃ camforcă
⌊ camfurcă
!! camgar
camhă
* camin
camiță
! camizol
campadură
! campană
! campanulaceŭ
! campanulat
! campanulă
! campion
camuhaĭ
! camva
cană (plantă)
! canaliculat
canaluță
cananarhisesc
cananit
! canapeĭŭ
canară
* canariță (plantă)
† canceaŭă
† cancet
* *cancioc*
! candelar
candeș
!! candidez
candie
candilarĭŭ
! canescent
! caneva
cangelarĭŭ
canie
! caniș
caniv
canonicește
! canonieră
canonir
canonisire
! cantalos
! cantalup
cantariatică
! cantatriță
† cantă (cană)
cantă (fimee proastă)
! cantonist
! cantoral
! cantorie
canțelist
! cantonetă
! caolin
capangă
caparâ
capasîz
capăr
capeĭcă
! capilar
!! capilaritate
capiolan
! capitez
capitolă
! ʃ capitol
!!⌊ capitolĭu
! capitulan
capovenie
! capselă
! capșon
!! captare
!! captator
!! captație
!! capturare
! capturez
! capțios
! capudan
capudan-pașă
caraban
carabană
carabăț
carabete
* caraboĭŭ
carabura
! caracterisesc
! caracteristică
! caracterizare
carafefiz
caragea (I, II, III)
caragĭŭ
caral
caraman
caramană
carambie
carange
carantan
carasir
caraŭlŭ
* * caravanseraĭŭ
caravelă
caravion
caravlah
carăboĭŭ
carăpit
!! carbol
!! carbonar
!! carbonific
! carbonil
carboș
† carbunculus
!! carbură
† carc
! carcan
carcîofoĭŭ
* card
cardaș
carea
carecteĭ
!! cariat
!! cariatidă
! caricat
!! caricaturez
!! cariez
! carinat
! carineform
! cariofilacee
! cariofilee
! cariopsă
carlogesta
† carmajin
† carmăn
carmilă
! carnalită
!! carnețel
!! carnifice
caro (*fugĭ* în limba cĭriitorilor).
!! carp
! carpelă
! carpentă
! carpie
carsac
carstace
! carstenită
† cart (doniță)
! cartel

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

! cartilaginificaţie
cartofărie
! cartografie
caruhă
! ! carusel
carvană (plantă)
casabaşalîc
casabert
casan
casaoc
! ! casare
casăgin
cascare
† cascanet
! caseină
! casieriţă
! casiterită
caslava
casrîc
† casteĭŭ
! castorină
! ! castrare
castriet
! castru
* * caşă
* caşcă
{ caştelan
{ caştelean
caştie
! catafract
! ! catagrafic
catagrafisesc
catahrizmie
catalfoase
! ! catalogare
! ! cataloghez
catandichi
catandisesc
catarag
! cataresis
catastiv
cată
{ catehis
{ catihis
catehisie
catehizare
! catehumen
! catenă
catergă
caterisire
caterisis
catigorisire
catihetic
catiheţie
catihizez
catîraş
catîrc
catolicesc (I, II)
* * catoliceşte
catrafoĭŭ
! ! catramină
* catur
caţabae
caţaonesc
caŭ
! caudat
! caul
! cauliculă
! caulinar
! caulomic
caut (adĭectiv)
! ! cautelă
! cauţionamînt
! cauţionator
cauzilarĭ
cavac
cavadiş
! cavalerizm
! cavaleros
! cavalin
cavarbaşă
! ! cavernă
! ! caviar
! ! *cavoŭ*
cavză
cazacincă
cazacĭoc
! cazacă
cazacliesc
cazaclie
cazagiŭ
cazan-ahcesi
! cazarmadă
! cazarmez
cazilbăşeşte
! cazină
caznic

Adecă 693 de cuvinte lipsă. Categoriile *a-* — *ac-*, *ba-*, *ca-* ocupă în manuscriptul meŭ spaţĭurile următoare : *a-* — *ac-* 253 paginĭ, *ba-* 584 paginĭ, *ca-* 972 paginĭ. Manuscriptul întreg *A—C* are 11280 paginĭ. Decĭ în primul volum al dicţionaruluĭ luĭ Tiktin trebue să fi lipsind 4320 de cuvinte, ĭar în întregul dicţionar, fiindcă *A—C* e a patra parte, ar lipsi 17280 de cuvinte.

Poate că, va zice cineva, Tiktin nu însemnează din neologizme decît pe cele maĭ însemnate. Aceasta nu e adevărat. T. e aşa de primitor de neologizme, încît înregistrează şi pe *aferat*, *baseţă*, *boră* (un vînt pe Adriatica), *calmar*, *casoletă*, *castet*, *chilific*, *colaps*, *comedon*, *contramină*, *conventicul*, şi chĭar pe *cascarilă*, *cateter*, *cauter*, *cavalet*, pentru care de altfel nu are nicĭo citaţie şi dintre care pe cel din urmă chĭar l-a scornit după francezul *chevalet*.

Poate că, va zice altcineva, Tiktin nu înregistrează cuvinte [illegible] cuvinte dia-

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

lectale. Aceasta nu e adevărat. Din contra, T. e așa de primitor de cuvinte vechĭ puțin întrebuințate pe vremea lor, încît înregistrează și pe *catastasis*, pentru care are o singură citație dintr-un document, pe *citlembec*, un nume turcesc al copaculuĭ *pistacia terebinthus*, pe care l-a găsit numaĭ odată întrebuințat în Ralleti Suvenire, pe *cheșf* expertiză, pentru care n-aduce nicĭun exemplu, pe *Core*, care s-a răsculat contra luĭ Moĭse! Iar dintre cuvintele dialectale înregistrează pe *agestesc, airea, bituță, blagă, bolf, bolînd, clop, aept, Agust, ahăsta, ahaia, aitură, aĭasta, alăŭ, ariștă, belceŭ, chĭujar, crăvaĭŭ, crer.*

Orĭ poate cuvintele înșirate de mine sînt acum întîĭaș dată de mine scoase la iveală și n-aŭ maĭ fost înregistrate de alțĭ lexicografĭ înainte. Aceasta e adevărat pentru multe din ele, însă ĭar este adevărat că multe din ele sînt publicate prin dicționare anterioare celuĭ al luĭ Tiktin. De pildă Hasdeu are pe *abătătoare, abeș, abaldă, abiruire, abo, acaț, acăriță, acar, acătare, acățăcĭos, acățărare, acățătoare, acer, acerat, achilimit, acintuș, acir, acmac, aclo, acnu, acnuma, acolisitor, acoperit, acoperitură, acriș, acritoare, baccea, badiĭ, bahadîrcă, baĭcă, balhuĭŭ, banoveț, barabuliște, bară, barbaric, barnec, bastara, batcă, baur.* Iar Pontbriant, ca să citez pe unul din dicționarele cele sărace, are pe *abdicare, abolire, abominabil, abonare, abordabil, abreviativ, abreviator, abreviatură, absolutist, abținere, academicește, accelerare, accelerație, accelerațiune, accentuesc, acceptare, accesit, accesiune, acciză, aciditate, acidulat, aclamare, aclimatizare, aclimatizez, acompaniare, acompaniator, balistă, barbar, barbarie, barbarizm, baricadare, caca, cacofonic, cadet, caisiŭ, calăf, calcinare, calcinez, calculare, calculator, calibru, calicime, calicire, calificare, calițcă, calvin, calvinesc, calvinește, calvinizm, campion, canonicește, capilar, capturare, capturez, caracterizare, carbură, caricaturez, carnifice, cascare, castrare, castru, catagrafic, catchizare, catenă, catihizez, catolicesc, catolicește, cavernă, cazarmez.*

Dar T., va zice ĭarăș careva, n-a cercetat alte dicționare, ci a scris numaĭ după citațiile culese din izvoare. Însă maĭ întîĭu aceasta ar fi o greșală de neertat, ca un lexicograf, care vine, să zic, al doŭăzecelea la rînd, să nu țină socoteală de ceĭ noŭăsprezece de maĭ înainte, dar apoĭ nu e adevărat. T. a cercetat maĭ multe lexice chĭar decît mine și necontenit pomenește de ele, necontenit spune că cutare cuvînt, orĭ cutare înțeles, l-a găsit în cutare dicționar orĭ în dicționare. Apoĭ atuncĭ cum se explică lucrul?

Trebue să se maĭ ĭa în sfîrșit în considerare timpul cel lung, de care a dispus T. pentru a-șĭ aduna materialul, și numărul cel mare al izvoarelor cercetate. T. în adevăr, dupăcum mărturisește în Introducere, a început să adune materialul de «pela începutul deceniuluĭ al șaptelea al véculuĭ trecut [1870].» Decĭ l-a adunat, până la 1895, cînd a început să publice dicționarul, în curs de 25 de anĭ. Eŭ am adunat un material cu mult

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

mai bogat, și din punct de videre al număruluĭ cuvintelor, precum am arătat până acum, și din alte puncte de videre, cum voiŭ arăta în paginile următoare, numaĭ în doĭ anĭ. Este adevărat că am avut patru ajutoare, dar aceasta înseamnă că unul numaĭ dintre noĭ ceĭ cinci ar fi adunat materialul nostru cel foarte bogat în zece anĭ. Iar izvoarele luĭ Tiktin sînt maĭ numeroase decît ale mele. Ca să daŭ o aproximativă idee, învremece *scurtările* luĭ Tiktin se etalează pe 13 paginĭ, eŭ le-am putut îngrămădi pe ale mele pe 4 (într-o tipăritură de prubă făcută de academica romînă). Apoĭ atunceĭ cum se explică lucrul? Timp la îndămînă aĭ, cărțĭ ceeștĭ nenumărate, toate dicționarele altora le aĭ supt ochĭ, și cu toate acestea .te prezinți cu miĭ de cuvinte lipsă, printre care unele ca *baccea*, *bahadîrcă*, *bamburcă*, *barbar*, *barbarie*, *barbă*, *calibru*, *calicesc*, *calicime*, *calvin*, *calvinesc*, *camfurcă*, *campion*, *camva*, *cantalup*, *cantonist*, *capcîră*, *capitoliu*, *capşon*, *capțios*, *caracteristică*, *carbol*, *carbonar*, *cariatidă*, *caricaturez*, *cartel*, *cartografic*, *carusel*, *castre*, *catagrafic*, *cataloghez*, *catihis*, *catenă*, *catolicesc*, *cautelă*, *cavalerizm*, *cavalin*, *cavernă*, *caviar*, *cavoŭ*, *cazarmez*, *bîja*, *bîrsă*, *bojogar*, *bojogăreală*, *bojogăres*, *boldiș*, *bugezesc*, *bulbuc* (verb), *buric* (verb), *căltunarĭŭ*, *căltunărească*, *căsnicesc* (verb), *cătănesc* (verb), *cergă*, *ceteală*, *cetit*, *chez*, *chiclaz*, *chirfoseală*, *chirfosesc*, *chiroteală*, *chirotesc*, *chiroșcă*, *chitab*, *cifră*, *chiscuĭŭ*, *cinzime*, *cîrnosesc*, *cîtime*, *clempuș*, *clevetitor*, *condac*, *corcie*, *cramalic*; învremece din contra imĭ înregistrezĭ pe *baseță*, *aferat*, *boră* un vînt pe Adriatica, *cascarilă*, *cateter*, *cauter*, *cavalet*, pe *citlembec*, pe *chesf* și pe *Core*, care s-a răsculat contra luĭ Moïse. Aceasta înseamnă lipsă de metodă, procedare fără sistemă. Păcat de timp și păcat de operele cele multe cetite! (Orĭ poate n-aŭ fost cetite, ci nu maĭ așa răsfoite, ca să se înmulțească numărul scurtărilor din cele 13 paginĭ?). Lexicograful n-a știut să profite nicĭ de unul nicĭ de celelalte.

2. Aceĭaș sărăcie se observă și la înțelesurile cuvintelor. Negreșit în această privință, a însemnărilĭ înțelesurilor cuvintelor, Tiktin e superior lexicografilor anterioriĭ luĭ; dar e așa de mare distanța dela ceĭa ce putea face, chĭar fără să fie un renumit învățat, într-un timp așa de îndelungat și cu un material așa de bogat, până la aceĭa ce a făcut, încît superioritatea aceĭa pierde foarte mult din valoare. Voiŭ da exemple, pe care le voiŭ lua din diferite categoriĭ de cuvinte.

a. O prepoziție. CĂTRĂ. Are următoarele înțelesurĭ: || a. Loc. Propriu și figurat. || 1. Locul *încotro*. *Ad*, *versus*. *Vers*. (Gîndul meŭ la tine zboară, ca o pasăre ușoară *către* cuibul înverzit. A. 143). || 2. Locul *înspre*, *dinspre*, *pela*. *Ad*. *Vers*. (Nu maĭ făcu zece pașĭ și zări *către* un desiș un fel de casă. I. 59.— Maĭ *către* mijlocul grădineĭ se făcea că era o fîntînă de marmură albă. I. 244). || 3. Locul *pelingă*. *Ad*. *A*.

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

(Către toate aste dară ș-împăratul a poftit, ca să vază cine este äst cîntăreț prăpădit. P. E. I. 33). ||| 4. *Față cu. Coram. Vis-à-vis, devant (*Moș Nichifor s-a răsuflat, la un păhar cu vin, *către* un prieten al său. CR. 136). ||| 5. Tendința *spre, Ad. Vers (*De din vale de Rovine grăim, doamnă, *către* tine. E. 243). ||| **b.** Timp. ||| 1. *Pela. aproximativ pe vremea. Circiter. Sur. vers. (Către* căpătîiul dîntîiŭ al vremilor să povestește că omul era croit din alte foarfecĭ. DEL. S. 79). ||| 2. *Spre, cînd tocmaĭ se apropie timpul. Sub. Vers, sur (*A treĭa zi *către* sară pornește și el, mergînd în pasul caluluĭ. CR. 198). |||| **c.** Scop. *Ad. Pour. (*Îngerul l-aŭ întărit *către* acel războĭŭ. DOS. PRO. 145₂. — Stăpînul lumiĭ toate au supus *către* lucrare. C. 285). ||| **d.** Obĭect nedrept. *Ad. A. (*Aflînd vreme pre voe a supunere țeara Moldovii *către* sine. LET. 215. — Și de atunce sînt date [satele] *către* Smil. LET. 253. — Reniĭ, sat de țară pre Dunăre ascultătorĭŭ *către* ocolul Galaților. LET. 253). ||| **e.** Obĭect drept. *Ad. Vers, envers. (*Aveți *către* domnul teamă. DOS. PS. 68. — Am arătat asprime *către* mulți N. I. 149. — Se vede că pentru iubirea ce aĭ *către* împăratul, stăpînă, te uĭți așa de galeș la mine. I. 15). |||| **f.** *In privința, despre. De. Sur, quant à (Către* aceste să cauți ce scrie iscusitul istoric... LET. 77. — Este fără îndoire păgubire *către* aceĭ ce fac zidirĭ. UR. I. 198. — Așa este, cît *către* noroadile cele politicite, dar pentru niște varvarĭ ca aceștiĭa ce cuvînt [se poate pune înainte?]. DR. 265.) |||| **g.** *In contra. Contra. Contre (*Deșert *către* aproape tot omul grăiește. DOS. PS. 37). — |||| **Izolări.** *De către.* || 1. Loc. *Despre, din partea; dinspre. Ab, de; ad... versus. De, de la part; du côté de (*Frunză verde de pe mal, bădiță *de către* deal, ce lași vremea așa uĭtată și nu viĭ la noĭ vreodată? P.P.I. 158). || 2. Timp. = **b.** *(*Cînd o fi *de către* seară, să mi te paĭ ca de ceară. P.P.I. 259). ||| 3. Cauză. *De; ab. Par (*Materiea eĭ [cărții e] tratată cu seriositate *de către* conștiincĭosul autor. O. III. 11). ✍ *Pînă către.* Toate înțelesurile luĭ *către* cu arătarea continuității în timp și în spațiu dela un punct pînă la altul. *Usque ad (coram, circiter, sub, de, contra). Jusque vers (à, vis-à-vis, devant, sur, pour, envers, contre) (*Ea cum veni, nicĭ una nicĭ alta, se prinse lîngă ficĭorul de împărat și numaĭ lîngă dînsul jucă *pînă către* seară. I. 185).

Tiktin însă pentru cele 5 înțelesurĭ de loc dă unul: «(Richtung) gegen. zu (.. hin.) an.» Pentru cele două de timp dă unul: «(zeitlich) gegen.» Și în schimbul tuturor celorlalte categorĭĭ de înțelesurĭ (scop, obĭect nedrept, obĭect drept, în privința, încontra) dă unul, pe care-l numește «persönliche Beziehung» și-l lămurește cu un exemplu ce se potrivește cu raportul de obĭect drept («ertătorĭ și milostivĭ *către*.»)

p. O conjuncție. CÎND. *Quando; cum. Quand; lorsque.* Are următoarele înțelesurĭ.

|| 1. Propoziții subordinate temporale pentru a arăta coincidența [illegible] duș

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

man de lup trăgea cu urechea, *cînd* vorbĭa capra cu [eziĭ] CR. 21). ||| 2. Înțelesul de supt 1 cu elipsa predicatuluĭ (*Cînd* aproape aproape să pun mîna pe dînsul, ĭ-am perdut urma. CR. 52.—După Beligrad am sosit la Rușava. *Cînd* acolo, vameșiĭ dela hotar încep a cotrobăi prin lăzile mele. A. T. 71). ||| 3. Conjuncție copulativă și adversativă. Arată legătura bruscă și neașteptată între două acțiuni. *Și deodată, dar deodată* (Avea încă multe de spus moș Tîndală, *cînd* a luat sama că nu-l asculta nime. N. I. 252). || 4. *Orîdecîtcorĭ. Ὁνίκα ἄν. Quoties. Toutes les fois que* (*Cînd* să vreă suĭ nórul des [sic=de] la córt, înjugă fiiĭ luĭ Israil cu márfa lor. B. 69² [*ὁνίκα δ'ἄν ἀνέβῃ*]). || 5 Cu elipsa propoziției principale, în exclamație. *Să dea Dumnezeŭ! Bine ar fi!* (*Cînd* aĭ ști cît foc este în astă ticăloasă inimă! N. I. 51). ||| 6 Propoziții subordinate condiționale. *Dacă* (*Cînd* ar ști omul ce ar păți, dinnainte s-ar păzi. CR. 31). ||| 7. Cauză. *Odată ce, deoarece, fiindcă. Du moment que* (Lumea ce-mĭ folosește, *cînd* a ochilor meĭ lume din videre îmĭ lipsește? C. 100). ||| 8 Concesie. *Măcar că. Quoique* (Aceastea dară, *cînd* pre scurt, o iubite priĭatine, în cămilă și în firea eĭ așea se socotesc, și cu tot adevărul așea și sînt. CANT. I. 91).— ||| **Izolări.** *Ca cînd. Quasi. Comme si* (Țipă, *ca cînd* o belește cineva de vie. ROM. GL. I. 53). ☞ *Ca și cînd=Ca cînd.* ☞ *Cînd colo =3* (*Cînd colo*, epele nicăerĭ E. N. 20). ☞ *Da cînd? ☞ D-apoĭ cînd? Ce se va întîmpla atunci cînd?* (Ce ĭ-oĭŭ maĭ face și eŭ, veți vedea voĭ.—*D apoĭ cînd* or veni aĭ noștri?—Atuncĭ voĭ să vă faceți moarte-n popușoĭ. CR. 13). ☞ *De cînd. Ex quo tempore, ex quo. Depuis que* (*De cînd* căzu un trăsnet în dom, de atuncĭ în somn ca plumbul surd și rece el doarme ziŭa toată. E. 210) ☞ *În vreme cînd.* ||| 1. = *Pe cînd.* (Tu dormĭ, *în vreme cînd* toți ceălalți varsă sudorĭ de moarte muncind. DR. 10). || 2 = *Deoarece* (Robinson cum era să le cunoască, *în vreme cînd* nicĭ văzusă, nicĭ aŭ mîncat de aceste! DR. 63). ☞ *Orîcînd. Orîdecîtcorĭ. Quoties, quotiescunque. Toutes les fois que* (Împărat e cerșitorĭul: *orîcînd* bea, se veselește. C. 287). ☞ *Pe cînd. In vreme ce. Cum. Pendant que* (*Pe cînd* la cuĭbu-ĭ pasărea zboară, Zamfira tristă din cort eșiso. A. 19). ☞ *Pînă cînd.* ||| 1. *Cîtă vreme. Quamdiu, quoad dum. Tant que.* (*Pînă cînd* duhul minciunĭĭ nu călcă pe adevărul acestĕĭ nalte științe, omul se ndulcĭa de hazul ce cerĭul ĭĭ dăruise. C. 302). || 2. *Pînă ce. Quoad. Jusqu'à ce que* (Amîndoĭ într-o durere se usceaŭ depo picioare, *pînă cînd* odinioară aŭ sosit fericit ceasul de dorită întîlnire. C. 84). ☞ *Cînd a fost odată. Într-o bună dimineață* (*Iar cînd aŭ fost odată*, nu s-aŭ săturat de bine și de cinstea ce avea. LET. II. 209). ☞ *Cînd este la adicălea. Dacă trebue să vorbim serios* (Și-apoĭ *cînd este la adicălea*, te-aș întreba ca ce fel de zăticneală aĭ putea să întîmpinĭ din pricina asta? CR. 203) ☞ *Cînd la dică, nu ĭ nimică. Tocmaĭ cînd te aștepți să capeți ceva, nu găsești nimic* (Na ți o bună, zise Trăsnea; *cînd la dică, nu ĭ nimică.* CR. A. 114)

Tiktin însă dă conjuncției neizolate numaĭ 2 înțelesurĭ: «1. wenn, als, [illegible] numaĭ

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

timp. Cumcă e și condițională, copulativă, cauzală, concesivă, de aceasta habar n-are.

γ. Un verb. BAT. Are următoarele înțelesurĭ. (Insemn cu o steluță pe acele care lipsesc la Tiktin).

‖‖ a Transitiv. ‖ 1. *Lovesc, daŭ lovituri.* Propriu și figurat. *Battuere, icere, ferire. Battre, frapper.* (Moțoc îĭ sărută mîna, asemenea cîneluĭ care, în loc să muște, linge mîna, care-l *bate.* N. I 141.—Cugetul pe care făcător de rele nu *bate?* S. M. 89). ‖ *2. *Izbesc. Offendere, illidere, impingere. Pousser, heurter* (Barba ntîĭu mi s-a albit, căcĭ fața mĭ stă dezvălită și capul acoperit, că pe barbă totdeauna elementele o *bat*, ea sufere vînturĭ, geruri, brume, ploĭ, neîncetat. P. II. 72.—*Bate* cizma, n o cruța, că d aĭa-ĭ dat banĭ pe ea. CUL. 183.—Eșĭ afară, soacră mare, c-aducem pe norătare, ț-aducem un ajutor, să te *bată* de cuptor și, ca să mai schimbe-odată, să te *bată* și de vatră MÎNDR. 170). ‖‖* 3. *Ajung până la, ating, lovesc.* Propriu și figurat. *Porrigi, pertinere, excurrere, procurrere, attingere. S'étendre jusqu'à, atteindre* (Numaĭ cît sunetul cuvintelor le *bat* urechile. P. M. 256. —Peteala-mĭ *bătea* călcîile. CO. VI II 102). ‖ 4. *Cad peste, daŭ peste, numeresc.* Despre brumă, ploae, grindină, lumina soareluĭ și a lunĭĭ. *Tangere, contingere, cadere in, incidere in. Atteindre, toucher* (Ploile *bat* fața ogoruluĭ. ION. CAL. 71.—Brumele *bat* porumbul. ION. D. 146.—Păpușoiĭ *bătut* de pĭatră, ca copilul fără tată. ȘEZ. I. 48—Te *bate* soarele). ‖ 5. *Infig. Infigere, figere. Enfoncer* (De-ĭ găsi o para frîntă în toată casa, să mĭ-o *baț*ĭ în frunte. A.T. 157.—*Bătu* țepușele în pămînt. I. 83). ‖ *6. *Lovesc spicele orĭ ciocălăŭ, ca să se dezghioace boabele. Terere, deterere, perticio flagellare, spicas baculis excutere, spicas fustibus tundere vel cudere, frumentum pulsibus tribularum deterere, messem tribulis exterere. Battre* (Ghedeon *bătea* grîŭ în teasc. B. 177₂.—In Ianuarie se *bate* pînea și la arie și supt stodolă. ION. CAL. 5). ‖ 7. *Ciocănesc. Pulsare. Battre* (Decînd îmĭ *bateț*ĭ toaca, chĭar ca toaca m-am uscat. CO. I. 405.—Decît slugă la popa, maĭ bine *să baț*ĭ doba. MÎNDR. 165). ‖ 8. *Pedepsesc, osîndesc. Punire, puniri. Punir* (M aĭ pus cap preste altĭĭ, *să bat* pe toț necuraț*ĭĭ*. DOS. PS. 16. —Nu știŭ zilele mi-s rele, orĭ mă *bat* faptele mele, nu știŭ locu-mĭ este răŭ, orĭ mă *bate* dumnezăŭ. Nu mă *bate*, sfinte doamne, nu mă *bate* cu canoane, dacă nu m-*aĭ fost bătut*, cînd faptele le-am făcut. P. P. I. 194). ‖ 9. *Atăc, bombardez* (o cetate). *Aggredi, tormentis et telis aggredi. Attaquer, canonner, bombarder* (Moscaliĭ aŭ început *a bate* Orul din puște și din cumbarale. LET. II. 429.—Tunurile *bătea*ŭ necontenit cetatea. N. I. 173). ‖ 10 *Inving, dovidesc. Vincere. Vaincre* (Acel împărat *bătuse* pe toț*ĭ* împărați*ĭ*. I. 11.—Brațul luĭ fără-nceta*re bate* oardele tătare P. P. A. 173). ‖ *11. *Intrec, rămîn pe cineva în ceva. Superare. Surpasser* (Doamne, Cuță, cît eștĭ de frumușică, n-are maĭcă-ta nevoe de zestre, *baț*ĭ o fată de boerĭŭ. CO. VI I. 486). ‖ *12. *Supun cu războĭŭ, prădez cu războĭŭ, străbat cucerind. Bello occupare, [illegible] Bratul

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

cinsprezece mii de oaste, să *bată* tot Bugeagul. LET. II. 336. – Robi Sarmate ĭarăș fac turburare și *bat* marginile împărăției. P. M. 180). ||| *13 *Umblu mult, străbat. Pervagari, pererrare, discurrere. Parcourir, battre* (Numaĭ eŭ, rămas acelaș, *bat* mereŭ acelaș drum. E. 24 — Bărbații-s cu plugurile, nevestele *bat* crîjmile. MÎNDR. 109). || 14. *Fac să cadă jos din copac fructele orĭ scuturînd copacul orĭ lovind fructele cu o prăjină. Decutere. Faire tomber en secouant* (Nu *bate* poamele ceale necoapte. ȚIC. 211. - Să nu *baț* merele pănă în ziŭa de sf. Ilie. ȘEZ. III 48). || *15. *Scutur. Quatere, quassare, concutere. Secouer* (In groapa aceasta se scutură toate albinele roĭuluĭ celuĭ noŭ *bătînd* tare cojnița. EC. 191. — Io la joc, mama la joc, mălaĭu-ĭ de joĭ în foc. Mama-l *bate* de cenușă, copii-s de cap la ușă. MÎNDR. 135). || *16. *Amestec răpede. Peragitare* (*rudicula*), *miscere* (*rudicula*). *Remuer, agiter, brouiller, mêler* (*ou mélanger*) *ensemble en remuant, battre* (*des oeufs*) (Ia doao albușurĭ de oaă, *bate*-le cu doao treĭ nueluțe curate. OGL. 303. — Aŭ început *a bate* laptele, pănă ce s-aŭ ales untul. DR. 140. — Tăricĭoare de grîŭ *se bate* cu treĭ oŭă. ȘEZ. IV. 127). ||| 17. *Ating suflînd* (Despre vînt). *Afflare. Souffler contre ou vers* ([Valurile] le *bătea* vîntul dinnainte. VA. 257. — Murgule, coamă rotată, du-mă la mîndra odată, că ț oĭ face grajdĭŭ de pĭatră, vîntul să nu mi te *bată*. HOD. 47.) |||*18. *Imping suflînd. Flando propellere. Pousser en soufflant* (Vîntul *bătea* glasul tocmaĭ către acea parte. DR. 225). || *19. *Fac să vină, aduc. Adducere. Amener* (Ce vînturĭ te-*aĭ bătut* pela noĭ ? SB. P. 57). ||| *20. La jocuĭ de noroc, precum cărți, șah, table : *Am un instrument de luptă, de pildă o carte, o figură, de maĭ mare valoare decît acel pe care mi-l opune adversarul. Vincere, superare. Battre* (la șah), *couper ou emporter* (la jocul de cărți) (Cînd eŭ am dat pe riga, *baț* cu alta maĭ mare ? Astfel de neștiință e lucru de mirare. GR. A. 265. — Nu pot *să bat* măcar o carte. A. T. 458). || *21 *Joc*, despre cărțile de joc. *Paginis ludere. Jouer* (aux cartes) (Manĭa cu împarateasa *bătè* cărțili. Tot *o bătut* ĭĭ cărțili pînĭ supri mnedzu nopți. ȘEZ. IV. 202). || 22. *Bătătucesc, bătăturesc. Terere, bene occulcare, fistucare. Fouler, frayer, battre* (Pintre spinĭ și peste pĭetre șleah *bătut* i se părea. CO. I. 406. — Nu apuca bine *să se bată* un drum, și din noŭ începea să ningă. CO. VIII. 287. – De-*a fi* [untul]-n putine *bătut*. MAR. DESC. 134). || *23. *Fabric* (banĭ, monedă). *Cudere, percutere, signare. Frapper* ([de la] monnaie), *battre* (monnaie). (Iți dăm slobozenie *să baț* banĭ însămnați cu caracterul tăŭ. Ș. I 240. — De mult ce eștĭ avut, banĭ de aur *aĭ bătut*. P. P. A. 211). || 24. *Făuresc, lucrez un metal. Tundere, procudere, fabricari. Forger, battre le fer* (Oțelul din coroană cu glorie-ĭ *bătut*. A. III. 497). || 25. La țesut : *Trec printre firele urzeleĭ, de a curmezișul, alte fire.* Propriu și figurat. *In stamine subtemen intexere. Tramer* (Eram să-ți țes o haĭnă urzită în descîntece, *bătută*-n fericire. E. N. 9. — O pereche de iței strînși pe vînă, cu p... *bătuți* în lînă. ȘEZ. [illegible] catrințe.

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

ȘEZ. III 71). || *26 *Ascut* (coasa). *Acuere, exacuere* (falcem). *Aiguiser, fusiller* (la faulx) (Era o mămăligă, la a căreĭ umbră puteaĭ *bate* coasa. POP. RET. P. I. 65). || 27. *Jugănesc*, despre berbecĭ și țapĭ. *Castrare. Châtrer* (Fata îl învață să să ducă în tîrg, să tundă berbecii și să vîndă lîna, apoĭ să caute un meșter ca să-ĭ *bată*. ȘEZ. I. 100. || *28. *Strîng. Stringere. Etreindre* (Să încolăci preste dînsul un șarpe, *bătîndu*-ĭ toate mădulările. MIN. O. 40^2_1).— || 29. *Sun, produc un sunet. Sonare. Sonner* (Fiind și ceasornic, de *bătea* toate ceasurile zileĭ. LET. III. 174.— San Marc sinistru mĭezul nopții *bate*. E. 56). || *30. La păscuit: *Mișc apa cu lopețile, fac zgomot prin apă. Aquam quatere inter piscandum. Agiter l'eau pendant la pêche* (Un al treile păscar vine cu luntrea și *bate* apa, pînă ce se sfîrșește de strîns tot năvodul. ION. P. 408). || 31. *Chinuesc, nu-ĭ ăjesc, nu las în pace. Agitare. Agiter* (Suflete *bătut* de gînd! E. 189 — Bun creștin, dar multe, doamne, l-*aŭ bătut*! COȘ. F. 71.—Uneorĭ îl *bătea* gîndurile să-și facă seamă singur. I. 214). || *32. *Mișc. Movere. Mouvoir* (Peste vîrfurĭ trece luna, codru-și *bate* frunza lin, dintre ramurĭ de arin melancolic codrul sună. E. 151). || *33. *Leg, strîng, ferec, fixez. Figere. Fixer* (L-aŭ prins, l-*aŭ bătut* în feră și l-aŭ trimis în Ardeal. Ș. II. 257.—Cu ĭzmene de fuĭor *bătute* pe la picĭor. ȘEZ. I. 143 — Alțiĭ cu cĭocanele *să bată* potcoavele. ȘEZ. II. 10). || *34. *Fac să bată* (Despre ploae). *Efficere ut cadat* (imber). *Faire tomber* (de la pluie) (Pleacă Ioan botezînd, sfînt Ilie fulgerînd, sfîntul Petre ploĭ *bătînd*. P. P. T. 34). || *35. *Iaŭ mĭerea și ceara dintr-un stup. Eximere vel demetere* (favos). *Châtrer* (les ruches) (Un Grec carele aŭ fost de *aŭ fost bătut* stupiĭ luĭ Gavriliță vornicul și aŭ dat știubeelor foc. LET. II. 252. —Matcele *se bat* toamna. ION. D. 249). || 36. *A face actul de perpetuarea speciei*, despre harmasarĭ. *Salire* (equam). *Couvrir* (une jument) (Acești harmasarĭ *bat* hergheliea. ION. D. 262). || *37. *Joc. Saltare. Danser* (O *bătĕam* [polca] vîrtos cînd eram mic. A. T. 1130). || *38. *Pun în mișcare, fac să funcționeze* (Despre telegraf). *Movere. Mettre en mouvement, faire fonctionner* (le télégraphe) (Parcă avea el neamurĭ, fețe marĭ politicești, să le *bată* telegraful pe minut la București? CO. VI 11. 255.— *Bat* o depeșă). || *39. *Cînt cu un instrument. Canere. Battre* (Meterhaneaŭa domnuluĭ *bătea* în toate zilele chindiea. LET. III. 174.—Cine a dat ordin să *bată* alarma? I. N. V. 501). || 40. *Acoper cu, bucșesc. Praefigere vel suffigere aliquid aliqua re, inducere aliquid super aliquid. Garnir ou revêtir de quelque chose* (Are Barbu-o fată mare cu cozile pe spinare tot *bătute* cu parale. BIB. 262.— Pe drăguțu din vecinĭ să-l amuțĭ sara cu cînĭ și să-ĭ *baț*i urma cu spinĭ. MÎNDR. 83.—Fata îĭ coase un rînd de strae numaĭ cu pietre scumpe *bătute*. ȘEZ. I. 8). || *41. *Năpădesc. Opprimere, invadere. Assaillir* (Cînd pela vreme de noapte, pe Vălean sudorĭ îl *bate*. SEV. 298). || *42. *Latru după. Latrare, allatrare, collatrare, oblatrare. Aboyer à ou contre q.* (*Bate, bate* cînĭ-n sat pe Mărica din Bănat fugită dela bărbat.

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

ALEXICĬ I. 137).— |||| **Izolărĭ.** In jurăminte: *Să mă bată crucea* (*dumnezeŭ*) (Zăŭ, bădică, *să mă bată dumnezeŭ* de am furat-o. CO. I. 852).— In blesteme: Orĭ verbul singur fără subĭect orĭ cu subĭect și anume: *cerĭul, cercul delîngă lună, cîrniea, concina, crucea, cucul, domnul sfînt, dorul mîndreĭ, dragostea, dumnezeŭ, fața turteĭ, focul, gardul, hazul, întunericul, mama luĭ dumnezeŭ, năpasta, norocul, noriĭ, para, pîrdalnica, pîrdalnicul, pustiea, scîrba, sfinţiĭ, toaca, urîtul, vina, ziŭa de mîne,* etc. (Of, *bată*-le *cucu* marșan-de-mode, că mare scumpe-s! A. T 335).∽ *Bat apa în piŭă,* orĭ **bat apa în piŭă să se aleagă unt. Pierd vremea* (Degeaba maĭ *baţĭ apa-n chiŭă să s-aleagă unt,* că nu s-a alege nicĭodată. CR. 118).∽**Bat apa să se aleagă unt. Pierd vremea.* (*Bate apa să s-aleagă unt.* ȘEZ. I. 220).∽**Bată-l crucea. Dĭavolul* (MAR. SERB. I. 2; ALEXICĬ I.260). ∽**Bat ca la fasole. Bat foarte tare.*∽*Bat ca mărul. Bat foarte tare* (Și unde mi să pun amîndoĭ beţiviĭ pe el și dă-ĭ, dă-ĭ, pănă-ĭ sfîrticară toate haĭnele și-l *bat ca mărul.* POP. RET. P. IV. 24).∽*Imĭ bat capul. Mă gîndesc, cuget, mă socotesc cu mintea, chibzuesc* (Și-șĭ *bate capul* cum ar face răŭ altuĭa. ȚIC. 6).∽*Bat capul cuĭva. Stăruesc de cineva, rog pe cineva cu stăruință, mă țin de cineva* (Joe umbla după Junona *bătîndu-ĭ capul.* I. UNC. 11).∽**Ce-ţĭ baţĭ capul! Ce socoteștĭ d-ta? Sigur!* (Doar lenea-ĭ împărăteasă mare, *ce-ţĭ baţĭ capul?* CR. 332).∽*Bat cîmpiĭ. Vorbesc într-aĭurĭ, bîĭguesc, vorbesc halandala, vorbesc ca un nebun* (*Bate cîmpiĭ* I. UNC. 26).∽*Bat cu mîna pe* (orĭ *peste*) *umăr.* Ca semn de manifestare a uneĭ marĭ mulțămirĭ (L-*a bătut* vodă *cu mîna pe umăr.* CR. A. 20). ∽**Bat dela roate. Bat tare, înving complect* (Și așa învinse Ștefan pe aprigiĭ săĭ dușmanĭ, *bătîndu-ĭ dela roate* și tăind în eĭ ca în curechiŭ. MAR. T. 117).∽**Bat dobză. Dobzălez, bat măr, bat tare* (Așa e, mamă, zise zmeul plîngînd de frică, că-l *bătea* mamă-sa *dobză,* cînd se mînia. POP. RET. P. I. 39).∽**Mă bate fericea. Am noroc* (BAR. I. 46; P. PO. II. 42).∽**Bat gîndul în doŭă. Îmĭ bat capul, mă gîndesc* (Nu-ţĭ maĭ *bate gîndu-n doŭă* a ne strica viața noŭă. ȘEZ. I. 50).∽**Bate lela. Derbedeŭ.* (Hasdeu din Th. Codrescu Dialogurĭ 1880, pag. 234).∽**Bate podurĭ=Bate lela.* (BAR. I. 96).∽*Imĭ bat joc de cineva. Iaŭ peste picĭor, ĭaŭ în rîs, batjocoresc, necinstesc* (Te văz bine că tu *îţĭ baţĭ joc* de mine. BAR. AR. 54).∽**Bat joc cu cineva=imĭ bat joc de cineva* (Privește un țăran cum *bate joc* cu noĭ. D. I. 10).∽ *Mă bate soba la cap. Sufer din cauza exhalațiilor cărbunilor din sobă).*∽**Bat la stroĭŭ* (Poruncește să aducă niște palce, că am să-ĭ *bat* [pe dracĭ] *la stroĭŭ,* să pomenească cît or trăi. CR. 305).∽*Bat la talpă orĭ la tălpĭ.* || 1. *Bat la falangă.* || 2. —avere, banĭ. *Rîsipesc* (Cea întîiŭ treabă ce a să facă a să fie să-ĭ vîndă stînjiniĭ de moșie, care i-ĭ veĭ da zestre, și dupăce-ĭ va *bate la talpe.* are să-ţĭ lepede fata. N. I. 299) ∽**Bat lăturile* orĭ *laturile. Umblu fugar* (BAR. I. 43).∽**Bat lela. Umblu lela, bat pavelele, hoĭnăresc, umblu fără scop și fără să mă gîndesc, umblu* [illegible] *și lela,* de

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

nu-ĭ căutaşĭ? POP. RET. P. I. 38). *Bat măr pe cineva. Bat tare.* (Bĭetul băĭat, *bătut măr* de tată-său, se întoarse supărat. MAR. O. II. 365). *Bat mătănii. Fac mătănii.* (Eŭ *bat* la sfinţi *mătănii*. VL. P. 5). **Îmĭ bat mendrele. Îmĭ fac mendrele, trăesc cum vreŭ în cea mai mare libertate* (Lasă, lasă, n aŭ să ţie cît lumea miseliile astea, nu *vă veţĭ b te voĭ* mult *mendrele*. CO. IV. 503). *Bat mingea. Joc mingea. *Bat mîna. Daŭ mîna în semn de deplină înţelegere cu cineva asupra unuĭ lucru* (Florico, mă duc şi viŭ îndată, ca *să batem mîna* împreună. A.T. 918). **Bat obrazul cuĭva. Dojenesc, fac împuţărĭ cuĭva* (*Să nu-ĭ bată obrazul* bărbatul, că a luat-o cu degetul orĭ cu cît ĭĭ pe ea. SEV. N. 47). **Bat pe cineva o sulă de bătĭ. Bat tare* (BAR. I. 42). *Bat palma=Bat mîna* (ian să fie un Jidan, îndată *ar bate palma* CO. VIII. 12). **Bat pavelele=Bat lela. *Bat perele cuĭva. Învăţ pe cineva, daŭ poveţe cuĭva* (Pănă nu plecă de acasă, *bătutu ĭ-a muerea perele*, cum să se poarte, de s ar întîlni cu omul cel bun. POP. RET. P. IV. 25). *Îmĭ bat picĭoarele. Mă ostenesc* (Săracele fetele, multu-ş *bat picĭoarele* pe toate răzoarele. P. P. I. 439). **Bat pizmă cuĭva. Pizmuesc, invidiez. voesc răul cuĭva* (Doĭ voevozĭ, ce ĭ *bătea pizmă*, îl vicleniră. DOS. PRO. 48$_1$ jos). **Bat popicile. Joc popicile. *Bat pristav. Amunţ prin pristav* (*Bătuse pristav* că aceluĭ ĭĭ va da. FUND. 117). **Bat putineĭul. Aleg unt amestecînd zmîntîna în putineĭŭ* (*Veĭ bate* şi *putineĭul*, ca să alegĭ untul. ŞEZ. V. 131). *Bat războĭŭ. Fac războĭŭ, am războĭŭ, mă bat în războĭŭ* (Alexandru zise: «Multe *războae am bătut*, ĭară acuş puţin să ne ostenim şi ĭarăş ne vom întoarce la lume. AL. 94) **Bat unt=Bat putineĭul* (*Să se bată untul* singur, budăĭu-n spate-şĭ leagă. CO. III 261). **Bătut cu leŭca. Prost* (MAR. O. I. 348). **Bătut cu lopata. Îndesat, făcut des, posedînd în mare număr şi unele lîngă altele nişte lucruri oarecare* (Părul par că *era bătut cu lopata* de pere multe ce avea. CR. 293). **Bătut de dumnezeŭ. Nebun, zărghit, zălud, zmintit* (Cînd văzură pe Ţugulea, rămaseră ca *bătuţĭ de dumnezeŭ*. I. 331). **Bătut de stele=Bătut de dumnezeŭ* (Cum poţĭ dar, *bătut de stele*, să mă baţĭ fără de jele? MAR. SAT. 4). **Bătut la cap. Prost, timp, gogoman* (*E bătut la cap* tocma ca un ţap. P. PO. I. 10). **Cale bătută. Şleah, drum bătut, zale cunoscută de mult.* Propriu şi figurat (Toţĭ ceilalţĭ se duc pe *cale bătută*, fără să-şĭ mai bată capul de a mai socoti. ION. CAL. 243). ** Drum bătut=Cale bătută. *L-aŭ bătut cărbunĭĭ la cap. S-a îmbătat* (P. PO. I. 111). *Lapte bătut. Lapte covăşit:* se fierbe laptele, se lasă să se răcească, se amestecă cu cîteva linguri de zmîntînă şi apoĭ *se bate* (BAT a 16); după ce s-a bătut, se pune laptele la răcoare şi după cîteva ceasurĭ devine *lapte bătut* — *Bat pietre. Umblu fără treabă.* Z. I. 254. **Bat ca pe o chilă de popuşoĭ. Bat tare.* Z. I. 265. **Bat ca pe un cîne. Bat fără milă.* Z. I. 385. **A fi ca cotoĭul bătut la zmîntînă. A fi trist.* Z. I. 442. **Bat calea minzuluĭ. Umblu fără scop, de colo colo.* Z. I. 545. **Bat la treĭ coaste. Bat tare.* Z. II. 90. *Îmĭ bat gura in* [illegible] *fime-*

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

ile. A fi un păcătos, un imbecil. Z. II. 157. ☞*Imĭ bat limba. Vorbesc mult.* Z. II. 226. ☞*Bat cuĭva nasul cu vorba. Il înfrunt, îl supăr.* Z. II. 312. ☞*Slab, de-l bate vîntul. Foarte slab.* Z. II. 734. ☞*Bat cuĭva luleaŭa pe datorie. Il supăr cu vorbă multă.* Z. III 211. ☞*Bat sac* orĭ *țol pe cineva. Bat foarte tare.* Z. III. 354, 404. ☞*Bat uşele. Umblu din casă în casă.* Z. III. 426. ☞*Bat alcaŭa. Pierd timpul.* Z. IV. 244. ☞*Bat pe cineva de-ĭ merg fulgiĭ* orĭ *până strigă la racĭ* orĭ *vălălăŭ* orĭ *de tocmeală. Bat foarte tare.* Z. IV. 274, 275. ☞*Bat pe cineva pe datorie. Il bat fără să fie vinovat.* Z. IV. 275. ☞*Imĭ bat gura de clacă. Vorbesc fără a cugeta, vorbesc nimicurĭ.* Z IV. 308. ☞*Fecĭor bătut de brumă. Holteĭŭ bătrîn.* Z. IV. 357. ☞*Bat ponturĭ. Daŭ cuĭva a înțelege pe de departe.* Z. IV. 553. ☞*Bat toba în tîrg şi la moară. Daŭ de ştire la toțĭ.* Z. IV. 665. ☞*Bat cu muchea şi scot cu unghiea. Fac un lucru prost.* Z. V. 437. ☞*Bătut ca în piuă. Amețit, zăpăcit.* Z. V. 498.

‖ **b.** Netransitiv. ‖ 1. *Lovesc, izbesc.* Propriu şi figurat. *Icere, ferire. Frapper, battre (*Un grier, rîdicat în doŭă labe, s-a -nchinat *bătînd* din pinten. E. 196.—Călăreții în caiĭ lor sălbateci bat cu scările de lemn. E. 242.—De va *bate* ploaea peste o arătură proaspătă, strică pe tot anul acel pămînt. ION CAL. 30*).* ‖ 2. *Tind, caut să ajung, fac aluzie la, pişc cu vorba. Niti* orĭ *anniti ad aliquid, tendere* orĭ *contendere ad aliquid, petere* orĭ *appetere aliquid; significare aliquem* orĭ *aliquid* orĭ *de aliqua re. Chercher à atteindre qc., tendre à qc., faire allusion à qc. (*Irina *bătea* să fie însăş cîrmuitoare. M. 382.—A ! înțeleg, *bate* în cĭocoĭ, unde mînîncă sudoarea poporuluĭ suveran. CAR. T. II. 22*).* ‖ 3. *Cĭocănesc, bocănesc. Pulsare. Frapper (*Bătu la uşe. DOS. PRO. 54.—Sosind la porțile ĭaduluĭ, *bătu* de treĭ orĭ. N. I 92*).* ‖ 4. *Pocnesc, plesnesc* (din palme, din aripĭ). *Concrepare (manibus, alis), manus (alas) quatere cum clangore. Frapper des mains, battre des ailes (*Aŭ început a rîde şi *a bate* în palme. LET. II. 206.—Corbu-n aripe *bătea.* BIB. 298*).* ‖ *5. *Filfîiŭ. Fluitare. Flotter (*Cu papucĭĭ scîrțiind, cu poalele-n vînt *bătînd*, cu cerceiĭ strîncănind ea la apă se ducea. BIB. 263*)* ‖ 6. *Sun* (despre dobă, ceasornic, clopot). Propriu şi figurat. *Sonare. Sonner (*Ceasornicul *bătea*, de se auzĭa peste tot tîrgul. LET. III. 151.—Auzĭ, mîndră, doba *bate*, maĭ rămîĭ cu sănătate. P.P.I. 298*).* ‖ *7. *Mă izbesc de ceva. Impingi alicui rei, allidi ad aliquid. Donner contre, heurter contre, se heurter contre (*Un stîlp de piatră, —unde *bate* apa heleşteuluĭ Bahluĭuluĭ. UR. V. 314*).* ‖ 8 *Zvîcnesc.* Propriu şi figurat. *Palpitare. Battre (*Inima rece d-abĭa *bate* în peptu-mĭ S. M. 20.—Tîmpla *bate* liniştită ca o umbră viorie. E. 185*).* ‖ *9, *Clipesc. Nictari, palpitare* (oculis). *Cligner, clignoter (*Ochiĭ marĭ, *bătînd* închişi. E. 261). ‖ *10. *Mă înclin, am aplecare. Proclivem (propensum, pronum) esse ad aliquid, cupidum esse alicujus rei. Avoir la tendance de faire qc. (*Mintea luĭ ca o cumpănă se clătina, cînd într-o parte, cînd în alta, dar tot spre înselare *bătea.* CO. VIII. 213) ‖ *11. *Am plăcere pentru ceva, îmĭ p[illegible] mantem,*

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

amatorem) alicujus rei esse. Aimer qc. (Oaea be foarte puțină apă și iarna mai mult *bate* cu omăt. ION. CAL. 230). ‖12. *Ajung până la. Pertinere ad (ad...usque), attingere aliquid. Aller jusqu'à, s'étendre jusqu'à, porter* (Și era cetatea lui Por de patru ori cît *bate* săgeata. AL. 124.—Șade numai la oglindă și gunoiu *bate*-n grindă. ȘEZ. I. 103). ‖*13. *Sînt așezat către, sînt situat către, privesc către Vergere. Etre situé vers* (Neagra Cetate, ce spre mîază noapte *bate*. BA. AR. 27) ‖*14. *Port războiŭ. Bellare, bellum gerere, belligerare, bellum habere. Guerroyer* (Cum ai văzut oastea mea, cum ai prins *a bate* și nu stai să vorovim. LET. II. 358.—*Bătînd* el la o cetate și luîndu-o, vru să aprindă turnul CAL. 111.—Eși Gaal și *au bătut* către Avimeleh. B. 181²). ‖ 15. *Am o nuanță de coloare. Inclinari in, exire in, desinere in, sentire, languescere in. Tirer sur* (Al ei păr în galbăn *bate*. GR. A. 339.—Capu-i *bate*-n aurel, cîocu-i *bate* n argințel. P.P.T. 39). ‖ *16 *Umblu după prins pește prin apă. Piscari, pisces venari. Pêcher* (Intră cu plasa în gîrlă. *Bat* în sus, *bat* în jos, și pește să prinză, cîtuș de cît. I. 280). ‖ 17. *Latru. Latrare. Aboyer* (De-aude cînii că *bat*, ea se țipă jos din pat. MAR. SAT. 108). ‖ 18. *Suflu*, despre vînt. *Flare. Souffler* (*Aŭ bătut* toată ziŭa o furtună mare. LET. III. 158.—*Bate* vînt de primăvară. P.P.A. 224). ‖ 19. *Trimet lumină* (despre soare, lună) *Lucere, în aliquid se fundere* (de sole et luna). *Luire, donner dans* (Soarele *bătea* căldicel pe prispă. VL. D. 300.—*Bătea* soarele în [apă]. STĂNC. B. 8). ‖ * 20. *Cîrîiŭ* (despre țarcă, coțofană). *Garrire* (de pica). *Jaser* (Cînd țarca (coțofana) *bate* (cîrîe ori strigă), îți vor veni musafiri prietini. ȘEZ. II. 65).— ‖ **Izolări.** **Bate alt vînt. Sînt alte obiceiuri, alte tendințî* (Mai toți negutitorii de aice nu prea se uită bine la elevatorî, aicî *bate alt vînt*, nu i America ori Anglia. CO. IV. 139). ☞ **Bat ca într un putinŭ deochiat. Cerc în zădar* (BAR. I. 43). ☞ **Bat din picĭor. Amenințî bătînd cu picĭorul în pămînt* (Scaraoschi *bătu din picĭor*. CR. 57). ☞ **Bat din pumnî. Fac în cĭudă cuĭva bătîndu-i în pumnî* (Mărinca făcea adeseorî în cĭuda mea și-mî *bătea din pumnî*, poreclindu-mă Ion Torcălău. CR. A. 63). ☞ **Bat în palme. Chem slugile bătînd în palme* (*Bătu* de treĭ orî *în palme* și ĭată o cărucĭoară fără să fie trasă de caĭ veni. I. 188). ☞ **Bat în pumnî=Bat din pumnî* (Cĭoara *bătu în pumnî* vulpeĭ c-o amăgit-o. ȘEZ. III. 188). ☞ *Bat în sită și-n covată. Cern făină* (*S-o bătut în sită și-n covată*, de-o cernut făina toată. ȘEZ. III. 244). ☞ **Bat în strună cuĭva. Aprob cele spuse de cineva, ca să-i fac pe plac* (Fimeea a priceput slăbăcĭunea bărbatului și totdeauna *i-a bătut în strună*. SEV. N. 3). ☞ **Bat la cap. Amețesc, îmbăt* (despre sobă și băuturî spirtoase) (Heĭ, aceasta-i altă băutură, *bate* mai tare *la cap*. SB. P. 36). ☞ **Bat la drumurî. Hoțesc la drumul mare* (N-am furat, n-am omorît, nicî *la drumurî n-am bătut*. MAR. SAT. 11). ☞ *Bat la ochî. Atrag privirile* (Lipsurile *băteau* prea tare *la ochî*, ca să nu le fi putut îndată cons[illegible] [illegible]tă

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

înpreună *la popicĭ.* SB. 414). ∽ **Bat pe la uşile oamenilor. Cer de pomană* (Începu *a bate pela uşile oamenilor*, să-l lase de mas. POP. RET. P. I. 11) ∽ **Bat tot într-o parte. Ţin una şi bună, sînt îndărătnic* (BAR. I. 42). ∽ **Bate grindină* orĭ *grindina* (ŞEZ. III. 77). ∽ **Bate pĭatra. Ploŭă cu pĭatră* (*grindină*) (ŞEZ. I. 126, 128, 197; II. 141; III. 48). ∽ *Cît aĭ bate în palme. Foarte răpede, într-un minut, într o clipală* (Prăpădi şi el *cît aĭ bate în palme* tot ce cîştigase. N. I. 81). ∽ **Cît baţĭ în palme=Cît aĭ bate-n palme* (*Cît baţĭ în pălmĭ* aŭ şi fost la curţile zmăuluĭ. SB. P. 63). ∽ **Până baţĭ în palme=Cît aĭ bate în palme* (POP. RET. P. I. 76). ∽ *Rămîn bătînd în buze. Rămîn fluerînd a pagubă, pĭerd ceva şi mă mir de prostiea mea* (Prepeleac a rămas *bătînd în buze.* CR. 46). ∽ **Să bat ca cîniĭ la stînă* (orĭ *la oĭ*). Jurămînt (MÎNDR. 90).—∽ **De unde ĭ bate vîntul. In ce dispoziţie se află.* Z. I. 91 ∽ **Tot în viea Fotiĭ bate pĭatra. Cînd necazurile cad tot pe un obraz.* Z. I. 305. ∽ **Iĭ bate din cleşte ca la aricĭŭ. Vrea să-l înduplice la o treabă.* Z. I. 316. ∽ **Bate ca cînele.* De ceĭ care *flecăresc orĭ ameninţă fără nicĭo ispravă.* Z. I. 387. ∽ **Imĭ bate inima ca într-un epure.* Despre ceĭ fricoşĭ saŭ ruşinoşĭ. Z. I. 495. ∽ **Bat din călcîe. Sînt vesel.* Z. II. 31. ∽ **Bat cu degetul. Ameninţ.* Z. II. 111. ∽ **Bat cu fruntea în norĭ. A fi înalt; a fi mîndru.* Z. II. 161. ∽ **Bat cu cuvintele. Cer samă cu asprime.* Z. II. 535. ∽ **Rămîn bătînd pe bîtă=Rămîn bătînd în buze.* Z. III 20. ∽ **Iĭ bate vîntul în traistă. E sărac lipit.* Z. III. 410. ∽ **Bate la uşă cineva. Nu e departe.* Z. III. 426. ∽ **Bat în pintenĭ. Mă bucur; arăt nerăbdare; arăt nepăsare; mă silesc.* Z. IV. 550. ∽ **Iĭ bate darabana cuĭva ca mîne. A sărăcit.* Z. V. 251. ∽ **Sărăciea bate la uşă cuĭva.* Z. V. 574.

|||| c. Reflexiv. ||| 1. *Mă lupt cu cineva. Confligere. Se battre avec* (Tot omul are puteare să *să bată* cu vrăjmaşul cela ce vine asupra luĭ să-l uciză. PRA. 63_1.—*Se bătură* în suliţĭ, dar ele se făcură ţăndărĭ. I. UNC. 52). ||| *2. *Port războĭŭ. Bellare, bellum gerere, belligerare, bellum habere. Guerroyer, se battre contre* (Am fugit de frica uneĭ cete de Turcĭ, care *se bătuse* chĭar atuncĭ cu volintiriĭ la Secul. CR. A. 20). ||| *3. *Mă izbesc. Impingi alicui rei, allidi ad aliquid. Donner contre, heurter contre, se heurter contre* (Un pescar alăturea c-undiţa-n mînă şedea, care grozavele valurĭ le privĭa cum *să bătea.* P. E. II 31.—In zădar vueşte Cerna şi *se bate* de-a eĭ stîncĭ măreţe apa-ĭ trecătoare. A. 212). ||| 4. *Ticăesc, zvîcnesc. Palpitare Battre, palpiter, tressaillir* (Leo pune un picĭor pe trupul săŭ cel mort, care încă *să bătea.* B. P. I. 129.—Ochişori-ĭ strălucĭa, inimĭoara-ĭ *se bătea.* P. P. A. 100). ||| *5 *Mă mişc. Se movere. Remuer* (Frunza lin *se bate*-n codru-nflorit. A. 197). ||| *6. Un lucru *se bătătuceşte, se bătătureşte. Teri. Se fouler, se battre* (Pămîntul arat *se bate* şi nu se înfoeşte. ION CAL. 7.—Pămînturile *se bat* şi prind scoarţă după ploile cele marĭ. ION CAL. 13). ||| 7. *Doresc mult, caut, umb*[illegible]*antissime,*

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

mire, mirabiliter, magno opere, summe) *cupere aliquid, alicujus rei cupidissimum esse. Désirer ardemment* (Văzînd unii și alții figurile cele noao, *se bătea* pre ele, de i le zmulgea din mînă. BA. TIL. 17.—De aceĭa fetele mari *se* și *bat* foarte tare după dînsa [pîedeca, cu care se împiedecă picioarele mortului]. MAR. ÎN. 70). || *8 *A face actul de perpetuarea speciei* (despre epe). *Saliri. Être couverte* (Mînzul este al celuĭ cu ĭapa, pentrucă nu se caută la timpul cînd aŭ fătat ea: ci la timpul cînd *s-aŭ bătut*, și ĭapa nu *s-aŭ bătut* nicĭ trăgînd la căruța celuĭa, nicĭ cînd aŭ fost împrumutată. SB. P. 219). || *9 *Se ostenesc, fac bătături.* (despre picioare). *Attéri* (de pedibus). *Se blesser les pieds en courant* (Picioarele tale nu *s aŭ bătut*. B. 131²). || *10. *Mă frămînt* (Figurat, despre gînd, spirit, suflet). *Excitari, concitari. S'agiter* (Băteă-se duhul mieu [scopebam spiritum meum]. COR. 204).— || **Izolări.** **Mă bat ca apa de maluri. Sînt foarte năcăjit și nu găsesc răgaz nicĭ leac la suferință* (SEZ. II. 72). ***Mă bat cu capul de toți pereții=Mă bat ca apa de maluri.* ***Mă bat cu cugetul* (orĭ *cu cugetele*). *Mă lupt cu cugetul, mă gîndesc mult și nu știŭ ce hotărîre să ĭaŭ* (AL. 153). ***Mă bat cu gîndul* (orĭ *cu gîndurile*)=*Mă bat cu cugetul* (*Se bătea cu gîndul* sîrmanul GOR. I. 20.—Pururea *să bată cu gîndurile* cum ar face o corabie. DR. 142). ***Mă bat cu jale. Mă tînguesc, mă plîng* (Femeaca masă acolo bocind și *bătîndu-să cu jale*. DOS. PRO. 56ı). ***Mă bat cu mîna peste gură.* Se zice cînd *îĭ este frică cuĭva să nu spună vreo prostie, vreo răutate, vreun neadevăr, față cu o faptă a cuĭva într-adevăr curioază* (Harap Alb atuncĭ *se bate cu mîna peste gură*. CR. 243). ***Mă bat cu moartea. Mă lupt cu moartea, trag de moarte, sînt aproape de a muri* (A văzut o cioară *bătîndu-se* cu moartea. POP. RET. P. II 66). ***Mă bat de moarte=Mă bat cu moartea.* (SB. P. 121). ***Mă bat în cap cu. Mă megieșesc cu.* (Merge hotarul... și *se bate în cap cu* Bîrlești în apa Bahluĭului. UR. XX 93). ***Ne batem în parte. Bat eŭ pe altul și tot atuncĭ mă bate și el pe mine* (DION. 213). ***Se bat babele în gura cuĭva. Vorbește lucruri neînțelese* (Crița, Răstița, Lăpșița și Gurluiță Brînzoiŭ! da a draculuĭ numo! par că *se bat babele-n gură*. A. T. 394). ***Se bat calicĭ în gura cuĭva=Se bat babele în gura cuĭva* (Ce limbă grăești, că par că *se bat calicĭ în gura D-tale?* A. T. 705). ***Se bat cap în cap mai multe lucruri.* || 1. *Daŭ năvală unul la altul și unul peste altul, de nedumerire orĭ de frică.* || 2. *Staŭ în contrazicere unul cu altul* (1. Un bălaur, care, cînd șuera, fiarele tremuraŭ și *se băteaŭ cap în cap* de spaimă. CR. 121). ***Se bat lupiĭ la gura cuĭva. Mînîncă lacom* (Incepu ĭarăș a mînca, de părea că *se bat lupiĭ la gura lui*. I. 216).— ***Mă bat ca peștele pe uscat. Duc o viață plină de năcazurĭ.* Z. I. 592. ***De cînd se băteaŭ urșiĭ în coadă. Foarte de demult.* Z. I. 684. ***Mă bat în trei coaste. Alerg mult.* Z. II 90. ***Mă bat ca o [illegible] bate cuĭva in [illegible]7. ***

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

**Mă bat cu pumnii în pĭept. Am un necaz.* Z. II. 425. ☞ **Se bate cuĭva sufletul în tindă. E aproape de moarte.* Z. II. 440. ☞ **Se bat ca orbii (chiorii). Dau cu putere și nu se uĭtă unde lovesc.* Z. II 664. ☞ **Cînd se băteau oamenii cu lipii peste gură. Foarte de demult.* Z. III. 597. ☞ **Se bat cocoșește. Se bat tare.* Z. IV 268.

✝ Din 71 înțelesurĭ și 135 izolărĭ ale luĭ BAT T. înseamnă numaĭ 31 de înțelesurĭ și 24 de izolărĭ. Nu poate să fie explicată această sărăcie de înțelesurĭ prin aceĭa că ar fi îngrămădit maĭ multe subcategoriĭ într-o categorie maĭ cuprinzătoare. Maĭ întĭĭŭ T., acolo unde poate, face subdiviziĭ foarte fine, de pildă el deosebește înțelesul *bate o pușcă* de înțelesul *bate ochiul*, și înțelesul *te văd încotro baĭ* de înțelesul *bătea să fie împărat*, și înregistrează aceste înțelesurĭ ca patru categoriĭ, învremece eŭ fac din ele numaĭ doŭă. Apoĭ, oricîtă bunăvoință ar ave cineva, n-ar pute vîrî în categoriile luĭ Tiktin, pe care le ar considera ca generale și cuprinzătoare, decît foarte puține din înțelesurile cele care lipsesc; restul rămîne pur și simplu lăsat la o parte. Pentru a da lectoruluĭ mijlocul de a face un asemenea calcul, însemn aicĭ toate categoriile de înțelesurĭ ale luĭ T. cu traducerile germane ale acestuĭa. I transitiv. 1. schlagen; den Rücken klopfen; die Trommel schlagen; in Jemandes Hand einschlagen; Jemanden schlagen, prügeln; Geld ausgeben. — 2. von höheren Mächten: schlagen, strafen; von übeln: treffen, heimsuchen — 3 schlagen=überwinden, besiegen. — 4. schlagen=schlagend befestigen. — 5. schlagen=schlagend bearbeiten. — 6 grindina, ploaea, bruma — holdele; der Hagel, Regen schlägt, der Reif befällt die Saaten. — 7. vom Winde: anwehen. — 8. von Sonne und Mond: bescheinen. — 9. beschiessen. — 10. cu pĭetre scumpe: mit Edelsteinen besetzen. — 11. metaniĭ: Kniebeugungen machen. — 12 un drum: einen Weg häufig begehen. — 13. a-și bate gura, picĭoarele: seinen Mund durch vieles Reden, seine Füsse durch vieles Gehen anstrengen. — 14. toba, tactul etc.: die Trommel schlagen, rühren, den Takt schlagen. — 15 ceasornicul — ceasul: die Uhr schlägt die Stunde. — 16 războĭŭ cu vrăjmașul: dem Feinde eine Schlacht liefern, mit ihm kämpfen. — 17. cu suveĭca: den Faden mit dem Schiffchen durch die Kette werfen, einschlagen, einschiessen. — 18. un berbec: einen Schafbock verschneiden, hammeln. — 19. von Hengsten: beschälen, bespringen, decken. — 20. von Dünsten, pe cineva la cap: Jemandem den kopf ein-, benehmen, ihn betäuben. — 21. cîmpiĭ: verworrenes Zeug reden, faseln. — 22. mă — un gînd, grija etc.: ein Gedanke, die Sorge etc. quält mich. — 23. mă bat gîndurile să es: drängt, verlangt mich zu. — 24. cuĭva capul să: Jemandem einschärfen, ans Herz legen. — 25. a-și — capul: a. sich Mühe geben, sich abmühen; b. pentru de ceva: sich kümmern, scheren um etwas. — 26. a-și — joc de cineva: Jemandes spotten, ihn verspotten, verhöhnen. II netransitiv. 1. schlagen: cu pumnul în masă, cu picĭorul în pămînt. — ploaea, grindina — în fereastă, a — la ușă, a — în palme, cît aĭ bate în palm[illegible] Flügel

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

schlagen.—3. von Schiesswaffen: schiessen. Figurlich: a. reichen; b. (hin- ab) zielen.—4. vom Pulse: schlagen.—5 toba, clopotul, ceasul —: die Trommel, Glocke, Stunde etc. schlägt.—6. vom Lichte. în ceva: auf etwas scheinen, fallen —7. vom Winde: wehen.—8. la ochĭ: a. in die Augen springen, fallen. b. cuĭva: Jemandem in die Augen stechen.—9. la auz. la urechĭ: a. auffällig klingen. b. bine, răŭ la urechĭ: gut, schlecht klingen.—10. în galben, roşu, etc.: schlagen.— 11. von Hunden: bellen III reflexiv. 1. cu cineva: sich mit Jemandem schlagen, prügeln.—2 cap în cap oder in capete, von Böcken, etc.: mit den Köpfen aneinander stossen, rennen.—3. mă bat cu un gînd: ein Gedanke quält mich, lässt mir keine Ruhe.—4. pe, după ceva: sich um etwas reissen, eifrig danach verlangen.—5 sich kramphaft bewegen, zucken, zappeln.—6. von Fischen: laichen.—Tiktin decĭ nu înregistrează decît 55 de categorii de înţelesurĭ din 206 înregistrate de mine din cauză că *n-a putut* găsi maĭ multe.

Proporţiea e din cale afară de mare între aceĭa ce am putut face eŭ şi aceĭa ce a putut face T. Şi eŭ nu sînt doar un *rühmlichst berühmter Gelehrte*, ci ĭa acolo un mic profesor dela o mică universitate. Şi mă gîndesc la un lucru Dacă munca şi priceperea luĭ T. aŭ fost în stare să provoace osanale din partea luĭ Tobler, d-apoĭ dacă ar fi cunoscut Tobler munca şi priceperea mea? Lăsînd orĭce modestie la o parte, eŭ socot că aş merita să capăt în ochiĭ celebruluĭ profesor dela Berlin proporţiile unuĭ .., nu găsesc un termin de comparaţie.

3. Şi macar de ar fi înţelesurile date exact, aşa multe puţine cîte sînt. Dar ĭată ce fel de confuziĭ de înţelesurĭ şi traduceri greşite întîlnim în dicţionarul luĭ T. La diferitele exemple daŭ întîĭŭ traducerea mea, apoĭ pe acea a luĭ Tiktin

BETERDISESC (variantă BITIRDISESC). Verb. |||| **a.** Transitiv. *Compensez, împlinesc. Compensare. Compenser. (A se bitirdisi* în banĭ salahoriĭ şi carăle ce urmează a se da din ţară în lucrul cetăţilor împărăteştĭ... S-aŭ găsit mijloc de *a se bitirdisi*. IL. TEZ. II 398). |||| **b.** Netransitiv. *Duc lucrul la capăt. Aliquid ad finem adducere, aliquid absolvere* (*conficere, perficere, persequi, exsequi, expedire*). *Mener qc. à bonne fin* (Alţĭ vestitorĭ maĭ amarnicĭ c-un tertip deosebit arăta că de treĭ zile orzul tot s-aŭ isprăvit. Găsăsc să *beterdisască*, parale de-ar pute cumpăra, dar în visteriea ţărĭĭ nu găsăsc nicĭo para. B. ET. 72).—**Et.:** turc *bitürmek*, cauzativul luĭ *bitmek*, finir, terminer, achever; *haget bitürmek, mener une affaire à bonne fin* ZENKER 176 c.

Tiktin traduce însă prin *requirieren*, adecă *rechiziţionez, iaŭ cu de a sila*, şi citează aceleaş locurĭ ca şi mine. Va să zică: *A se bitirdisi* în banĭ salahoriĭ ar însemna în limba de azĭ *a se rechiziţiona* în banĭ salahoriĭ! Ce înţeles poate să fie acesta? Şi apoĭ «Găsesc *să bitirdisesc*, numaĭ parale să am» ar însemna în limba de azĭ «găsesc să rechizitionez numaĭ parale să am». [illegible] e?

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

Dar absurditatea traducerii se poate vede mai lămurit din discuţiea cuvîntului următor.

BETERMEA (variantă BITIRMEA) Substantiv f. *Compensaţie*, în special *compensaţie în bani pentru un lucru, care nu se poate procura în natură. Compensatio. Compensation.* — **Et.:** turc *bitürme*, substantiv verbal dela *bitürmek*, ZENKER 176 a (La Neamţ oastea cea turcească, pe loc cum s-aŭ adunat, vaĭ şi amar de ispravnicĭ în dare de tainat. Nu maĭ agiunge nimică în cererea ce făcea, să apuce, să răpească, între eĭ se întrecea. Cerea ce nu se găseşte, căcĭ dacă nu priimĭa, apoĭ iĭ vedeĭ îndată a cădea la *betermea*. B. ET. 84.—Scoţînd cu totul din mijloc *bitirmelele* cele aducătoare de povoară. UR. V. 177.—Să nu se amestece sameşul la niciun fel de *bitirmele* şi tocmele cu satele. UR. XIV 292). Este evident că oastea turcească cerea înadins depela oamenĭ lucrurĭ pe care oamenĭĭ nu le aveaŭ, pentruca să cearĕ dela eĭ în schimb banĭ, ĭar nu ca să le rechiziţioneze, căcĭ ce fel de rechiziţie ar fi fost aceĭa de lucrurĭ care nu sînt?

Tiktin traduce însă prin *Requisition.*

BRUMARĬŬ. Substantiv m. ||| 1. *Luna luĭ Octombre. October, mensis October. Octobre, mois d'Octobre.*—CAL. II. 72; ION. CAL. 211; MAR. SERB. I. 97. ||| 2. *Luna luĭ Noembre. November. Novembre.*—P.P.A. 34 nota; BAR. I. 91; MAR. SERB. I. 97 (Născu sfînta Venerĭ în luna luĭ *Brumarĭŭ* 14 zile. CUV. II. 146.—In luna luĭ *Brumarĭ* nopţile-s maĭ marĭ. HOD. 54.—Primăvara-i noaptea mică, nu-i de mers la ibovnică, pînă-n luna luĭ *Brumarĭŭ*, c atuncea-s nopţile marĭ. P P.I. 95).

Tiktin însă citează exemplul din CUV. II 146 despre sfînta Paraschiva şi traduce totuş numaĭ cu *November*, ĭar pe celelalte izvoare, de unde rezultă că într adevăr ~ inseamnă şi Noembre, nu le cunoaşte. Cine nu ştie că sfînta Paraschiva se serbează la 14 Octombre? Numaĭ T. nu ştie.

BUCHEA. Substantiv f, întrebuinţat maĭ numaĭ articulat: *bucheaŭa. Învăţătura căpătată pe de rost fără pricepere, lecţie învăţată pe de rost fără pricepere. Pensum, quod sine judicio ediscitur. Leçon, qu'on apprend par coeur sans intelligence* (*Bucheaŭa* poate s o învete şi acasă cine vrea. CR. A. 104).

Tiktin însă, care de altfel discută cuvîntul sub *buche* şi pe *bucheaŭa* din CR. A. 104 o citează cu [*sic*] ca o curiozitate orĭ o greşală, traduce cu *Schreiben und Lesen, Elementargegenstände.*

BATOC (variantă BATOG). Substantiv m. Incepînd dela Miklosich Lexicon. prin Laurian şi Cihac, pănă la Hasdeu şi Tiktin, toţĭ lexicografiĭ aŭ tradus cu *gadus morrhua* în gradul de pregătire pe care Nemţiĭ îl numesc *Stockfisch*, adecă uscat fără

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

sare la aerul liber. Pentru ce? Romînul mînîncă tot felĭul de peşte sărat, numaĭ Stockfisch nu. Pe icĭ colea numaĭ se găseşte acest peşte pela băcăliile boereştĭ, unde poartă numele grecesc de μπακαλάς (citeşte *bakalĭá*), ceĭa ce ar proba că pe acest peşte, mult puţin cît îl cunoaştem, îl cunoaştem prin Grecĭ, în a căror ţară el constitue aproape un aliment naţional. Apoĭ vorba *batoc-batog* înseamă altceva: ||| 1. *Morun afumat. Accipenser huso fumo siccatus. Esturgeon fumé* || 2. *Orice peşte afumat. Piscis fumo siccatus. Poisson fumé (*Mă veseliĭŭ la nuntă, de unde luaĭŭ o bucată de *batoc* şi un picĭor de epure şchiop. I. 94.— Să prind peşte şi şalău, peştele să-l mînînc eŭ, pe şalău să-l fac *batoc*. ŞEZ. IV 219*)*.—Et.: Cu însemnarea 1. batocul se găseşte în comerţ totdeauna în formă de *bîte* groase, cît mîna şi maĭ bine, în patru muchĭ. Lungimea acestor *cĭomege* de peşte variază, de obiceĭŭ e cam de jumătate de metru. Originea cuvîntuluĭ trebue căutată acolo unde deja Miklosich Lexicon sub БАТОГЪ o găsise: în slavul *batogŭ*. Dacă acest slav *batogŭ* este vechĭul sloven БАТОГЪ, bîtă, cĭomag, orĭ maĭ degrabă rusul *batogŭ*, cĭomag gros, nu se poate hotărî. Să se observe că batogul este marfă rusească şi pănă astăzĭ încă tot din Rusia (orĭ dela Ruşiĭ din Dobrogia) se aduce.

CHELEFSESC. Verb. *Daŭ prin punerea mînilor pe capul celuĭ ales şi prin rugăcĭune un dar bisericesc orĭ o slujbă bisericească. Ordinare. Faire l'ordination. (*După doxologhie aduc pe ipopsifios din altar; scoţindu-l pe uşile cele împărăteştĭ, protopopul, saŭ alt obraz cinstit din ceĭ maĭ aleşĭ egumenĭ, îl aduce către mitropolitul *chelefsindu* l. LET. III. 320*)*.—Et.: mediogrec κέλευσις jussio sacra (Ducange).

Tiktin însă leagă pe *chelefsindu*-l de *protopopul saŭ al. obraz cinstit* şi-l traduce cu înţelesul greculuĭ κελεύω *auffordern*: Adecă protopopul, învremece conduce pe candidat către mitropolit, îl îndeamnă cu vorba şi cu gestul, ca să nu se sparie!

CÎRNELEAGĂ. Substantiv f. || 1. *Hirţĭ, întîia săptămînă a triodului, a zecea săptămînă înainte de paştĭ, dela duminica vameşului şi fariseului pănă la duminica fiuluĭ risipitor*. In această săptămînă biserica ortodoxă permite să se mînînce carne miercurea şi vinerea, ca deosebire de Armenĭ, care postesc treĭ zile din ea în onoarea luĭ Arţivur. MAR. SERB. I 114 nota. Maĭ sînt însă şi alte săptămînĭ în cîşlegile de iarnă, în care este permisă mîncarea de carne miercurea şi vinerea. Aceste săptămînĭ tot *cîrneleagă* se numesc şi toate la un loc *cîrnelegĭ*: «Săptămînile din aceste cîşlegĭ, în carĭ miercurea şi vinerea se mînîncă de frupt, saŭ, după cum zic Ardelenĭĭ, de dulce, se numesc *hirţĭ* şi *cîrnilegĭ*». MAR. SERB. I. 114. *Decima hebdomas ante diem paschalem. La dizième semaine avant pâques.* || 2 *Cîşleg le de iarnă, carnaval: timpul de la crăcĭun pănă la lăsatul de brînză Tempus quod int[illegible]*

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

Le temps entre noël et le carême. MAR. SERB. I. 114; MAR. N. 92; MAR. ÎN. 381.—**Et.**: Probabil *cîrneleaga* a fost la început nu săptămîna a zecea înainte de paști, ci a noua, așa numita ‚*mistreața, vrîstata saŭ învrîstita*', în care astăzi ‚mierurea și vinerea se postește, adecă nu se mînîncă carne' MAR. SERB. I. 115, și=*carne leagă*, adecă *săptămîna care leagă carnea*, pentrucă în săptămîna a opta înainte de paști se mînîncă numaĭ brînză, (lapte, oŭă), ĭar dela a șaptea săptămînă înainte de paști începe postul (1. Într-o duminecă, prin *cîrneleaga*, a venit tatăl mameĭ, bunicul mieŭ David Creangă, din Pipirig. CR. A. 18.— În săptămîna hîrțiĭ saŭ *cîrneleaga* moș Vasile, viind la Fălticenĭ, între alte merinde aduce fecioruluĭ săŭ și treĭ purceĭ grijiți gata. CR. A. 107).

Pentru T. însă ~ este *Fleischwoche*, a noua săptămînă înainte de paști. Toată lumea știe ce-ĭ *cîrneleaga*, numaĭ T. nu.

CORCODUȘĂ (variante CORCODEA, CULCUDUȘĂ, CULCUDUȚA, CURCUDEA, CURCUDUȘĂ). Substantiv f. *Fructul corcodușului. Prune cerise, cerisette.* GR. 196.

Pentru T. însă e «*Art kleine gelbe oder rothe Kriechenpflaume*». Cine nu știe că corcodușa e neagră cum e pana corbuluĭ? Care copil n-a mîncat corcodușe? Numaĭ T. nu știe. Pentru el ~ e un fel de fruct galbăn orĭ roș!

CORLĂ (variantă CURLĂ). Substantiv f. Pasărĭ. || 1. *Curlă verde, găinuță, găinușă de apă. Stagnicolus chloropus, gallinula chloropus L. Gallinule.* MAR. O. II. 353. || 2. *Cufundarĭŭ, cufundacĭŭ, păscarel, bodîrlău. Colymbus glacialis L. Raquet, grand plongeon, huard.* MAR. O. II. 401. || 3. *Cufundarĭŭ cucuĭat. Podiceps cristatus L. Grèbe huppé ou cornu, dame.* MAR. O. II. 401.—**Et.?**

T. însă traduce cu «*Art Strandvogel, wahrscheinlich Brachschnepfe, Brachvogel, Numenius, Scolopax arquatus*», și citează tutuș pe MAR. O. II. 353.

CORUNĂ. Substantiv f. || 1.=COROANĂ. || 2. *Fruntar, masa pietrelor. O scîndură așăzată în dreptul pietrelor morii, prin care trece pișcoaca.* DAMÉ T. 153.

Tiktin însă traduce pe 2 cu «*Boden, auf dem der untere Mühlstein liegt*», adecă cu *podul morii*, și cu toate acestea citează pe DAMÉ T.!

COTORESC (variantă COTĂRESC). Verb. «*A săpa la rădăcina unei vițe de vie*» SĂGHINESCU VOC. 20. *Vîtem circumfodere. Labourer le pied de la vigne* (Viea se desgroapă, *se cotorește*, și apoĭ vițele se leagă pe haragĭ. ÎNVĂȚĂTORUL COPIILOR I, Iași, 1893, pag 74).—**Et.**: Derivat imediat dela *cotor*.

Tiktin însă traduce «*Weinstöcke beschneiden*» adecă *a tăĭa vițele*

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

Dar asemenea greşite înţelesuri sînt apariţii individuale, dese—nu e vorbă—şi bătătoare la ochi, dar individuale şi ar pute zice cineva: «Dă, într-atîtea mii de cuvinte trebue să te aştepţi să găseşti şi traduceri greşite.» Din nenorocire însă dicţionarul luĭ T. prezintă *grupuri* de greşeli de înţeles.

Anume în mod regulat T. confundă înţelesurile la cuvintele care aŭ o asămănare oarecare de schelet între dînsele, îndatăce această asămănare e bazată pe o comunitate oarecare de origine. Pentru el, de ex., *acest=cest=acesta=cesta*, *acel=cel=acela=cela*, *aci=aici=icĭ*, *acolea=colea*, *acolo=colo*, *acu=acum=acuma=amu=acuş*, *adică=adicăte=adicăle=adicătelea*, *acufund=cufund*, *bătucesc=batogesc*, *bită=botă=boată*, *budăiŭ=bădăiŭ=bădăĭ*, *budihace=buduhală=buduhaliţă*, *bufnesc=bucnesc=pufnesc=buhnesc*, *bulg=bulgăre*, *bulhac=bilhoacă*, *bulucbaşă=bulibaşă*, *buştean=buştihan*, *cheotoare=încuetoare*, *ciung=ciunt=cĭont*, *ciuntesc=ciungesc=ciungăresc*, *ciurdă=cioardă*, *clanţă=clampă=cleampă*, *clănţănesc=clămpănesc=clempănesc=clămpăesc=crănţănesc=crănţăesc*, *cocîrjat=cocîrlat=cocîrdat*, *colceriţă=calceriţă*, *cracă=creangă*, *crăcan=crăcană*, *croncan=cloncan*. Această procedare e cu totul greşită. Sînt dicţionare, unde cuvinte cu o comunitate oarecare de origine sînt discutate supt aceĭaş rubrică, dar numaĭ din punct de videre al scheletuluĭ, fără să li se confunde înţelesul. Dicţionarul luĭ Tiktin este singurul, unde cuvinte cu o comunitate oarecare de origine sînt considerate ca avînd numaĭ decît aceleaş înţelesurĭ şi discutate supt aceĭaş rubrică din punct de videre al înţelesurilor. Dar această procedare e cu totul greşită. Chĭar acolo unde aĭ a face cu variante ale aceluĭaş cuvînt în deosebite dialecte (*acu—amu>eccu +modo*) trebue să te aştepţi să existe deosebirĭ de înţeles, căcĭ ar fi o minune ca spiritele a două comunităţĭ să se dezvoalte în mod complect analog în chipul de a pricepe lucrurile şi de a le simboliza prin cuvinte. Şi de fapt chĭar *acu*, *amu* nu sînt identice din punct de videre al înţelesurilor. Cu atît maĭ mult trebue să te aştepţi la deosebite înţelesurĭ atuncĭ cînd variantele unuĭ cuvînt aŭ loc în unul şi acelaş dialect (*acela—cela*, *acel- cel*, *acesta—cest a*, *acest—cest*), pentrucă sinonimele sînt foarte rarĭ (vezĭ Philippide Principiĭ). Şi de fapt în adevăr *acela* nicĭ n-are acelaş înţeles cu *cela*, orĭ *acel* cu *cel*, etc. Încă cu atît maĭ mult trebue să te aştepţi la diferite înţelesurĭ atuncĭ cînd nicĭ n-aĭ a face macar cu două variante ale aceluĭaş cuvînt, ci cu cuvinte deosebite, cu cuvinte care aŭ o oarecare înrudire de radical, dar sînt deosebite (*acest—acesta*, *acel—acela*, *aci—aicĭ*, etc.). Să probăm acest lucru la exemplele *acu—amu*, *acel—cel*, *aci- aicĭ*.

Am zis că chĭar acolo unde aĭ a face cu variante ale aceluĭaş cuvînt în deosebite dialecte trebue să te aştepţi să existe deosebirĭ de înţeles şi o procedare ştiinţifică îţĭ impune de a ţine separate cele două cuvinte, de a le cerceta pe fiecare a parte şi de a nu le confunda sub aceĭaş rubrică decît dupăce veĭ fi cîntărit cu băgare de samă tot materialul. Iaca două cuvinte, va-

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

riante ale aceluĭaş etymon, dintre care unul se găseşte într-un dialect, ĭar celalalt în alt dialect, *acu* (orĭ *acum* orĭ *acuma*) de o parte, *amu* de altă parte.

ACU (orĭ ACUM orĭ ACUMA). Adverb. *Nunc. A présent, maintenant.* Are următoarele înţelesurĭ.

‖ 1. Momentul de faţă *(*Aha, ĭa *acu* ĭ-am găsit leacul. CR. 29.—*Acum*, dragă doamnă, du-te de-ţĭ vezĭ copiiĭ. N. I. 147.—*Acuma* pîrdalnicele de bătrîneţe mĭ-aŭ secat toată vîrtutea. I. 12*)*. ‖ 2. Momentul trecut închipuit ca prezent de povestitor *(Acum* întîĭaş dată vedem idea de unitate arătîndu-se. BĂL. 8.—Iată lucru minunat, *acu* treĭ deodată îngreunate din mreana aceasta. SB. P. 120.—Din ce în ce maĭ vie o simte... şi ştie că de *acuma* a luĭ rămîne în veci... Pe ea o simte *acuma*, ce fu a morţiĭ pradă. E. 209*)*. ‖ 3. Momentul din viitor văzut ca prezent de vorbitor (Prolepsis) *(Acum*, *acum* veţĭ vedea. GOR. IV. 14.—De-ncalec pe roşul meŭ, *acu*-mĭ scapă capul meŭ. P. P. T. 524.—Auzĭ, bade, *acuma* Joĭ pune clopote la boĭ. P. P. I. 68*)*. ‖ 4. Din cauza aceştеĭ mişcărĭ a luĭ *acu* (*acum*, *acuma*) spre trecut deoparte, spre viitor de altă parte, a căpătat înţelesul de ‖ *α. de o cam dată* (Polul trecut) şi ‖ *β în sfîrşit* (Polul viitor) *(*‖ *α. Acum* am altele la capul mĭeŭ. CR. 189.—*Acum* deodată mă las în voea întîmplărĭĭ. CR. 200.—Lasă astea *acum*. I. 37 ‖ *β*. Spune-mĭ, dar, *acuma*, tu ce eştĭ poet, ce poezĭĭ cîntă inima-ţĭ încet? A. 127.—Află *acum*, Ivane, că eŭ sînt dumnezeŭ. CR. 300.—Cînd *acuma* să-ĭ culce, voĭnicul... nu voĭa... să lase calul delîngă sine. SB. P. 42*)*. ‖ 5. Din înţelesul de *în sfîrşit* s-a dezvoltat acela de ‖ *α. apoĭ* şi acel concesiv de ‖ *β. să lăsăm aceasta la o parte, aceasta nu te priveşte pe dumneata. (*‖ *α*. Auzĭĭ pe maĭcă-ta... blăstămîndu-mă pe mine, de ce şed, mîndră, cu tine. *Acum*, dacă-ĭ treaba aşa, spune-ĭ... să-ngrădească uliţa. P. P. I. 61. ‖ *β*. Tată, atîta cer şi eŭ dela D-ta. *Acum*, orĭ c-a fi trăind calul, orĭ că n-a fi trăind, aceasta mă priveşte pe mine. CR. 194.—Dupăce aŭ stat *acuma* cît vor fi stat pe locul, unde s-aŭ fost pus,... zise săhastrul. MAR. T. 42*)*. ‖ 6. *A·u... acu. Cîteodată... altă dată, cînd... cînd (Acum* îl vedeaĭ pe ţărmurile Eufratuluĭ, şi *acum* îl vedeaĭ pe ţărmurile Dunărеĭ. E. V. 261.—Se întoarce roata cu năpladul, *acum* în sus, *acum* în jos. CAL. II. 73.—*Acuma* la urechе-ĭ un cîntec vechĭŭ străbate,.. *acum* o armonie de amor şi voluptate. E. 209*)*. ‖ 7. *Acu+compliment de timp.* ‖ *α. Acu treĭ anĭ. Cu treĭ anĭ în urmă. Tribus annis abhinc, tres annos abhinc.* ‖ *β. De treĭ anĭ acu. Sînt treĭ anĭ decînd. Annus abhinc tertius est ex quo (*‖ *α*. Acel mal *acu* cîţiva anĭ s-a năruit. O. II. 178.—*Acum* şesezecĭ de anĭ trecuţĭ unde se pomeniaŭ şcolĭ ca a luĭ Baloş în Moldova? CR. A. 19. ‖ *β*. De treĭ zile plînge *acum*. A. 27.—De treĭ zile *acum* pe mare noĭ pămîntul n-am zărit. A. II. 41*)*.—**Izolărĭ.** *Acu-ĭ acu! Aceasta e cea maĭ bună ocazie; caută de profită de dînsa, căcĭ de o pierzĭ [illegible] găseştĭ. Aceasta [illegible], apoĭ

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romînеşti”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

am noroc. In discrimen ventum est (Acum îĭ acum, dragă monsĭu Franţ. A. T. 337.—Eĭ, Cătălin, *acu-ĭ acu*, ca să-ţi încerci norocul. E. 271). ℘ *Acu-ĭ timpul* (orĭ *vremea*). *Acum e cea mai bună ocazie (*Bun, zice el în gîndul său, ĭa *acu mi-ĭ timpul.* CR. 21). ℘ *Acu să te văd=Acu-ĭ acu (Acuma să te văd* cît eşti de vrednic. CR. 204).

AMU. Adverb. *Nunc. A présent, maintenant.* Are următoarele înţelesurĭ.

‖ 1. = ACU 1. (Tînăr fuĭŭ şi *amu* înbătrînirĭŭ. COR. 95.—*Amu* a scornit alta, ci că să ĭ aduc pe fata împăratuluĭ Roş. CR. 234.—Pare mĭ răŭ ş-*amu*-ĭ tîrziŭ. P. P. I. 221). ‖ 2 = ACU 2. (Se lipsise *amu* mulţĭ pămîntenĭ de vite. LET. II. 52.—Pepelea avea *amu* bourul. SB. P. 1). Ca deosebire de *acu* 2 însă *amu* se întrebuinţează foarte des în povestirĭ şi, de pildă, CR. şi SB. P., care cunosc şi pe *acu*, *acum*, *acuma*, se servesc numaĭ de *amu* în fraze ca: *Amu* ci că era odată într-o ţară un craĭŭ, care avea treĭ feciorĭ. CR. 183.—*Amu* ci că împăratul acela aproape de bătrîneţe... a scris carte frăţinesăŭ craĭuluĭ. CR. 184.—*Amu* într-una din zile flăcăul se scoală de noapte. CR. 142.—Într-o zi de tîrg s-aŭ pornit la drum, şi mergînd *amu* cît aŭ mers, ĭată că aŭ întîlnit un om. SB. P. 1.—Strîmbă-lemne şi Sfarmă-pĭatră aŭ început a cîrpi la minciunĭ,... că eĭ aŭ tras *amu* funiea cît aŭ tras o, dar că dela o vreme lĭ-aŭ fost prea greŭ şi aŭ scăpat funiea în jos. SB. P. 88.—Era o babă şi un moşneag şi eĭ n-aveaŭ copiĭ. *Amu* s-aŭ sfătuit eĭ să se ducă unul pe o cărare şi altul pe altă cărare. ŞEZ. II. 107. ‖ 3 = ACU 3. (Şi *amu* de aciĭa cu bucurie nesfîrşită bucura-se-or. CUV. II. 226.— *Amu* ce va fi de tine? P. P. T. 118).—Înţelesurile 4, 5, 6, 7 dela *acu* (*acum*, *acuma*) lipsesc la *amu*. În schimb se găseşte la *amu* un înţeles, care lipseşte la *acu* (*acum*, *acuma*): ‖ 4. *Oarecum, parcă. Quodam modo, quasi. En quelque sorte, comme (*Să nu grăiţi răŭ ca alte limbi. Pare le *amu* că întru multe cuvente ale loru auziţi voru fi. CUV. II. 120).—Izolările dela *acu* (*acum*, *acuma*) lipsesc la *amu*. Şi din contra *amu* are una a sa proprie: *amu acmu* ‖ 1. *Haĭde acum*, ca strigăt de îndemn. *Age nunc. Allons.* ‖ 2. = AMU 1. (‖ 1. *Amu acmu* cinre grăĭaşte. VOR. 130 [ἄγε νῦν οἱ λέγοντες].—Adecă *amu acmu* bogaţii. VOR. 131 [ἄγε νῦν οἱ πλούσιοι]. ‖ 2. Adecă *amu acmu* aceĭa tine părăsiră. CUV. II. 228).

Am zis apoĭ că cu atît maĭ mult trebue să te aştepţi la deosebite înţelesurĭ atunci cînd variantele unuĭ cuvînt aŭ loc în unul şi acelaş dialect. Să luăm ca exemplu pe *acel—cel.*

ACEL. Pronume. Are următoarele înţelesurĭ.

‖ **A**. Demonstrativ. Arată depărtarea. Despre loc şi timp. *Ille. Ce... là.* ‖ 1. Substantival. Numaĭ neutru singular. Arată în timp lucrul despre care s-a vorbit maĭ sus, orĭ acel despre care

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

se va vorbi mai la vale. *Id.* (Diavolul iaste meșter spre răul nostru și mulți agiutorĭ are spre *acea*. VA. 267$_2$.—Patru posturĭ pentr *acea* le au tocmit, pentruca să să postească hiecare creștin. VA. 41$_1$.—Acește sintu ceĭa ce nu s-eu sculatu înainte preotului, dereptu *ace* se muncescu. CUV. II. 330). || 2. Adiectival (Acel împărat zise muncitorilor: «să aducă o căldare și bage *acea* fată. CUV. II. 154.—Unde-ĭ *acea* vreme? C. 101.—Aŭ trecut timpiĭ *aceĭ*, timpi de fapte strălucite. GR. A. 16.—Dacă aș avea noroc să pătrund în *acel* loc. P. P. I. 136). ||| B. Determinativ. Arată lucrul despre care mai știm ceva. *Is, ille. Ce, celui.* || 1 Substantival. Corelativ luĭ *care, ce: acel care* = *is qui* (Vă învățăm *acele* ce socotim de cuviință. DR. 4.—O oftare de *acele* ce sfîșie inimĭ N. I. 18.—Arată semn *acelor* ce nu voesc să crează. GR. A. 5). || 2. Adiectival. || α. Arată lucrul cunoscut, despre care s-a vorbit mai sus (Aŭ luat pildă de pre capul *aceĭĭ* hĭerĭ năsîlnice, zimbru. LET. 99.—Se rezimă p-o fereastră spre *acea* grădină. GOR. I. 4.—*Aceĭ* ochĭ negri... *acea* gură... *acel* sîn... *aceĭ* grumazĭ... *acele* mînĭ... *acele* brațe... să se schimbe din viață-n neviață! C. 84). || β. Lucrul cunoscut și important, despre care se va vorbi mai la vale. Importanța este totdeauna lămurită printr-o propoziție relativă orĭ consecutivă. *Ille, tantus, talis* (Va fi fost *acea* nevoe și *acea* sărăcie a părinților, carea să nu să fie putut într-alt chip ocîrmi. PRA. 96$_1$.—Ĕĭ cere dela voĭ *acea* iubire, care chĭar înființează pe doŭă firĭ într-o fire. C. 81.—Moartea aș vre-o cu-*acea* putere, să mă ducă-n ceĭa lume cu plăcuta mea durere. C. 83). || γ. Lucrul cunoscut, despre care se va vorbi mai la vale. Vreo importanță deosebită nu i se dă. Lămurirea lucruluĭ se face printr-un adiectiv orĭ un compliment. Pentru acest determinativ nu este analog în limba latină. Pronumele corăspunzător din franțuzește este articulul (Oamenĭĭ împăratuluĭ *acei* într-un gînd cu dînsul. DOS. PRO. 35$_1$.—Scriptura depărtate locurĭ de ochĭĭ noștri ne învață, cu *aceale* trecute vremĭ să priceapem ceale viitoare. LET. 5.—Însă până a ajunge în stepina *acea* mare cîte munci, cîte necazurĭ și cît plîns cu suspinare! C. 82). || 3. Din înțelesul de sub 2 γ s-a dezvoltat un noŭ *acel* substantival, cu totul deosebit de acel de supt 1. Servește anume ca subĭect al unuĭ adiectiv și al unuĭ compliment. Înțelesul determinativ este cu totul șters și *acel* trebue considerat ca articul. || α. Ca reprezentant al unuĭ nume precedent (Căutam petricele de *acele* pestrițe. DR. 8.—Rînduĭala morală și *acea* firească. C. 266). || β. De sine stătător (Zapisul păcatuluĭ *acelui* dintĭĭ născut. VA. 164$_2$). || C. *Care.* Pronume relativ. Formează propoziție subordinată atributivă. *Qui. Qui; lequel* (Unul dentr înș face o greșală, într *acea* nime dentru scrĭile luĭ n au înțeles nice l au văzut. PRA. 148$_2$).

CEL. Pronume. Are următoarele înțelesurĭ.

|| A. Determinativ. *Is, ille. Celui.* || 1. Substantival. = ACEL

B. 1 [illegible] fără de

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

leage. DOS. PS. 11.—Vei face *cel* plăcut și *cel* bun înaintea domnului. B. 130².—In țara orbilor *cel* c-un ochiŭ e împărat. N. I. 248.—Intorcîndu-se roabele, spuseră doamnei lor *cele* ce văzură. I. 24.—D-oĭ săraca mîndra mea, că ș-asear-am fost la ea ș-o găsiĭ c-o sucnă rea, pe *cea* bună ș-o cîrpîa. P. P. I. 442). || 2. Adĭectival. Pe lîngă adĭective = ACEL **B** 2 γ (Ochiĭ *ceĭ* nalțĭ îĭ va smeri domnul. DOS. PS. 53.—Să să asemine hĭerelor și dobitoacelor *celor* muțe și fără minte. LET. 95.—Tulie... făcea slujba jărtviĭ *ceiĭ* mai aleasă cu toată rîvna. B. P. I. 4.—Șede baba pe călcîe în tufarul *cel* uscat și tot cată nencetat, cînd la luna *cea* bălae, cînd la focul *cel* din sat. A. 6). || 3. Adĭectival. Pe lîngă substantive (Se ivi *cea* stea comit ca o sabie. M. 374.—Atîta era de ĭuți și de vicleani [dracii], cît ținea pre *ceĭ* oameni, ce întrasă într-înșĭ, tot în gropĭ. VA. 237₁.—Mor eĭ *ceĭ* boerĭ, căutați cu felĭŭ de felĭŭ de bunătăți și doctorii, da încă dintr-aĭ noștri! CO. VI. 296.—Chirică, cum îĭ treaba băeților, se acățăra pe *cele* garduri. CR. 163.—Iar la *cea* măĭcuță să nu spuĭ, drăguță, că la nunta mea a căzut o stea. P. P. A. 3.—Săracĭ picĭoarele mele, nu le pocĭŭ purta de grele, orĭ de grele orĭ de rele, c-am fost la Turda cu ele, să maĭ stîmpăr din *cea* jele la sînul drăguței mele. P. P. I. 132). || 4. *Mare, însemnat, până pe acolo, cine știe ce* (Cu toată acea plecare și de va ave *ce* [=*cea*] chizeșie [bărbatul], pravila nu o dă [pe fimee]. PRA. 83₂.—Cînd fu pela secerat, toate apele o-nghețat, n o-nghețat de *cel* ger mare c o-nghețat de supărare. POP. RET. TR. 14.—Las să mîne boiĭ tare, că nu duc pe *cel* domn mare, ci duc pe un rob legat. POP. RET. TR. 32). || **B.** Demonstrativ. || **a.** *Ille. Celui-là, ce* (*cel*)... *là.* || 1. Substantival (Cești în roate și *ce* în călariĭ noĭ în numele dumnezeului nostru chiemăm. ȘCH. 58.—Au luat înapoĭ toate cîte le răpise *ceiĭ*. P. M. 46). || 2. Adĭectival (Trage-te, cum poț, până la *cea* mută. DOS. PRO. 118₁.—Vezĭ *cel* boer bătrîn moldovan, ce este la divan, să-l eĭ și să-l ducĭ la odaea ta. LET. II. 208.—Vulturașiĭ mĭeĭ, udați-vă aripile în *cea* fîntînă de-acolo și-mĭ stropiți limba. SB. P. 95). || **b.** *Celalalt. Alter. L'autre* (Cum se topește ceara de fața focului, așea să se topească cîrtițele până-n *cea* duminică. P. P. T. 360). || **C.** Pronume relativ. Formează propoziție subordinată atributivă. *Qui. Qui; lequel* (Cealea ce prorocii ziseră *ceale* vrea să fie. VOR. 79.—Mila domnului nostru Is. Hs., *celui* să cade slava și mărirea. VA. 100₁.—Darul domnului nostru, *celui* să cade cinste. VA. 123₂.—Să vor aduna la Ierusalimul cel nou, *celuĭ* iaste meșter singur dumnezĕŭ. VA. 232₂.—Hs., *celui* i să cuvine laudă. VA. p. 51₂).—**Izolări.** *Alte cele. Alte lucruri* (Domnul nostru ne-a chemat erĭ la lucru, iar eŭ, avînd *alte cele* pe acasă, mĭ-am trimes nevasta. POP. RET. P. II. 49.—Mni-ĭ leagi ca pi jgițeli și mni-ĭ tundi ca pi mneli, si-ț pari ci-s *alti celi*. SEZ. IV. 135). ☞ *Cea de apoĭ. Urmă, sfîrșit* (Va hi *cea de apoĭ* maĭ amară decît cea dintăĭu. VA. 267₁.—Era strînsă mulțime multă să vază *cea de apoĭ* ce a hi. DOS. PRO. 165₁.—[Trupul] până la *cea de apoĭ* să strică. B. 3 pr.—Carĭĭ [boerĭĭ] socotind

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

cea de apoĭ, să nu vie vreo peire țăriĭ, nu-ĭ pristănĭa. LET. 237). ☞ *Cea decît toate maĭ mare. Maĭ mult decît toate, maĭ presus de toate (Cea decît toate maĭ mare*, sfinteĭ bisericeĭ te-ai arătat ajutoriu. B. 7 pr.). ☞ *Cea lume. Ceĭa lume. Inferi, orcus, coelum. L'autre monde (*Ajunse fiul oiĭ pe *cea lume.* POP. RET. P. III. 65). ☞ *Cea maĭ de apoĭ. La urma urmelor (*Și *cea maĭ de apoi* scriptura ĭaste care află raĭul omuluĭ. B. 5 pr.). ☞ *Cel ce. Care (*Află corabie, *cea ce* nuta întru Italia. VOR. 84.—Saara, *cea ceĭ* ei fusetu feciori [căreĭa, ἥς]. VOR. 152.—Minunile *cele ce* au făcut eĭ. NIF. 6.—Isus pre *cel ce* l-aĭ purtat în pîntecele tău, chipul neamuluĭ l au înoit. MIN. O. 167¹₂.—Lipsit... de tot *cel ce* putea să l maĭ mîngîe. S. M. 4). ☞ *Cel de apoĭ. Ultimul, cel din urmă (*Eu sînt cel dentăiu și *cel de apoi* B. 6 pr.—Firească pohtă trage pre oameni la dumnezău ca spre *cel de apoi* săvîrșit. B. 6 pr.—*Ceale de apoi* hotară ale lumiĭ. B. 4 pr.). ☞ *Cel de pe comoară. Dracul (*Par-că eștĭ *cel de pe comoară*, măĭ, de știĭ toate cele. CR. 150). ☞ *Cel de pe urmă Ultimul, cel din urmă (*I-au aflat pe toți ceĭ ce să găsă acolo în *cea de pe urmă* stare, avîndu-și fețele îngălbinite de foame. DR. 26.—Iaca-ți maĭ dau odată carul, dar asta ți-a fi *cea de pe urmă.* CR. 45). ☞ *Cel de sus. Dumnezeŭ (*Nu-ĭ cum vrem noĭ, ci-ĭ cum vrea *cel de sus.* CR. 31.—Moartea .. numaĭ de acolo cosește suflete, de unde-ĭ poruncește *cel de sus.* ȘEZ III. 113). ☞ *Cel de + numeralul ordinal = Numeralul ordinal (*Imĭ pare răŭ că n-am luat măcar spînul *cel de al doile* cu mine. CR. 201.—Cită poamă e tomnie, nice una nu-ĭ dulcie ca măĭcuța cea *dintie.* P. P. I. 209). ☞ *Cel din urmă = Cel de pe urmă.* ☞ *Cel după urmă = Cel de pe urmă (*Divanul *cel după urmă.* E. V. 248.—Ceasul *cel după urmă* a bătut pentru mine. S. M. 10). ☞ *Cel fără de fund. Abyssus. Abîme (*Intunearec zăcea preste *cel fără de fund* B. 1¹). ☞ *Cel maĭ + pozitiv = Superlativ (*Zise Avraam slugiĭ luĭ *ceĭ maĭ bătrîne.* B. 15².—Corturĭ... adăpostite pîntre pomi *ceĭ maĭ frumoși.* GŌĪ. I. 3). ☞ *Cel mult. Maxime, summum. Tout au plus (*Lăsați măcar strămoșiĭ ca să doarmă-n colb de cronicĭ, din trecutul de mărire v-ar privi *cel mult* ironicĭ. E. 249). ☞ *Cel păduret. Cancer, rac* (Boală) *(*Aŭ tămăduit pre o femeae de *cel păduret.* DOS. PRO. 60₂ jos [Explicație marginală pentru *boala racului* din text]). ☞ *Cel perit. Sifilis.* ☞ *Cel puțin. Minimum, certe. Au moins (*El perdea împreună cu punga și viața saŭ *cel puțin* sănătatea. N. I. 16—Sfătuind ceĭ doĭsprezece boerĭ socotiră cu mintea lor că tălharii trebue să fie cel puțin doĭ. I. 373). ☞ *Cele multe înainte.* Formulă de felicitare *(*Corbu : «Încă o dușcă, Bujoraș dragă.» Bujor : «Și *cele multe înainte.*» A. T. 239). ☞ *Cele sfinte. Împărtășaniea (*Atuncĭ chiamă pe preotul local, ca să-l mărturisească și împărtășească cu sfînta taină a euharistieĭ saŭ, cum se maĭ spune, cu *cele sfinte.* MAR. ÎN. 18). ☞ *Cele rele. Nenorociri (*Dumnezeŭ să vă apere de *cele rele*, și maĭ rămîneți cu bine. CR. 20). ☞ *In cea după (depe) urmă. La urma urmelor. (*Era prie[illegible] *în*

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

cea după urmă aŭ rîdicat cu voea tuturor pre Mihnea. MAG. 111.—*In cea după urmă* nicĭ pe cal n-a putut sta. P. E. II. 87). ☞ *In cele depe* (*maĭ depe*) *urmă* = *In cea după urmă* (Toate rugăcĭunile celor treĭ femeĭ, precum și ale caluluĭ, n-aŭ fost în stare să-ĭ potolească dorul părinților, care-l usca pe de a-ntregul. *In cele maĭ de pe urmă* calul îĭ zise. I. 9). ☞ *Multe cele. Multe de toate, multe lucrurĭ* (Eștĭ negustor vestit, *multe cele*-aĭ petrecut și toate le-aĭ isprăvit. SEV. N. 146). ☞ *Spre cea maĭ multă parte. In cea maĭ mare parte, maĭ de tot. Paene omnino. Presque complètement* (A batjocori, au de săvîrșit, au *spre cea maĭ multă parte*, pre cea de tot folositoare și scumpă neguțitorie. B. 3 pr.). ☞ *Toate cele. Tot, toate lucrurile* (Cînd m-aș potrivi eŭ babeĭ la *toate cele*, apoĭ aș lua cîmpiĭ. CR. 77).

Dupăcum se vede, *acel—cel* sînt într-adevăr amîndoŭă pronume și amîndoŭă aŭ înțelesurile demonstrativ, determinativ, relativ, aŭ apoĭ amîndoŭă acelaș etymon *ecce* + *illu*, sînt cu toate acestea cu deosebite înțelesurĭ și nu trebuesc confundate într-o rubrică. Lectorul va pute face singur o comparare maĭ amănunțită. Eŭ voĭŭ scoate numaĭ cîteva fapte la iveală. *Acel* demonstrativ e substantival numaĭ la neutru singular; *Cel* demonstrativ e substantival numaĭ la masculin. *Acel* demonstrativ adĭectival e foarte des; *Cel* demonstrativ adĭectival e rar și aproape arhaic. *Acel* determinativ substantival există numaĭ în corelație cu *care; Cel* determinativ substantival n-are această corelație. *Acel* determinativ adĭectival arată lucrul cunoscut și important, despre care se va vorbi maĭ la vale și care e lămurit printr-o propoziție relativă orĭ consecutivă; acest înțeles lipsește la *Cel*. *Cel* determinativ adĭectival se întrebuințează pelingă substantive; acest înțeles lipsește la *Acel*.

Numaĭ rar se întîmplă ca variantele aceluĭaș etymon să aĭbă aceleaș înțelesurĭ *), și chĭar atuncĭ lucrul se întîmplă de multe orĭ din cauza insuficienței exemplelor. Așa, de pildă, din exemplele pe care le-am avut eŭ la dispoziție, deși foarte numeroase, mĭ a fost cu neputință să despart cuvintele *acu-acum-acuma* (vezĭ maĭ sus) și am trebuit prin urmare să le discut supt aceĭaș rubrică. Atîta numaĭ am putut constata ca deosebire, că *acum* e maĭ legat de momentul de față, astfel că nu se poate mișca așa lesne în trecut și în viitor; ĭar *acuma* se mărginește în sfera timpuluĭ actual încă și maĭ mult decît *acum*.

Dacă deja e o mare greșală cînd lexicograful discută la un loc variantele aceluĭaș etymon, greșala e încă maĭ mare atunci cînd discută la un loc cuvinte de deosebite originĭ, ca de pildă *aci* > *ecce* + *hic*, *aicĭ* > *a* + *hicce*.

*) Maĭ ales se întîmplă aceasta la substantivele concrete (numirĭ de animale, de plante, maĭ rar de minerale) de origine străină.

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

ACI. Adverb. Are următoarele înțelesuri.

‖ 1. Locul unde și încotro, apropiat de vorbitor. *Hic*; *huc*. *Ici*. (Călcîndu-i împăratul noaptea fără veste *aci* în iatac, îi găsi. GOR. I 3.—Porunci să întinză corturile afar din cetate.., ca să conăcească pe vezir și să-l aștepte *aci* opt zile, pînă să se gătească și el. GOR. 2.—Zădarnica nădejde a afla *aci* fericirea. S. M. 16.—*Aci* eșiră oameni sălbateci. AL. 93.—Să-ți spuiŭ *aci* numaĭ în ce chip imaginațiunea, sufletul și mintea mea aŭ putut aevea să și însușească plăcerile arteĭ. O. III 13.— Să ne înbăem *aci*. I. 37.—Trecurăm cum trecurăm pănă *aci*, stăpîne. I. 6.—Muma smeuluĭ pricepu că *aci* la mijloc se joacă vreo drăcie. I. 19). ‖ 2. Timpul apropiat și îndepărtat. *Acum*, *atuncĭ*. *Nunc*; *tunc*. *Maintenant*; *alors* (El zise: «Oiŭ să aștept și eŭ să văz cu ochiĭ sfîrșitul acestiĭ întîmplărĭ. Și șezu lîngă ceilalțĭ, și *aci* unde vorbĭaŭ citeștreĭ, iată că maĭ vine un alt bătrîn. GOR. I. 29.—Stătu de vorbă cu uniĭ din boerĭ pănă pela mezul nopțiĭ. *Aci* îĭ veni în gînd să se maĭ întoarcă ca să-și maĭ ia odată ziŭa bună dela împărătească. GOR. I. 3.—Bătaea reîncepe, mereŭ se înteține, chefnitul e aproape, cît colo frunza sună ș-*aci* c-o detunare, tot zgomotu-ncetează. O. III. 88). ‖ 3. *Aci*... *aci*: *Cîte-odată*... *altă dată*, *cînd*... *cînd* (Frigul numaĭ atuncĭ face stricăciune, cînd *aci* slăbește, *aci* se înteține. ION. CAL. 241.—*Aci* de tot se roșia, *aci*-ngălbinea ndată ș-*aci* ĭar se aprindea. P. E. II. 150.—[Popa Duhu] *aci* era la Socola, *aci* în Iași, *aci* la mănăstirea și în Tîrgul Neamțuluĭ profesor, de unde cutriera munțiĭ în sudoarea frunțiĭ. CR. A. 135).

Dintre înțelesurile luĭ *aci aicĭ* are în întregime numaĭ pe 1 (Eŭ *aicĭ* în țară n-am venit de voea mea. ANT. XXIV.—Oștirile creștine adesea se văzură *aicĭ* împreunate. GR. A. 28.—Acești copacĭ, ce se văd *aicĭ* par că samănă cu răchițile. DR. 48.—*Aicĭ* sîntem pe moșiea uneĭ gheonoae. I. 4.—Stăpîne, așterne un țol *aicĭ* în mijlocul ogrăziĭ. CR. 68). Din înțelesul 2 al luĭ *aci aicĭ* are numaĭ pe acela de timpul *cînd* apropiat, *nunc*, *maintenant*; pe acel de timpul *cînd* îndepărtat, *tunc*, *alors*, nu-l are. Lectorul, dacă vrea să se convingă, să se încerce în exemplele date maĭ sus sub *aci* 2 de a înlocui pe *aci* cu *aicĭ*. Apoĭ cu înțeles temporal *aicĭ* e foarte rar. Singurele exemple pe care le am, și încă și acolo numaĭ în izolare cu *pănă*, sînt următoarele: Calul se răpede la spin și-ĭ zice: «Păn-*aicĭ*, spînule,» și odată mi ți-l înșfacă cu dinții de cap. CR. 278.—Păn-*aicĭ* toate aŭ fost cum aŭ fost, da de acum am prins eŭ la minte. CR. 45. In sfîrșit un *aicĭ*... *aicĭ*, corespondent luĭ *aci*... *aci*, lipsește.

Cu cît comunitatea de origine a cuvintelor e maĭ mică, cu atît și deosebirea de înțelesurĭ a lor e maĭ mare și cu atît procedarea lexicografuluĭ, care discută la un loc cuvinte deosebite, devine maĭ absurdă, pănă ce atinge absurditatea culmea atuncĭ cînd se discută la un loc cuvinte complect de altă origine și cu com

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

BĂTUCESC. Verb. >*bătoc*. Înseamnă || **a**. Transitiv. *Bătătucesc, bătăturesc. Terere, fistucare, bene occulcare. Fouler, frayer, battre.* || **b**. Reflexiv. *Mă tocesc. Hebescere. S'émousser.* –BATOGESC. Verb. >rus *batóžiti*. E numaĭ reflexiv și înseamnă *mă flecuesc, slăbesc, mă ramolesc; imbecillum (obtusum) fieri; se ramollir.* –Pentru T. însă *bătucesc=batogesc* și prin urmare T. dă luĭ *bătucesc* înțelesurile luĭ *batogesc* și vice versa. Dacă n-ar fi această nenorocită procedare de a confunda înțelesurile cuvintelor și de a zvîrli cuvintele talmeș balmeș în aceĭaș rubrică, dacă, dupăcum cere o elementară cunoaștere a metodeĭ lexicografice, ar fi discutat Tiktin pe *batogesc* la locul luĭ și pe *bătucesc* iarăș la locul luĭ, s-ar fi înșelat poate să creadă că din punct de videre al scheletuluĭ *bătucesc = batogesc*, dar n-ar fi fost așa de orb să nu vadă că *bătucesc* are un înțeles, ĭar *batogesc* alt înțeles.

CLĂMPĂNESC, CLĂNȚĂNESC, CRĂNȚĂNESC sînt cite trele onomatopeice, drept, dar altceva e *clamp*, altceva *clanț* și altceva *cranț!* Pentru un Romîn lucrul e atît de vădit, înțelesurile celor treĭ verbe atît de clar deosebite apar, încît pelîngă nenorocirea uneĭ metoade greșite a trebuit să se adauge și acea a uneĭ originĭ etnice neromîne, pentruca Tiktin să comită enorma greșală de a crede că *clămpănesc* înseamnă *crănțănesc* și viceversa. Și chĭar așa lucrul cu greŭ se explică. Nu unuĭ Tiktin, care e așa de celebru învățat, după Tobler, și care e acum profesor de romînește la Berlin, dar nicĭ celuĭ de pe urmă Evreŭ din Tîrgul-Cuculuĭ nu i se poate permite de a confunda pe *cranț* cu *clamp*! Ce ar zice un Neamț, cînd m-aș apuca eŭ să fac un dicționar german și aș da luĭ *schlabbern* înțelesul luĭ *schlockern*, și luĭ *schlottern* înțelesul luĭ *schlürfen*, ĭar un profesor universitar romîn, prietin cu mine, ar scri într-o recensie: «ilustrul învățat Philippide a făcut un dicționar german cum încă n-am văzut decînd trăesc.» O, Neamțul cela de mult ar fi spus prietenuluĭ meŭ o vorbă care i se cuvine, noĭ însă Romînii ne uĭtăm uĭmiți la Tobler, pentrucă, de, e *T-o-b-l-e-r!*

Și încă greșala, orĭcît e de mare și abĭa de crezut, maĭ are încă o culme. Căcĭ ĭată ce se întîmplă. Tiktin, deîndată ce a găsit de cuviință să hotărască că cuvintele romînești, care samănă din diferite împrejurărĭ la sunet, trebue să aibă aceleaș înțelesurĭ, citeodată a însemnat cuvintele dintr-un grup pe fiecare la locul luĭ în ordine alfabetică, trimițînd prin *vezĭ* la cuvîntul care i s-a părut luĭ că e maĭ important și sub rubrica căruĭa a făcut chipurile discuțiea, de pildă ‚*crănțănesc*, vezĭ *clănțănesc*'; de multe orĭ însă (de cele maĭ multe orĭ) a neglijat de a maĭ însemna cuvintele pe fiecare la locul luĭ, așa că o mulțime de cuvinte sînt într-adevăr în dicționar fără ca în aceĭaș vreme să fie, pentrucă lectorul, care le caută în ordinea alfabetică, nu le găsește și nu-ĭ năzdrăvan să știe unde a avut gust Tiktin să le găvozdească.

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

Să dăm cîteva exemple. Sînt în romîneşte următoarele treĭ cuvinte: *cocăltăĭ, cocîltaurĭ, colcîntaur.* De le cauţĭ în dicţionarul luĭ Tiktin, nu le găseştĭ, dar sînt, căcĭ ştiţĭ unde le-a pus? Le-a pus într-o notă sub *coclaură.* Cuĭ ĭ ar fi trecut prin cap una ca asta?—Este un cuvînt romînesc *coţobănesc.* Toată lumea îl ştie, e un verb care înseamnă după definiţiea ŞEZ. II. 224 «*A se pune cu puterea, a se îndîrji. Nu te coţobăni = nu te maĭ pune, nu maĭ umbla, că degeaba ţi-ĭ.*» De l cauţĭ în dicţionarul luĭ Tiktin, nu-l găseştĭ, dar este, căcĭ ştiţĭ unde l-a pus? Intr-o notă sub *coţobrel,* pe care pe acest din urmă nu-l ştie toată lumea şi înseamnă un pom, ce se maĭ numeşte şi *spin, porumbel, scorombar, mărăcine, tîrn; prunus spinosa L.; prunellier.* Cuĭ ĭ-ar fi trecut prin cap una ca aceasta?

4. Sub § **3** am văzut unul din felĭurile în care Tiktin îşĭ permite să facă limba romînească din cap dela dînsul, altfel decît cum a lăsat-o dumnezeŭ. Supt acest număr vom observa un altul. Anume i se năzare adesea (Din ce punct de videre? Imposibil de ştiut. Pură năzăreală), i se năzare adesea că cutare schelet al cuvîntuluĭ n ar fi cel just, orĭ că ar fi chĭar imposibil. De pildă plantele *tagetes patula L.* şi *tagetes erecta L., tagète étalée, tagète dressée,* aŭ o mulţime de nume în romîneşte, *vîzdoagă, crăiţă, boftă, ocheşică, buruĭană domnească, ferfen mare, fearfon;* între altele aŭ şi numele *caragea, cărangea, cărăgea, cărugea.* Cele patru nume din urmă sînt variantele unuĭ tip oarecare necunoscut, probate *caragea* prin MAR. N. 592 (un izvor foarte serios), *cărangea* prin RUDOW XXII 230 (izvor îndoĭos), *cărăgea* prin POP. RET. TR. 84, *cărugea* prin C. L. XX. 1006. Tiktin cunoaşte numaĭ variantele *cărugea, caragea,* dar pe *caragea* prinde pică nu ştiŭ pentru ce, îl citează cu [*sic*] şi ni dă a înţelege că nu-ĭ bun. Ca să-l înregistreze la ordinea alfabetică, despre aceasta sigur că nicĭ nu maĭ poate fi vorbă.—Cuvîntul *cananarhisesc* e probat la GH. S. 55: «Să înveţe să *cananarhiseas ă,* să ţie ison cîntăreţilor din strană, să citească apostolul.» Inseamnă *întonez daŭ tonul, încep să cînt; canere coepisse, voce praeire, monstrare modos; entonner.* E neogrecul κανοναρχῶ acelaş înţeles. Tiktin găseşte de cuviinţă că probatul *cananarhisesc* trebue schimbat în *canonarhisesc,* pentrucă nu-ĭ frumos să se deosebească prin sunetul *-a-* în loc de *-o-* de etymon. Orĭ ce alt motiv a avut T.? Este imposibil de cunoscut motivul ce a răsărit din capul unuĭ lexicograf autoritar, care-şĭ permite să schimbe limba după bunul săŭ plac. Da, este imposibil, dar în aceĭaş vreme e îngrozitor de trist şi de scandalos. A crezut poate Tiktin că e greşală de tipar? A întrebat pe Ion Ghica şi Ion Ghica ĭ a răspuns? Dacă nu, apoĭ cu ce drept pune nenorocituluĭ cuvînt probat stigmatul *sic* şi îl citează sub un alt titlu decît cel probat?—Cuvîntul *cantaragiŭ* e foarte cunoscut şi probat prin izvoare foarte bune, ca RĂSC. 40, UR. I. 88. Un lexicograf [illegible] istenţă

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

e problematică. Tiktin înregistrează totuș forma această din urmă ca cea bună (Pentru ce este ea cea bună?), ĭar pa *cantaragiŭ* îl numește moldovenizm.—Cuvîntul *pazarlîc* e probat în A. T. (izvor bun prin excelență) în doŭă locurĭ, întîĭŭ la pag. 1237 «Știŭ că nu-l agĭunge capul să facă asemene *pazarlîcurĭ*;» apoĭ la indice pag. 1775, unde este explicat prin *negustoriĭ*. Polizu are forma *bazarlîc*. Tiktin primește în dicționar, ca bună, forma luĭ Polizu, ĭar forma cea probată, pe *pazarlîc*, o citează cu [*sic*].—Cuvîntul *caĭuș*, substantiv eterogen, pl. *caĭușurĭ*, e probat LET. II. 453: «Aŭ început a-ĭ prinde pe cătane și a-ĭ lua cu *caĭușurile* de grumazĭ, pelingă caĭ.» Inseamnă *curea*, *lorium*, *courroie*, și e turcul *qayš* idem Zenker 687 c. Tiktin însă schimbă din propriea putere pe *caĭuș* în *căĭuș* și face schimbarea nu numaĭ în titlu, ci în însuș exemplul.—Sînt treĭ cuvinte, *coconoz*, *cucunos*, *cucunoz*, variante ale unuĭ tip necunoscut, care poate a fost etymon vechĭŭ sloven *cuconos* (коуконосъ nasum aduncum habens), poate nu, căcĭ cuvîntul vechĭŭ sloven a putut fi chĭar dela început primit în limba romînă sub una din cele treĭ forme romîneștĭ probate (La acesta sfat... *coconozul* nu avu înpotrivă ceva a răspunde. CANT. I. 58.—O pasire, care se chĭamă *cucunos*. CANT. I. 54.—Brehnacea, șoĭmul, uleul, *cucunozul*. CANT. I. 26. Prin aceste cuvinte CANT. I. înseamnă o pasăre monstruoasă, care nu există, o pasăre de Physiologus, «vițelul întreg deabiĭa îĭ ĭaste de gustarea dimineții, ĭară la ospățul prînzuluĭ cu taurul și cu cămila nu se satură.» CANT. I. 54). Tiktin însă găsește de cuviință să înregistreze ca *bună* forma neprobată *cuconos*, sub care citează formele probate ca pe niște forme necorecte.—Ce ar zice un Neamț, cînd aș face eŭ un dicționar nemțesc așa fel: ‚*Golden*, adĭectiv, *de aur*. Ex. «Ihr, Schüler der Natur, ihr kennt noch *güldne* [sic!] Zeiten.» von Haller.—*Liedlein*, substantiv, *cînticel*. Ex. «Der eine... spielte, umglüht vom Abendschein, sich ein lustiges *Liedel* [sic!].» Lenau'. Iar pe *gülden* și pe *Liedel* nu le-aș înregistra la locul lor în ordinea alfabetică, ci le-aș considera orĭ ca greșelĭ de tipar, orĭ ca niște abnormitățĭ ale unor descrierațĭ care strică limba nemțească? Și ce ar maĭ zice Neamțul, cînd ar maĭ auzi că un prietin al meŭ, profesor la universitatea din Bucureștĭ, a scris într-o recensie că «ilustrul învățat Philippide a scris un dicționar german, care e pur și simplu o capodopera?» Ce ar zice, îșĭ poate închipui orĭcine. Decît, vezĭ, Neamțul se supără și pentru fleacurĭ de acestea. Noĭ Romîniĭ însă, cu toate progresele enorme pe care le-am făcut de 40 de anĭ, am progresat se vede numaĭ pe terenul datorieĭ publice, pe acel al înălțimiĭ clădirilor depe calea victorieĭ și pe acel al adîncimiĭ sărăcieĭ țăranuluĭ.

5. Un alt soĭŭ de arbitrar al lexicografuluĭ se manifestează în următorul fapt: Pe unele nume de localitățĭ le pune, pe altele nu. Să daŭ exemple. Nume de localitățĭ care se găsesc în dicționarul Tiktin: *Abrud*, *Aiud* (Tr.), *Alba* (rîul Elba), *Alba Iulia*,

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

Agribiciŭ (Tr.), *Alţina* (Tr.), *America*, *Anadol*, *Analol*, *Apold* (Tr.), *Arapia*, *Ardeal*, *Arnăutchiŭ*, *Aţel* (Tr.), *Avrig* (Tr.), *Bacăŭ*, *Bahnea* (Tr.), *Banat*, *Baraolt* (Tr.), *Bărăgan*, *Bărgăŭ* (Tr.), *Beciŭ*, *Beclean* (Tr.), *Beŭuş* (Tr.), *Bălgrad*, *Belgrad*, *Biertan* (Tr.), *Bistriţa*, *Birlad*, *Birsa*, *Blaj*, *Bogdan*, *Bogdan-saraiŭ*, *Bolcacĭu* (Tr.), *Brad* (Tr.), *Brăila*, *Braşov*, *Bugeac*, *Ceahlăŭ*, *China*, *Chiev*, *Chiov*, *Chitaiŭ*, *Cincu* (Tr.), *Cisnădie* (Tr.), *Cluj*, *Cohalm* (Tr.), *Colase*, *Colonia*, *Colţea*, *Copşa* (Tr.), *Cracăŭ*, *Crîm*, *Criş*, *Cristian* (Tr.), *Crit*, *Cule*. Nenumărate însă altele nu se găsesc. Ca să-şi facă o idee lectorul, să ia dicţionarul luĭ Frunzescu şi să numere toate numirile de oraşe, sate, plăşi, rîurĭ din regatul Romînieĭ, care nu se găsesc în dicţionarul luĭ Tiktin. D-apoĭ, va zice lectorul, nu putea T. să înregistreze toate numele de localităţi! D-apoĭ atuncĭ din ce punct de videre face el o selecţie? Iaca numele de maĭ sus însemnate cu Tr. în parentez sînt numirĭ de sate din Transilvania. Aş vrea să ştiŭ întrucît *Aiud*, *Agribiciŭ*, *Alţina*, *Apold*, *Aţel*, *Avrig*, *Bahnea*, *Baraolt*, *Bărgăŭ*, *Beclean*, *Biertan*, *Bolcacĭu*, *Brad*, *Cincu*, *Cisnădie*, *Cohalm*, *Copşa*, *Cristian*, sate din Transilvania, merită maĭ mult să fie înregistrate într-un dicţionar decît *Certăşti*, *Cîrlomăneşti*, *Crivești*, *Cudalbĭ* şi alte nenumărate sate din Moldova şi Muntenia? Poate că pe acele din Transilvania le-a întîlnit în vreo literatură oarecare? Atuncĭ să ni fi dat izvorul, de pildă cutare poezie, orĭ poveste, orĭ istorie, etc. Insă la niciunul din satele transilvănene de maĭ sus nu dă izvorul. Insă, afară de aceasta, ce fel de procedare e aceia ca să dea lexicograful numaĭ acele nume de localităţi, pe care le va fi întîlnit în vreo literatură oarecare aşa la întîmplare? D-apoĭ cea maĭ bună literatură pentru acest fel de cuvinte este un dicţionar topografic. Să fi luat dicţionarele topografice ale ţărilor romîneşti şi să fi citat de a valma. In asemenea caz, chiar dacă ar fi avut preferinţi şi ar fi făcut selecţiĭ, n-ar fi procedat aşa de absurd cum a procedat, căcĭ, înveremece a înregistrat numaĭ acele nume de localităţi pe care le-am înşirat maĭ sus, între altele cele maĭ obscure sate ardeleneşti, uite ce fel de nume de localităţi, importante dintr-o mulţime de puncte de videre, a uitat să înregistreze: *Acherman*, *Agîud*, *Alexandria*, *Almaş*, *Amaradia*, *Ampela*, *Ampoiţa*, *Antina*, *Argeş*, *Arad*, *Bahluiŭ*, *Balcan*, *Basarabia*, *Bălţăteşti*, *Berheciŭ*, *Bicaz*, *Borca*, *Bosna*, *Bosnia*, *Botoşanĭ*, *Brateş*, *Bucegĭ*, *Bucovina*, *Bucureştĭ*, *Burdujeni*, *Buzăŭ*, *Cahul*, *Calafat*, *Caracal*, *Carpaţ*, *Cafarnaum*, *Caşin*, *Căciulata*, *Călimăneşti*, *Călugăreni*, *Celeiŭ*, *Cerna*, *Cernica*, *Cisleitania*, *Cisteiŭ*, *Cîmpina*, *Cîmpulung*, *Cîrligătura*, *Corod*, *Constantinopol*, *Cozia*, *Covurluiŭ*, *Craiova*, *Cucuteni*. Şi multe din aceste nume de localităţi oropsite de Tiktin şi lăsate la o parte sînt citate în izvoare de acelea pe care niciun lexicograf nu le poate lăsa necercetate şi pe care le-a cercetat şi Tiktin: *Ampela* FRÎNCU M. 36; *Ampoiţa* FRÎNCU M. 36; *Arges* P. P. A. 186 (=Po *Argeş* în grăiesc pe un mal frumos, [illegible]; *Arad*

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

P. P. I. 139; *Balcan* LET.2 III. 268; *Basarabia* MAR. T. 305; *Bosna* LET.2 I. 132; *Bucureşti* P. P. I. 135; *Craĭova* P. P. I. 491, BĂL. 593; *Cîmpulung* P. P. I. 506; *Cîrligătura* MAR. T. 238; *Carpat* MAR. T. 3; *Cafarnaum* (Cel puţin tot atît de celebru cași *Colasele Frigieĭ* cel înregistrat de Tiktin) N. I. 321; *Cerna* P. P. A. 14 («Sora cea maĭ mică și maĭ sălbătică s-a dus, mări, dus pe *Cerna* în sus.» Cine nu știe? Numaĭ T. nu știe!). Cu atît maĭ mult ar fi meritat aceste nume de localităţi să fie înregistrate, cu cît unele din ele ar fi deșteptat oarecare consideraţiĭ etimologice interesante. La *Ampoiţa*, de pildă, izvorul sună așa: «Localitatea romană *Ampela*..., în locul căreĭa e astăzĭ comuna munteană *Ampoiţa*.» Iar lîngă rîul *Cerna* exista în Dacia *statio Tsiernensis* CORPUS INSCRIPT. III. No. 1568. Această localitate poartă în tabula peutingeriana numele de *Tierna*, în Ulpianus digestae 50, 15, 1, 8, 9 *Zernensium colonia*, la Ptolemaeus 3, 8, 10 Δίερνα. Inscripţiea e din anul p. Chr. 157. Scrierile *Tierna*, Δίερνα sînt scrieri inverse, scrierea *Tsiern-* copia adevărata pronunţare. In gura autohtonilor pe vremea colonizării cuvîntul sună *Tsierna*, ĭar în limba romînă *ţ*+*ĭ*+*vóc*<*č*+*vóc*, așa că *Cerna* romînă de astăzĭ este dreptul descendent al luĭ *Tsierna* dac. In tot cazul ar fi fost interesant să știm ce părere are Tiktin asupra acestor lucrurĭ. In tot cazul e maĭ interesant numele de localitate *Cerna* decît un *Bărgăŭ* oarecare din Transilvania.

6. Un alt soĭŭ de arbitrar al lexicografuluĭ consistă în aceĭa că *formele* care nu-ĭ convin din vreun motiv oarecare le explică ca greșelĭ de tipar, de zețar, orĭ ca *obscure* (*dunkel*). Să daŭ un exemplu.

Verbele *cer* și *cerșesc* sînt doŭă verbe deosebite. *Cer*, care maĭ sună și *certŭ*, *celŭ*, are formele *cerere*, *cerŭ*, *cerut*, *cerînd* orĭ *ceind*. *Cerșesc* are formele *cerșire*, *cerșiĭ* și *cerșuĭ*, *cerșit* și *cerșut*, *cerșind*. Pe *cerșesc* îl derivă Schuchardt în CUV. I, Supplement, XXV, dintr-un **cerși*, perfect presupus al luĭ *cer*. Eŭ deriv pe *cerșesc* din *cer* prin *-š* (Pentru *-ș* compară *lingușesc*>*ling*, *moleșesc*>*moale*). Dar etimologiea este pentru cazul de față indiferentă. Formele *cerșuĭ*, *cerșut* se găsesc numaĭ în limba veche. Formele *cerșiĭ*, *cerșit* se găsesc fără întrerupere dela cele maĭ vechĭ monumente literare pînă astăzĭ. Iată izvoarele limbiĭ vechĭ unde se găsesc *cerșiĭ*, *cerșit*: Arsele nu *cerșiș*. ȘCH. 125.—Spășenie *cerșiră* și ispitiră prorocii. VOR. 140.—*Cerșișĭ* sîngele loru. ȘCH. 23.—Tarii *cerșiră* sufletul mieu. ȘCH. 166.—*Cerșiiŭ* domnul și auzi-me. ȘCH. 99.—Focul cel ce *cerșitu* întru zilele cealea ponile. VOR. 131.—Tinăr fuiŭ și amu îmbătrînitŭ și nu văzuĭ dreptul lăsat, nece sămînța luĭ *cerșitori* pîine. COR. 96; ȘCH. 114 (Νεώτερος ἐγενόμην, καὶ γὰρ ἐγήρασα, καὶ οὐκ εἶδον δίκαιον ἐγκαταλελειμμένον, οὐδὲ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ζητοῦν ἄρτους). —Găsind pre un boĭer moscal... și zicînd că *ar fi cerșit*,... ĭ-aŭ tăĭat capul. LET.2. III. 192.—Și acum iată ce face Tiktin. Nu știŭ pentru ce, dar și-a închipuit că formele *cerșuĭ*, *cerșut* aparţin verbuluĭ *cer*,

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

ĭar nu verbuluĭ *cerşesc*, ĭar pe verbul *cerşesc* cu formele sale *cerşiĭ*, *cerşit* şi l-a închipuit ca format de abĭa în secolul XIX, ca un neologizm (erst in diesem Jahrhundert erschlossen). Fiind aşa, trebuĭa să se scape de formele *cerşiĭ*, *cerşit* din limba veche înşirate maĭ sus, dintre care el cunoaşte numaĭ pe LET.[2] III. 192, VOR. 140, VOR. 131. Şi ĭată cum se scapă de dînsele: LET.[2] III. 192 este o greşală de zĕţar, ĭar VOR. 140, VOR. 131 sînt *obscure* (dunkel!). Dar locurile ŞCH. 125, ŞCH. 23, ŞCH. 114, ŞCH. 166, ŞCH. 99, COR. 96? Sigur că tot *obscure* (dunkel). Aşa chip de a trata materialul uneĭ limbĭ à la cavalière, maĭ rar!

7. Dacă pe de o parte, cum am văzut sub numărul precedent, T. consideră ca neologizme cuvinte străvechĭ, pe de altă parte cuvinte foarte întrebuinţate astăzĭ le consideră ca aparţinînd limbiĭ vechĭ. De ex. cuvîntul *cevaş*, pe care de altfel un Romîn n-are trebuinţă să l caute prin cărţĭ pentru a-l constata că trăeşte, îl găsesc întrebuinţat în următoarele izvoare moderne: OGL. 101, BA. TIL. 11, P. PO. I. 104, O. I. 82, O. III. 272, GH. A. 566, GH. S. 695, COŞ. F. 93, P. P. A. 162, P. P. I. 407, P. M. 60, EC. 117. Cu toate acestea T. declară că cuvîntul aparţine limbiĭ vechĭ, ĭar unicul izvor modern pe care-l cunoaşte, P. P. A. 162, îl consideră ca arhaizmu!

8. Greşelile de sub **6** şi **7** se bazează în parte pe sărăciea de material, pe sărăciea de exemple, de care dispune autorul şi pe care caută să o ascundă supt aparenţele unuĭ om, care nicĭ nu maĭ ştie ce să facă cu mulţimea materialuluĭ, de care dispune. Iată cum am putut eŭ constata acest lucru.

De mult observasem, în amănunţita lectură pe care am făcut-o dicţionaruluĭ luĭ Tiktin, că acest autor are doŭă moduri curioase de a cita izvoarele. 1. Cînd nu dă nicĭo citaţie din vreun izvor, probează existenţa cuvîntuluĭ prin *Qu.*, adecă *Quellen, izvoare*. Ce să fie aceste *izvoare*, pe care le are la îndămînă autorul, dar din care *nu vrea* să facă nicĭo citaţie? Să fie dicţionarele? Nu, căcĭ pe acestea le citează cu *Wbb.*, adecă *Wörterbücher*. Să fie comunicaţiĭ din partea a diferite persoane? Nu, căcĭ pe acestea le citează cu *Com.* Apoĭ atunci ce să fie? Sigur că locurĭ din scrierĭ, citaţiĭ din autorĭ, pe care autorul le are supt ochĭ scrise în bilete, dar din care nu vrea să ni comunice nicĭuna. Ştiĭ, de multul material, pe care-l are la dispoziţie, autoruluĭ i-ĭ adesea lehamite, şi de aceea de multeorĭ nu maĭ vrea să citeze din el nimic în special, ci-l citează numaĭ aşa în general, *Quellen*. De ex. «Călţui (a), prez.-ţuesc, v. trans., pop. Zorzausen. Quellen», ca cum ar zice «pentru cuvîntul *călţuesc* am o mulţime de citaţiĭ, dar nu maĭ spun nicĭuna, căcĭ m-am plictisit de atîtea citaţiĭ». Cu toate acestea puternice bănuele am că autorul n-a avut la îndămînă nicĭo citaţie. Iaca, maĭ întîĭu, cuvî[illegible] deminutive [illegible], *aninîş*,

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

argăseală, *argea*, *ariceală*, *aricĭŭ*, *armasar*, *arsenică*, *arţar*, *aşchiez*, *aşternut*. Toate aceste cuvinte sînt foarte importante şi, ca să atrag atenţiea asupra cîtorva în special, *altîngic* (cu variantele *atingic*, *atlangic*, *altîngea*, *altanîc*, *aptangic*) e planta care se mai chiamă *călţunaşi*, *condurul doamnei*, *tropaeolum majus L.*, *capucine*, turc *altynğyq chrysanthème* Zenker 87 b; *argea* are mai multe înţelesuri, dar cel mai important din toate este acel comunicat lui Hasdeu de un corespondent dela Neamţ —Uscaţiĭ, ~ se numeşte tot materialul lemnos la clădirea unei case, afară de pereţi: de ex. costoroabele, grinzile, căprioriĭ şi leaţurile; tot aşa la o şură saŭ alt acaret', cel mai important, pentrucă până la dicţionarul lui Hasdeu era cel mai puţin cunoscut; *aricĭŭ* are mai multe înţelesuri, între altele unul foarte important, acela de ‚Bran' an Reben', dat de dicţionarul cel modest la formă, dar bogat, al lui Bărceanu, de unde l-a scos apoi şi Hasdeu; *arsenică* este o variantă a cuvîntului *arsinic* şi pe această variantă Hasdeu a făcut-o cunoscută după corespondenţi din Moldova şi din Transilvania, iar cuvîntul *arsinic* e cunoscut din BR. 176 (unde e tipărit greşit *arşinic*), înseamnă planta *lychnis chalcedonica L.*, *lychnide de Chalcédoine, croix de Jérusalem* ou *de Malte*, *Lichtnelke*, *brennende Liebe* şi e derivat probabil prin *-nic* din *ars*, participiul lui *ard* (floarea acestei plante este roşie ca focul); *arţar* e arborele *acer platanoides L.*, *érable*. Dar nu numaĭ acestea, ci, cum am spus, toate cuvintele de mai sus sînt importante şi meritaŭ să fie probate cu citaţiĭ precize, iar nu numaĭ în general cu *Qu.* Numaĭ că n-a avut citaţiĭ de felĭŭ, altfelĭŭ nu se explică lucrul. Dacă însă n-a avut citaţiĭ, cum a putut cunoaşte cuvintele? va întreba lectorul. Apoĭ cuvintele fusese înregistrate înainte de Tiktin, şi cu tot aparatul, de Hasdeu, şi probate orĭ cu comunicări din partea corespondenţilor (*agurizar*, variantele lui *agtică*, *altîngic*, *argea*, *arsenică*, *aşternut*), orĭ cu citaţiĭ din autorĭ (deminutivele lui *albină*, *albiţă*, *alunat*, *amăreală*, *aniniş*, *ariceală*, *aricĭŭ*, *armasar*, *arţăr*, *aşchiez*). Aicĭ avem de făcut doŭă observaţiĭ mai înainte de a trece mai departe. 1. Tiktin foarte des citează ştirile date de corespondenţiĭ lui Hasdeu (sub forma *H. Com.*), şi fiindcă aceste ştirĭ sînt foarte multe şi fiindcă apoĭ Tiktin nu lasă din ele nimic la o parte, de frică să nu-ĭ fie dicţionarul mai sărac decît acel al lui Hasdeu, rezultă de aicĭ că citaţiile *H. Com.* se găsesc cu miile în dicţionarul lui Tiktin. 2. Citaţiile din autorĭ ale lui Hasdeu la cuvintele însemnate de Tiktin cu *Qu.* sînt din niştе autorĭ pe care Tiktin nu putea să-ĭ consulte. Aşa Hasdeu pentru deminutivele lui *albină* (‚*albinuţa or albiniţa*, *albinica*, *albinioara*, *albinea*') citează pe Ieromonah Macarie. 1778, Dicţionar slavo-romîn, manuscript în biblioteca centrală din Bucureşti (Tiktin zice: ‚*Dem. albiníţă*, *-nică*, *-ncă*, *-nióră*, *-níţă*. *Qu'.!*); pentru *alunat* Contemporanul, care lipseşte din lista operelor consultate de Tiktin; pentru *aniniş* documente inedite din arhivele statului; pentru *ariceală* un tratat de medicină populară

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

manuscris din sec. XVIII în arhivele statuluĭ; pentru *amăreală* și *aricĭŭ* pe Dr. Brandza Prodromul floreĭ romîne, ĭar Tiktin pe vremea cînd scria pe *amăreală* și pe *aricĭŭ* nu cetise încă lucrarea luĭ Brandza și nicĭ macar lista publicată de acesta în Columna anul 1882 nu o consultase, cum se poate vede din lista scurtărilor publicată la începutul primeĭ fascicule; pentru *argăseală*, *aricĭŭ*, *aşchiez* Hasdeu însuș citează alte lexice (Costinescu, Bărceanu). Se vede că, pe de o parte, din cînd în cînd a găsit de cuviință Tiktin să întrerupă citațiile *H. Com.*, pentruca să nu se pară lectoruluĭ că prea din cale afară de mult material imprumută din comunicările corespondenților luĭ Hasdeu, și să considere acele izvoare ca niște comunicărĭ ale sale propriĭ; ĭar pe de altă parte a considerat ca ceva rușinos să mărturisească că un alt lexicograf a consultat cărțĭ tipărite și manuscripte, pe care el—Tiktin—nu le-a consultat și să zică de pildă, ‚*alunat*, adj. ochĭ alunațĭ, Glotzaugen. Hasdeu aus Contemporanul II 654‘. De aicĭ până la a lua citațiile din Hasdeu fără a cita pe Hasdeu nu e decît un pas. Cînd voĭŭ proba că acest pas într adevăr l-a făcut Tiktin, apoĭ îmĭ va acorda lectorul că am avut drept să explic pe *Qu.* al acestuĭ autor așa cum am făcut maĭ sus. Eĭ, ĭată ce se întîmplă. Și Tiktin și Hasdeu aŭ cetit și extras pentru dicționarele lor psaltirea în versurĭ a luĭ Dosoteĭŭ, decît numaĭ Hasdeu a cetit-o în manuscriptul dăruit de Dosoteĭŭ luĭ Duca Vodă (astăzĭ la biblioteca Academieĭ romîne), ĭar Tiktin a cetit-o, cum am cetit-o și eŭ, în ediția Academieĭ romîne, pe care Tiktin o citează DOS. PS. ÎN V. Manuscriptul cetit de Hasdeu are numerotate filele, nu paginile. Ediția Academieĭ are numerotate paginile. Hasdeu cînd citează, decĭ, citează numărul fileĭ cu adaosul de *a* orĭ *b* (recto, verso), de pildă Dosofteĭŭ 1673 f. 162 b Tiktin cînd citează, citează pagina din ediția Academieĭ, de pildă DOS. PS. ÎN V. 162. orĭ maĭ degrabă numărul psalmuluĭ, de pildă DOS. PS. ÎN V. PS. 77, 20 (vezĭ Dicționarul luĭ Tiktin sub *apătoșa*). Acum este în romînește un cuvînt *aesta*, un pronume. Eŭ am pentru el următoarele probe: VA. 221_1; DOS. PS. 311; MAR. VRĂJĬ 203; ȘEZ. II. 29; ȘEZ. II 112; SB. P. 178; SB. P. 196; SB. P. 307; FRÎNCU M. 76. Hasdeu are următoarele probe: Dosofteĭŭ 1673, f. 162 b; un document din Iașĭ 1588, publicat în CUV. I. 192 Tiktin are următoarea probă: DOS. PS. ÎN V. 162 b Adecă Tiktin n-avea nicĭo probă, a luat pe una din cele doŭă ale luĭ Hasdeu fără să citeze pe Hasdeu, a dat-o drept a sa, ca cum ar fi găsit-o el în psaltirea luĭ Dosoteĭŭ ediția Academieĭ, [illegible]ĭtat însă că Hasdeu citează după file, ĭar el citează după paginĭ orĭ după numărul psalmuluĭ, și s-a prins cu... *furătura*, căcĭ aceasta se chĭamă *furătură*, *plagiat* Acum cred că lectorul se va fi convins că acel *Qu.*, pe care-l găsim la tot pasul în dicționarul luĭ Tiktin, nu înseamnă niscaĭ bogate izvoare, din care autorul renunță de a face cunoscut vreunul, ci tocmaĭ lipsa de izvoare: Tiktin, cînd găsește un cuvînt la un prede[illegible] un izvor pe ca[illegible] v oare-

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

care, își dă aerul că ar ave probe multe, dar nu vrea să le mai arăte.

2. Dar să trecem la celălalt mod curios de a cita izvoarele. El consistă în aceea că niciodată T. nu mărturisește că ar avea puține exemple, ci totdeauna, oricît de puține exemple ar da, zice *z. B.*, *de exemplu*, dîndu-ni să înțelegem că mai are și altele. Ei bine, eu am un puternic motiv de a crede că foarte adeseorî, acolo unde T. zice *z. B.*, lăsînd pe lector să creadă că autorul ar ave mai multe exemple la dispoziție, a dispus numaĭ de un singur exemplu. Iată care este acest motiv. Cuvîntul *cîrmoajă* e un substantiv f., care are pluralul *cîrmoaje* și *cîrmoji*. Inseamnă ‚*coajă uscată de pîne*' ŞEZ V. 58. Am pentru el următoarele izvoare: CO VIII 1. 9; SB. P. 170; ŞEZ. I 96; ŞEZ. V. 90. In special locul SB. P. 170 sună așa: «S'aŭ fost pus amîndoĭ la masă și aŭ ospĕtat. Cînd la urmă, lĭ-aŭ rĕmas vro *cîteva cîrmoji*.» T. zice: ‚Gew. pl. masc. z B. Sbiera Pov. 170 (la urmă le-aŭ rĕmas vr'o *cîțîva cîrmoji*)'. Exemplul din SB. P. 170 dat de Tiktin e greșit, în text stă așa cum am scris eŭ: *.cîteva cîrmoji*'. Va să zică, din întîmplare Tiktin însuș orĭ altcareva, cine va fi fost acel care ĭ-a scos citația din SB. P. 170, a greșit de a scris *cîțîva* în loc de *cîteva*. Pe acest *unic* exemplu T. se bazează pentru a schimba genul lui *cîrmoajă*, însă în loc de a afirma lucrul cu jumătate de gură și a zice: *.cîteodată* ~ e și masculin la plural, căci..', el zice ‚de obicelŭ ~ e și masculin la plural, de exemplu...'

Silință de a părea mai mult decît este, chĭar cu prețul de a-și *însuși*, *fără să mărturisească*, munca altuĭa, iată ce inseamnă *Qu.* și *z. B!*

9. Toate greșelele înșirate până acum se explică prin lipsa de pregătire a autoruluĭ pentru o asemenea sarcină. Limba românească e limbă grea și cine vrea să-ĭ cunoască o parte din secrete trebue să se înarmeze din vreme cu multe lucruri. In special lexicograful, care are pretenția de a face un dicționar etimologic al acestei limbĭ, are trebuință 1) să cunoască macar cît de cît *toate* limbile, din care a făcut împrumuturĭ limba românească și 2) să știe atît de bine cît pot permite mijloacele de până astăzĭ istoriea sunetelor românești. Aceste cunoștinți lipsesc însă lui Tiktin. Dintre limbile anume, care aŭ influințat mult limba românească, sînt limba slovenă, sub forma eĭ veche și medie, și limba turcească. Și Tiktin nu știe nicĭ slavonește, nicĭ turcește. Este un cuvînt românesc, un verb, *clătin*, care are variantele *clătin*, *cleten*, *cletin*, *cleatăn*, și al cărui etymon e obscur. Nu e vorbă, deja Cihac l-a pus în legătură cu *clătesc*, sloven *klatiti* quatere, pulsare, dar *-in*, *-en*, elementul derivativ dela sfîrșit, te pune în încurcătură, căci un sufix derivativ verbal de acest fel nu există în românește. Incurcătura exista însă, pentru că nu știaŭ lexicografiĭ de mai înainte slovenește. Tiktin, care știe, ĭ-a dat de capăt. După Tiktin anume *clătin* trebue pus în legătu[illegible] *klatiti*. Și

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții românești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

cum a aflat Tiktin acest participiu trecut pasiv al lui *klatiti*, *klatenŭ*? A luat sufixul *-enŭ* al participiului trecut pasiv, l-a lipit la radicalul infinitivului *klat-iti*, și gata! Decît, dacă ar fi limba slovenească *volapuk*, ar ști și Tiktin slovenește, din nenorocire însă nu e. Limba slovenească, ca toate limbile, afară de volapuk, nu e o limbă compusă din bucăți neschimbate, cu care ai opera ca cu niște cubușoare, așa că să ei pe ista de ici și să-l pui lîngă ceala de-dincolo; bucățile celea în limba slovenească se schimbă la față după locul unde le pui, și—aici e greul—acea schimbare la față trebue să o înveți înainte de a te încerca să afli secrete de ale limbii românești cu ajutorul limbii slovene. Și iată, în cazul de față bucățica *klat-*, cînd o lipești la *-enŭ*, se schimbă în *klaşt*, așa că participiul trecut pasiv al lui klatiti sună, al naibei, *klaşten*! — În DION. 185 sună un loc așa: ‚S-aŭ dus la *arnăutchiŭ* de și-aŭ strîns oaste.' Acest *arnăutchiŭ* a frămîntat mult pe Tiktin: Oare ce să fie? La urmă s-a hotărît să considere pe *arnăutchiŭ* ca un nume comun, să-l traducă cu *Standort der Albanesen* și să-l explice ca un derivat turcesc din *Arnăut* prin sufixul *-ki*, pentru care trimete la Zenker 782 b. Aceasta e o culme. Să daŭ îndată lectorului o idee printr-o comparație. Presupuneți, mă rog, că aș face eŭ un dicționar al limbii germane, că ar trebui să știŭ macar cît de cît și franțuzește, pentrucă limba germană are multe împrumuturi din franceza, că aș ajunge la o citație dintr-un autor german care ar suna așa: ‚Sie gingen nach *Goderville* um neue Mannschaft auszuheben', și aș rămîne în încurcătură cu privire la Goderville, oare ce să fie? M-aș hotărî apoi să consider pe Goderville ca nume comun, l-aș traduce cu *stația Goților* și l-aș explica ca un derivat romanic din *Goder-* prin sufixul *-bilis*. Mi-ar zice lectoru', sigur, «D-ta—fie mie acclo—habar n-aĭ de franțuzește. D-apoĭ cine nu știe că *-ville* din *Goderville*, *Longueville*, *Doudeville*, *Ourville*, *Grainville*, *Contrexéville*, *Philippeville*, etc. este *ville*, care înseamnă *oraș*?» Da, eŭ aș fi atunci un om care așa de bine aș ști franțuzește, încît și pe *ville* ar trebui să-l caut în dicționar, ca să știŭ ce înseamnă. Întocmaĭ așa știe Tiktin turcește, adecă de felĭu. Nu i cere nimenĭ, negreșit, să știe turcește ca un hoge, orĭ așa de bine, încît să citească lesne o pagină. I se cere însă numaĭ decît să fi învățat o gramatică din scoarță în scoarță și să fi cetit o crestomație, macar cît de mică, macar de 20 de paginĭ. În asemenea caz ar fi știut îndată că *köĭ* înseamnă sat. Zenker 780 c, și că *Arnăutchiŭ* înseamnă *satul Arnăuților*, și că acest *köĭ* e tot așa de iubit la Turcĭ pentru a forma nume de localități, ca și *ville* în Normandia, căcĭ iată numirĭ de pe malurile Bosforului: *Ieni-köĭ*, *Rumeli-köĭ*, *Arnaut-köĭ*, *Orta-köĭ*, *Ieĭdikule-köĭ*, *Makry-köĭ*, *Inğir köĭ*, *ğengel köĭ*, *Bĕĭler beĭ-köĭ*, *Kadi-köĭ*!

Dar nu numaĭ slovenește și turcește nu știe Tiktin, dar—ceia ce e maĭ curios—nu știe nicĭ istoriea sunetelor românești. Zic *m*[illegible] [illegible]ĭ sunetelor [illegible]anische

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții românești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

Philologie, care aveaŭ pretenţiea oarecum să facă răsuflate studiile — capo d'opera — ale luĭ Miklosich asupra chestieĭ (Ceĭa ce nu s-a întîmplat, doamne ferește). Este un cuvînt romînesc, un adĭectiv, foarte întrebuinţat, dar forte obscur în originea luĭ, *bălan*. Alături cu acest cuvînt maĭ este altul, maĭ puţin întrebuinţat, dar tot aşa de obscur în originea luĭ, adĭectivul *băl* (blond, cu părul galbăn, cu obrajiĭ albiĭ). Intre alţiĭ şĭ-a dat şi Laurian părerea asupra originiĭ acestor doŭă cuvinte. Anume pentru el *băl>bellus*, ĭar *bălan>băl+-an*. *bĕllus, bĕlla* însă, conform cu alunecarea sunetuluĭ romînească, trebuĭa să dea naştere în unele dialecte luĭ *bĭél, biá*, ĭar în altele, de pildă în cel moldovenesc, luĭ *ghél, ghiá*, din care apoĭ un derivat prin *-an* trebuĭa să sune *bielán, ghelán*, şi nicĭodată *bălán**). Aceasta e simplu, ca 2+2=4. Laurian pe vremea luĭ n-avea de unde şti aceste lucruri. Pentru noĭ iştĭ de astăzĭ ele sînt însă elementare. Şi cu toate acestea Tiktin (sub *băl*) reĭa părerea luĭ Laurian şi o sprijine în chipul următor: „Dupăcum în *sĕptem<sšépte, şépte ĕ* s-a prefăcut în *ié*, pentrucă a fost accentuat, învremece în *septimána<săptămína* el a rămas neprefăcut în *ĭe*, pentrucă n-a fost accentuat; tot astfel în *bellán bĕl-* a avut un *ĕ* scurt, dar neaccentuat, şi decĭ n-a avut de unde să se nască diftongul *ie*, care diftong însă trebuĭa să se nască în *bèllus*, unde *ĕ* era accentuat. Şi s-a putut chĭar întîmpla că *bălan* şi alte derivate de acest soĭu din acelaş *bell-* neaccentuat, precum *bălălŭ, bălóiŭ, bălúţ*, să fi înfluinţat asupra luĭ *bĭél* cel vechĭŭ şi să-l fi prefăcut în *băl*, astfel că *băl* de astăzĭ n-ar fi imposibil de raportat la latinul *bellus*“. Argumentarea luĭ Tiktin este însă falşă. Anume *sĕptem* şi *septimána* sînt cuvinte *latineşti* amîndoŭă, şi pe vremea cînd în *limba latină* a avut loc fenomenul prefacerĭi luĭ *ĕ* scurt accentuat în *ié*, *sépte* a devenit *sšépte*, ĭar *septimána* a rămas *septimána*, firește. Şi apoĭ aŭ întrat aceste cuvinte în faza romanică de dezvoltare, şi în special pe teritoríul romînesc *siepte*, fiindcă a avut diftong, a născut pe *şépte*, ĭar *septimána*, fiindcă n-a avut diftong, a păstrat pe *s* neprefăcut în *ş* şi a născut pe *săptămíná*. La *béllus* şi **bellán* presupusul orĭ **bellálŭ*, **bellóiŭ*, **bellúţ* presupusele, avem a face cu un cuvînt *latinesc* de o parte şi cu cuvinte *romîneşti* de altă parte. Pe vremea cînd *ĕ* accentuat din *bĕllus* se prefăcea în *ié*, cuvintele romîneşti nu existaŭ! Limba romînă a primit dela limba latină numaĭ pe *bĭél*, ĭar pe celelalte le-a făcut ea prin *-án, -óiŭ, -úţ* din acest *bĭél*, şi, decĭ, în caz cînd cuvinte ca *bălán, bălóiŭ, bălúţ* s-ar fi derivat din *bellus*, apoĭ numaĭ decît ar fi trebuit să sune *bielán, bielóiŭ, bielúţ*, orĭ, dialectal, *ghelán, ghelóiŭ, ghelúţ*.

10. În urma celor văzute până acum se poate lesne explica în sfîrşit sărăciea de etimologiĭ noŭă, care ne întîmpină în

*) Acest cuvînt există: „De cină le-aŭ pus un mĭel *bĭél* sugărel“. BIB. 241.—Ţărancele din Dolj, adresîndu-se una către alta, în loc de „dragă Marie“ saŭ „dragă Leancă“ saŭ „dragă Ioană“ obicĭnuesc a zice „*bĭa* Marie“, „*bĭa* Leancă“.

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

dicționarul lui Tiktin. Acest dicționar are pretenția de a fi un dicționar etimologic, dar nu e aproape nimic în el, care să nu fi existat deja în lucrările antecesorilor. Această sărăcie de etimologii nouă Tiktin ar dori să fie considerată ca o sobrietate de judecată, ca un cumpăt de savant serios, care nu se avîntă în lucruri nesigure cu una cu două; în realitate e numai consecința unei culturi insuficiente și a unei minți nepregătite pentru o așa grea sarcină. Sper că din exemplele pe care le voiu da mai la vale, întărite prin considerațiile din paragrafele precedente, va rezulta definitiv această concluzie.

Mai întîiu cele mai ușoare etimologii sînt pentru Tiktin greutăți inextricabile. CANCĬ e un adverb, înseamnă *de fel, nici de cum, minime, point du tout.* E pus totdeauna în gura Țiganilor (Mănăstire? Hămisire! Toată ziua toc, toc, toc... dar mîncare *cancĭ*! CO. I. 405.—Și fugĭa [Țiganul cu căruța]. mări, fugĭa, pă ulița satului, numărînd pariĭ gardului, și poprele puțuntele, și lua sama și la nuele. Iar cînd ajungea la al zecelea, la halba [iapa] sub coadă că vîjîia. halba *cancĭ!* . .nu mai putea MAR. SAT. 318). E țigănescul *kanč*, *kanči*, *quidquam, ceva.* In legătură cu *na*, nu, însemnează *nimic*: ‚voĭ *na* pend'óŭ *kanč*,' n-a zis nimic, illa non dixit quidquam; *na* ĭ *kanč*, nu-ĭ nimic; *na* ĭ ma *kháněi* osim mánro, non est mihi quidquam praeter panem.' Mik'osich Zigeuner V. 28. Ce zice Tiktin? ‚*Et.: Unbek.*', adecă etymon necunoscut. Necunoscut? Tiktin așteaptă să-i vie etimologiile mură n gură.—CAȚAON. Substantiv m cu variantele *cațaun, cățăun.* Nume desprețuitor al Greculuĭ, *graeculus* (Nu-mĭ mai pomeni de *cațaonul* cel de dascal. A. T. 366.—Cînd mă gîndesc la răposatul și auz chiuitul *cațaonuluĭ*, mă podidesc lacrămele. DEL. S. 17.—La crucea de ĭatagane de te aș prinde, *cațaoane*, să ți daŭ foc la fustanele, să scape țara de e'e! DEL. S. 177). Grecul se mai numește de Romîn și *capră*, orĭ din cauza fudulieĭ (cf. proverbul *capra pĭere de rĭe și cu coada tot în sus șede*), orĭ din acela că Greciĭ cresc de obiceĭŭ capre și în țara lor mîncă numaĭ unt de capră, brînză de capră. κατσίκι și κατσίκα înseamnă în neogrec capră, e un cuvînt cu sufix de deminutiv. *Boerul* romîn, în gura căruța întîĭaș dată s-a născut cuvîntul, știutor de grecește, a înlocuit sufixul deminutival *-iki* prin sufixul augmentativ romînesc *-oi, -un* (cf. *grăsun, căscăun, căpcăun*) și a format cuvîntul *cațaun*, ca cum ar fi zis *căproĭŭ, țap.* (Să se noteze că cuvîntul nu e popular, l-am găsit numaĭ în A. T., DEL. S., ZIL., B. ET.). Ce zice Tiktin? ‚*Et: Unbek.*'!—CAZON. Adiectiv. Inseamnă *dela cazarmă, al statului*, de pildă, *cizme cazone, manta cazonă, chipiŭ cazon, pîne cazonă, viață cazonă*, chĭar, acum de curînd, *dicționar cazon; castrensis, publicus, de caserne, de l'état.* E rusul *kazónnĭĭ* (scris *kazënnĭĭ*), *al statuluĭ, al fisculuĭ, al coroanei.* Ce zice Tiktin? ‚*Et.*: Anscheinend zu *cazarmă*', adecă ‚probabil trebue pus în legătură cu *cazarmă*'! —CETĂREZ, cu variantele *cetăr, ceter, ceatăr, ceater.* Verb transitiv. *P* *ceva; alicuju* *alicui*

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

loquendo reddere aures; *fatiguer les oreilles de q., rompre les oreilles à q. en parlant.* E derivat imediat dela *cealeră*, un instrument cu coarde oarecare, precum violină, chitară, cobză, alăută, maĭ în special violină, al căruĭ etymon e latinul (din grecește) *cithara*. Astfel și germanul *leiern* înseamnă *cînt din cealeră și năucesc de cap pe cineva spunîndu-ĭ ceva*. Ce zice Tiktin? ‚*Et.: Unbek.*'!—CHIRCĂ. Substantiv f. ‚*Sapa ce se întrebuințează la cu ățitul burienelor*' DAMÉ T. 55 nota; *sarculum*; *serfouette, sarcloir, sarclet.* După DAMÉ T. cuvîntul se întrebuințează în județul Constanța. In Moldova el se găsește ca nume de familie, de pildă în copilăriea mea trăĭa la Certăștĭ, sat în județul Tutova, plasa Corod, un țăran, care fusese volintir, și pe care-l chema *moș Ion Chircă*. E rusul *kirká*, acelaș înțeles ca în romînește. Cuvîntul e slav, un deminutiv prin *-ka* din **kirtŭ*, derivat prin *-tŭ*, sufix primar care formează substantive, din rădăcina *kir-*, *ker-*, *kr-*, taĭŭ (grec κείρ-ω, κορ-μός, κέρ-μα, sanskrit kr-nami stilcesc, omor; latin cur-tu-s, cor-t-ex), care aparе în vechiŭ sloven *kora* cortex, *korĭ* cortex, *kratŭkŭ* brevis. Ce zice Tiktin? ‚*Et.: Unbek.*'—CÎVÎRGIC. Substantiv m. Un felĭŭ de oĭ, Tiktin din Gazeta sătenuluĭ XIV 445 (Dobrogia). E turcul *qyvyrğyq*, mouton à courte queue, Zenker 730 b. Ce zice Tiktin? ‚*Et.: Unbek.*'!

In al doilea loc, cînd se hotărește, rar, să-șĭ dea părerea asupra originiĭ vreunuĭ cuvînt, dă foarte des etimologiĭ de soĭul următoarelor. CHELBE Substantiv f. ‚O boală a pĭeleĭ capuluĭ, din cauza eĭ părul pică și nu maĭ crește' ȘEZ. III. 174. *Porrigo. Teigne.* Originea cuvîntuluĭ e obscură. Compară albanez *keľp*, articulat *keľbi*, puroĭŭ; *keľp*, *kaľp* fac să putrezească; *keľbem*, *kaľbem* put, putrezesc; *kaľbâtâ* putred, puturos; *keľbâšoň* fac să miroase; *keľbâsirâ*, *kaľb* murdărie. Aicĭ aparține și CĂLBEAZĂ cu variantele *calbază*, *calbează*, *călbază*, *gălbază*, o boală a oilor provenită din cauza unuĭ vĭerme, numit distoma hepaticum, care trăește în conductele de fĭere ale ficatuluĭ, de unde trece și în mațe și în vasele sanguine; morbus e distomate hepatico; maladie des moutons provoquée par la douve; albanez *kâľbazâ* acelaș înțeles. Aicĭ aparține apoĭ grec λεπρός lepros, probat intĭĭaș dată la Arcadios, arhiepiscop în Chipru, mort 596. Poate că avem a face cu un radical autohton albanez *kelb-*. Ce zice Tiktin? ‚Poate că e **calvia*, un presupus derivat din *calvus*, cu atracțica luĭ *i* ca în *schimb excambio*'.—CALACATÎR. Substantiv m. (variantă *caracatir*). *Papuc*, pe care-l plesnește cineva din picĭor, cînd merge; *crepida*, *solea*; *pantoufle.* Originea e următoarea. Cuvîntul *catir*, substantiv m., are doŭă înțelesurĭ. 1. *Corcitură de cal cu magar*; *mulus*; *mulet.* 2. La plural. ‚Un felĭŭ de încălțăminte proastă' Costinescu. ‚Incălțăminte, der Schuh' Polizu. *Vilis usu detritus calceus. Savate.* E turcul *qatyr*, mulet, Zenker 682 a. Intelesul 2 ĭĭ aduce îndată aminte că pantofiĭ se chiamă în franceza *mules* și în italiana *mule*, *catîre* adecă. Nu e vorbă, cuvintele francez și italian aŭ fost puse în legătură cu *calcei mulleï* [illegible] loarei

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

acesteĭ etimologiĭ deja Diez a rîdicat îndoele. *Pantofiul* nu e nicĭ cal, nicĭ magar, nu e nicĭ *cĭubotă*, nicĭ *papuc*, ci e între amîndoŭă, e o corcitură, un *catîr*. Probabil înțelesul 2 al cuvîntuluĭ *catîr* există și în turcește, dar Zenker nu-l înregistrează. *Caracatîr* e un compus turc din *qara* prost, Zenker 699 a, și din *catîr* 2. Din *caracatîr* a eșit *calacatîr* prin alunecarea sunetuluĭ. Ce zice Tiktin? ‚*Et: ca-la-catîr*'. Aĭ înțeles? Adecă ‚o încălțăminte ca acea a catîruluĭ, ca copita catîruluĭ'. Da de ce adecă tocmaĭ ca copita catîruluĭ, și nu ca acea a caluluĭ orĭ ca acea a magaruluĭ, căcĭ tot copite-s toate, ba, dacă e pe aceĭa, copita catîrului e cea maĭ bună din toate? Și apoĭ ce chip de a deriva cuvintele: *ca-la-catîr*! Păcat că nu ĭ-a venit în minte Romînuluĭ maĭ des acest chip foarte simplu de derivare, căcĭ atuncĭ în loc de *șalvarĭ* am fi zis *calaturcĭ*, în loc de pantaloni *calanemți*, etc. — CHELĂREL. Substantiv m. (variantă *chelărea*). O plantă, care se maĭ numește și *ochelariță*, *ochelarĭ*; *biscutella laevigata L*; *lunetière*, *biscutelle*. *Chelărel* e **ochelărel*. *Chelărca* e **ochelărca*. S'nt derivate, ca și *ochelariță*, *ochelarĭ*, din *ochelarĭ*. O derivare analoagă prezintă și numirea franceză a planteĭ *lunettière* și cea germană *Brillenkraut*. Planta prezintă oarecare asămănare cu *ochelarĭ*. Ce zice Tiktin? ‚*Wohl zu chelar*[2],' adecă ‚foarte probabil e derivat din *chelar*[2].' Și ce înseamnă *chelar*[2]? E cuvîntul care maĭ are variantele *cheler*, *chiler* și înseamnă *locul unde-și ține cineva proviziile de tot felul*, *cellarium*, *cellier*. De abĭa de crezut!—CIOCLEJEL. Substantiv m. Este un cuvînt *cĭucleag* (variantă *cĭocleag*), substantiv m., pl. *cĭuclegĭ* (*cĭoclegĭ*), probat în DAMÉ T. 63 și înseamnă *ciocan*, *tulean*, *ciocălău*: După ce se tae *hlujanul* (*hlujul*, *strujanul*) popușoiuluĭ (porumbuluĭ), maĭ rămîne o bucată dintr-însul scurtă înpreună cu rădăcina, acea bucată se numește *ciocan*, *tulean*, *ciocălău* și *cĭucleag* (*cĭocleag*); *caulis zeae aridus imus*, *qui zea messa in agro terrae infixus manet*; *extrémité inférieure de la tige séchée du maïs*, *qui reste plantée dans la terre après qu'on a coupé la tige du maïs*. E un deminutiv al luĭ *ciocălău*, un derivat din *ciocălău* prin sufixul deminutival *-eag*. Acest cuvînt *cĭucleag* (*cĭocleag*) are o variantă, născută prin analogiea pluralului, anume *c oclej*, substantiv m., pl. *cĭocleji*, și această variantă mĭ-a făcut-o cunoscută părintele Marian. Acum, orĭ din varianta *cioclej*, orĭ din *cĭocleag* (căcĭ rezultatul din punct de vid-re al sunetelor acelaș trebuĭa să fie), s a derivat prin *-el*, sufix deminutival, un deminutiv, *cĭoclejel*, care e deminutiv în prima linie al luĭ *cĭocleag* și deminutiv în a doua linie al luĭ *ciocălău*. Acest cuvînt *cĭoclejel* are două înțelesurĭ. 1.=*Cĭucleag*. MAR. O. I. 313. 2. O pasăre, care se maĭ chĭamă *ochiul boului*, *împărătuș*, *împărățel*, *șofrac*, *șofrăcuț*, *gătejel*, *bourel*, *sfredeleac*, *sfredelaș*, *sfredeac*, *sfredeluș*, *sfedeluș*, *împăratul păsărilor*, *pĭț-împărătuș*, *panctaruș*, *parantuș*, *țanțaruș*, *pănțăruș*, *curtubeș*; *troglodytes parvulus Koch*; *roitelet*, *fauvette buisson*[illegible] pasărea troglo[illegible] *gătejel*, ‚petre[illegible] eascurĭ,

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

pintre crengĭ, prin tufarĭ' MAR. O. I. 314. Ce zice Tiktin? ‚*Et.*: deminutivul luĭ *cĭoclaş*'. Dar *cĭoclaş* ce e? După Polizu *cĭoclaş* inseamnă *cărucer*, adecă vizitiul uneĭ căruţĭ, omul care transportă oamenĭ şi lucrurĭ cu căruţa orĭ şi cu altfel de trăsură; auriga; voiturier

In al treilea loc, tot ce găseşte pela alţiĭ în materie de etimologiĭ îş însuşeşte, fără să pomenească locul de unde a supt, aşa ca lectorul să-şĭ închipuiască că are a face cu descoperirĭ de ale luĭ Tiktin. Negreşit, este imposibil, ba chĭar ridicul, ca un lexicograf să arăte paternitatea tuturor etimologiilor şi să zică de pildă *om*>*homo* (Cihac), *leg*>*ligo* (Buda), *bat*>*battuo* (Hasdeu). Dar cu toate acestea, maĭ ales cînd e vorba de limba romînească, al căreĭ studĭu e încă în faşă, tot trebue lexicograful să pomenească pe cel căruĭa ĭ-a venit întĭĭu în minte—nu că *leg*=*ligo*, căcĭ aceasta şi un copil ştie—ci altceva maĭ greu*). Aşa, de pildă, sub cuvintul *conopiştiriţă* spune Tiktin: ‚probabil slav konoplja cînepă + *štúreţ* grĭor, adecă grĭer de cînepă'. Aceasta i se pare luĭ Tiktin foarte simplu, fiindcă a aflat-o dela altul; dar eŭ socot că acel altul ar fi meritat să fie pomenit de un lexicograf care rămîne uĭmit înaintea luĭ *cazon* şi derivă pe *calacatîr* din *ca-la-catîr*. La *alandala* spune Tiktin: ‚neogrec ἄλλα ἀνἄλλα'. Scurt şi simplu, pentrucă a aflat dela altul, dar nu s'a gîndit oare Tiktin că el, cel precaut, pentru care până şi *cancĭ* este un secret veşnic, ar fi putut rămîne cu *alandala* dinainte un an de zile fără să-ĭ dea de capăt, dacă nu ĭ-ar fi spus altul? Şi nu s-a gîndit el că înbucătura e prea mare, pentru ca să o înghită aşa fără să mulţămească? Cu atît maĭ mult ar fi trebuit să facă aceasta Tiktin, cu cît, cînd i se întîmplă şi luĭ rar pe icĭ colea să găsească ceva prin propriile forţe, face o gură şi o jubilare pare că cine ştie ce e. Să daŭ un exemplu. Cum că T. îşĭ închipueşte că *cîrneleaga* este a noua săptămînă înainte de paştĭ, învremece ea este a zecea săptămînă, am văzut sub § 3, ĭar cum că etymon acestuĭ cuvint este *cărne* + *leagă* am spus eŭ deja în Principiĭ de istoriea limbiĭ pag. 96. Tiktin adauge dela dinsul următoarea explicare: ‚*cîrneleagă* trebue să fi însemnat dela capul loculuĭ ultima zi din a noua săptămînă înainte de paştĭ, adecă lăsatul de carne'. Şi se întîmplă că, după cîtăva vreme, află T. din Almanahul macedo-romîn, Bucureşti, 1903, pag. 3, că la Macedoromînĭ *cîrleágă* înseamnă tocmaĭ lăsatul de carne. Răpede se apucă atunci autorul şi la Suplement face următorul adaos în ce priveşte pe *cîrneleagă*: «Presupunerea mea că *cîrneleagă* la început a însemnat ultima zi din săptămîna cărnii găseşte o *strălucită* confirmare în faptul că macedoromînul *cîrleagă* are tocmaĭ acest înţeles.» Par că ar fi vorba de teoriea gravităţiĭ orĭ de sistemul luĭ Kopernik! Cu atît maĭ

*)Nici nu maĭ vorbesc de cazul, cînd cineva publică studiĭ etimologice fragmentare, de pildă etimologiĭ izolate orĭ seriĭ de etimologiĭ prin reviste, căcĭ atunci acel cineva are *cădit* pretenţiea de a face descoperiri, şi orĭcine în [illegible] descoperiri [illegible] lucrări [illegible] lexicograf.

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

mult apoĭ ar fi trebuit T să pomenească pe icĭ colea locurile de unde a cules datele etimologice maĭ interesante, cu cît cîteodată face pomeniri tocmaĭ unde nu trebue. De exemplu. La *ciocoĭĭ* spune că vorba e obscură (firește că pentru T.), dar găsește de cuviință să pomenească că Gaster a comparat pe turcul-pers *čokadar* lacheŭ. La *crăcĭun* spune că vorba e obscură, dar pomenește părerea luĭ Schuchardt că ar fi *Christi jejunium* (Aceasta e cea maĭ puțin verisimilă din toate părerile asupra etimologieĭ cuvîntuluĭ într-adevăr obscur *crăcĭun*). La *boare*, în Suplement, pomenește de Romania XXVIII, 91. Și ce-ĭ în Romania XXVIII, 91? O prostie, ce poate altceva să fie? La *codru*, în Suplement, citează părerea luĭ Meyer-Lübke din Litteraturblatt XXII 299. Și ce spune acolo Meyer-Lübke? Că cuvîntul *codru* bucată nu este latinul *quadrum*, cum susține un specialist romîn, ci latinul din Dalmatia și Illyria *codium*, pentru care citează pe κόδρα din Corpus glossariorum II. 351, și pentru care de mult încă citase bĭetul Cihac pe κόδρα mediogrec și pe *codra* mediolatin. Decît numaĭ atîta lucru deosebește pe bĭetul Cihac de o parte și pe Tiktin—Meyer-Lübke de altă parte, că în vreme ce bĭetul Cihac separa cuvîntul *codru*, ce înseamnă bucată, de cuvîntul *codru*, ce înseamnă munte, pădure, și deriva pe cel dintîiŭ din grecul-mediolatin κόδρα-*codra*, ĭar pe cel de al doilea îl identifica cu albanezul *kódrâ* și-l considera ca un element băștinaș, învățații Tiktin—Meyer-Lübke zvîrl ĭarăș la un loc cele doŭă cuvinte. De unde vine oare această părtinire a luĭ Tiktin pentru unele izvoare, care nu merită să fie citate? Eŭ cred că din doŭă pricinĭ. Maĭ întîiŭ citează T. izvoare fără importanță, pentruca lectorul să creadă că pe aĭurea, pe unde autorul tace mulcom, avem de a face tot cu descoperirĭ de ale autoruluĭ. Apoĭ sînt unĭi specialiștĭ rominĭ așa de aprigĭ, cînd e vorba de mărunțelele lor descoperirĭ științifice, încît, macarcă eĭ înșiși *înprumută* depe unde pot și tac chitic, fac gălăgie mare cînd se atinge cineva de păcătosul lor peculĭum. Unul din eĭ scria maĭ acum cîtva timp cam așa: „Citesc cu mirare în cartea... D-luĭ *P.* cum că ar fi aflat din gura D-luĭ *S.* că adverbul rominesc *curînd* își are originea în gerundiul verbuluĭ *curro*, *currendo*. D-apoĭ bine, protestez, și apelez la memoriea D-luĭ *S.*, pe care o știŭ că e destul de puternică. Acum șapte anĭ în urmă, imĭ aduc aminte ca acum, eram eŭ și cu Dl. *S.* la café Soufflet în Paris, imĭ aduc aminte ca acum, eŭ beam o cafea și D-sa minca o înghețată de lămîe. Era foarte preocupat și l-am întrebat ce are. «De mult mă gîndesc, mĭ-a răspuns, ce origine să albă cuvîntul *curînd*. Obscură vorbă, nu ĭ-am dat de capăt. Cine va afla mare meșter va fi.» Și m-am gîndit eŭ o săptămînă în capăt, și am aflat. D-l *S.* a putut uĭta, dar eŭ, care m-am chinuit, n-am uĭtat. Am făcut însă răŭ că am spus descoperirea D-luĭ *S.* Îl credeam altfel de om. Nu-mĭ puteam închipui că se va mîndri într-o zi cu penele altuĭa. Protestez încă odată în numele dreptățiĭ.“ Înțelege lesne lectorul că de asem[illegible] cel maĭ fără [illegible] sit citat

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

decît odată orĭ de doŭă orĭ, aceasta provine nu din cauză că n-ar fi voit T. să-l citeze, ci pentrucă, cu toată dorința lexicografuluĭ de a găsi în pomenitul specialist romîn ceva original, n-a putut găsi decît aproape nimic. Sînt alțĭ oamenĭ insă chilanĭ (orĭ așa par o bucată de vreme) Iaca eŭ. Unul *a împrumutat* de la mine 1. că ‚in inscripțiile din Dacia nu se găsește nimic ce ar fi special rominesc', 2. că ‚*zină* vine din *divina*' și 3. că ‚*gĭur* vine din γῦρος'. O, a maĭ *împrumutat* mult, a *împrumutat* tot ce a găsit în volumul meŭ *Principiĭ de istoriea limbiĭ*, dar pentru moment nu ne interesează decît cele treĭ plagiate pomenite Și se apucă un demn coleg al specialistuluĭ în chestie și într-un raport cetit înaintea unuĭ savant corp relevează plagiatele 1 și 2 ca descoperirĭ ale specialistuluĭ. care pe baza lor a și fost numit într-un înalt post (vezĭ cap. I al studĭuluĭ de față); și se maĭ apucă apoĭ acel demn coleg al specialistuluĭ și publică raportul. Și eŭ ce credețĭ că am făcut? Am tăcut. Și Tiktin a văzut că eŭ tac. Vine apoĭ un recensent fără scrupul și scoate pe cel de al treilea plagiat la iveală într-o revistă germană (Eugen Herzog in Archiv für lateinische Lexicographie XII. 599) și laudă grozav pe specialistul romîn că a făcut această *descoperire*. Și eŭ ce credețĭ că am făcut? Eŭ am tăcut. Și Tiktin a văzut că eŭ tac Altul (Sextil Pușcarĭu) *a împrumutat* dela mine 22 de etimologiĭ (*acaț*—captiare, *adăpost*—ad+depositum, *amîn*—a mîne, *arunc*—averruncare, *auș*—avus+-ș, *cam*—quam+magis, *deretic*—directicare, *dezmĭerd*—des-+merda, *despic*—despicare, *răspicat*—‚despico a fost considerat ca de+spico, de unde a rezultat *răspic*', *ie*—ilia *ie*—linea, *mincĭună*—mentio, *rînă* (*rîtă*)—ren, *sarbăd*—exalbidus, *săŭ*—*soŭ, *stric* extricare, *supsuoară*—sub+sub+ala, *tăŭ*—*toŭ, *urez*—orare, *ușor*—levis, *vită*—vita). pe care le-a publicat ca pe ale sale propriĭ în Zeitschrift für romanische Philologie și în al săŭ Etymglogisches Wörterbuch der rumänischen Sprache, I. Lateinisches Element*); și se apucă apoĭ un recensent fără scrupul și pe baza lor laudă într o revistă germană (H. Schuchardt în Zeitscrift für romanische Philologie XXIX 623) pe specialistul romîn cum că ar fi meșter în aflarea etimologiilor (In adevăr are frumos meșteșug Dl. Sextil Pușcarĭu!) Și eŭ ce credețĭ că am făcut? Eŭ am tăcut. Și Tiktin a văzut că eŭ tac Și atuncĭ T. șĭ-a zis: ‚Acest om tace, chĭar de-ĭ veĭ lua pĭelea depe el', și a pus și el mîna ba pe *chiftiriță*, ba pe *alandala*. Eĭ dar ĭaca. dela o vreme m-am hotărît să nu maĭ tac și să daŭ D luĭ Tiktin și celorlalțĭ peste... condeĭŭ.

III

Dar nu aceasta e cauza, care m-a împins să scriŭ recensiea opereĭ luĭ Tiktin, ci alta. Tiktin anume prin întreaga sa activitate științifică, dar maĭ ales prin al săŭ dicționar a probat în mod strălucit că aceĭ care susțin că Evreiĭ nu se asimilează cu

*) D-l Sextil Pușcarĭu mă citează numaĭ cu ocaziea unuĭ etimologi pe care [illegible] al luĭ Philippide ar fi dat *arăzic*. Iar cu ocaziea [illegible] de Philippide [illegible]

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

popoarele, în mijlocul cărora trăesc, sînt niște bîrfitorĭ. Cînd și-a început activitatea științifică acum vreo 25 de anĭ în urmă (*Un fenomen morfologic în limba romînă* în Convorbirĭ literare XIII; *Studien zur rumänischen Philologie*, Leipzig 1884) Tiktin era proaspăt venit dela Breslau și avea aere de Neamț, dar încet încet procesul asimilărĭĭ cu noiĭ săĭ compatrioți a progresat și, după ce s-a manifestat asimilarea destul deja în *Vokalismus des Rumänischen* în Zeitschrift für romanische Philologie X. XI, XII, *Consonantismus des Rumänischen*, ibid. XXIV, a atins culmea în dicționarul limbiĭ romîne, astfel că astăzĭ între Tiktin și între cea maĭ pură specie de specialist romîn nu este absolut nicĭo deosebire. Treĭ lucrurĭ principale caracterizează lucrarea din urmă a luĭ Tiktin și aceste treĭ lucrurĭ formează tocmaĭ caracterele specifice ale specialistuluĭ romîn.

I. Bogăție bibliografică. Cîte cărțĭ a cetit Tiktin, din care și-a extras materiea dicționaruluĭ, te încrucești. Dar nu numaĭ că a cetit cărțĭ multe se vede din lista scurtărilor precum și dintr-o răsfoire superficială a dicționaruluĭ său, ci din chipul cum *vorbește*, din chipul cum *așează* materialul, din chipul cum întrebuințează tot felĭul de *scurtări* și de *semne* (crucĭ; steluțe; linioare; caractere fonetice; parenteze; litere, unele maĭ marĭ, altele maĭ micĭ, unele maĭ supțirĭ, altele maĭ groase) se vede cît de colo că e un om cu *metodă*, care lucrează după *tipicul* adevăratuluĭ om de știință: chiar cele maĭ bune dicționare, cele maĭ *nouă*, scrise de maĭștrĭĭ lexicografieĭ, nu prezintă o *așezare* a materialuluĭ maĭ *sistematică* și în aceĭaș vreme maĭ *precisă* (knapp!). Dar nu numaĭ atîta se vede dintr-o răsfoire superficială a dicționaruluĭ său, se maĭ vede că acest învățat știe o mulțime de limbĭ, din chipul cum vorbește despre dînsele, și posede vaste cunoștințe filologice, din chipul cum întrebuințează o mulțime de *terminĭ tehnicĭ*.

Aicĭ-ĭ tare *specialistul romîn*. Și mare deosebire e între el și învățațiĭ depe la 1866. Ce e drept, mare progres am făcut de atuncĭ încoace din acest punct de videre. Nu e vorbă, și pe atuncĭ eraŭ unĭĭ învățațĭ foarte ignoranțĭ, care citaŭ cărțĭ multe și voĭaŭ să-șĭ dea aere că știŭ carte multă. Eĭ, dar ce are a face! Se vedea cît de colo. Era o învățătură cusută cu ață albă, cum se zice. Specialistul romîn de astăzĭ e altceva! Ia gîndițĭ-vă la chipul cum scria V. A. Ureche. Cita talmeș balmeș scriitorĭ anticĭ și din veacul de mijloc pentru științe moderne, nu cunoștea terminiĭ tehnicĭ, se încurca cu dînșiĭ, vorbĭa tot de Spaniolĭ și era așa de simplu încît să lese pe lector să priceapă că autorul nu cunoaște din limbile romanice decît spaniolește și o leacă de franțuzește, nu era în curent cu noutățile, nu cetĭa reviste de recensiĭ. Istalalt de astăzĭ e altceva. „Îmĭ pare răŭ, zice, de pildă, că în momentul cînd eraŭ aceste rînduri sub presă, am căpătat de abĭa cartea D-luĭ Lundell, Det svenska landsmalsalfabetet, nyare Bidrag till kännedom om de svenska landsmal, d[illegible] urma
uneĭ r[illegible] numaĭ

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

că știe limba suedeză, dar poate încă ceti și repede! Cată-ți treaba! Îl vezi pe acest... individ? Știe puțin franțuzește, aproape de fel nemțește, limbile greacă și latină, pe care le învățase puțin în liceŭ, le-a uĭtat azĭ complect. așa că-și bat joc de el la examene de capacitate candidații. Atîta știe, are însă *meșteșug*, cunoaște *chipul* cum vorbesc învățații, căcĭ într-adevăr învățații, cînd primesc o carte tocmaĭ în momentul cînd aŭ o lucrare a lor sub presă, așa fac, o citesc—chĭar o citesc—repede și o pomenesc pe scurt. Ista, al nostru. n-a cetit, dar așa vorbește că pare că ar fi cetit: *de formă* a cetit. Orĭ, dupăce spune cîteva nimicurĭ într-un paragraf, la sfîrșitul paragrafuluĭ regulat înșiră 10—15 nume de autorĭ, pe care chipurile ĭ-ar fi consultat pentru materiea paragrafuluĭ, și cînd ĭ-aĭ număra pe toțĭ autoriĭ astfel citați aĭ găsi vreo cîteva sute. Mult a maĭ cetit, veĭ zice! Ba n-a cetit nimic. Decît așa e obiceĭul la unii învățați (căcĭ la alțĭ învățațĭ obiceĭul e altul). Și e un obiceĭŭ comod, căcĭ dacă citezĭ pe fiecare autor la locul pentru care-l citezi, maĭ lesne te poate controla lectorul curios, pecînd controlul e cu mult maĭ greŭ atuncĭ cînd 10—15 nume sînt la un loc citate pentru toate chestiile din paragraf. E un obiceĭŭ la modă, comod însă numaĭ pentru specialistul romîn, căcĭ specialistul străin, acela chĭar a cetit cărțile citate la sfîrșitul paragrafuluĭ Eĭ, unde cunoștea V. A. Ureche asemenea meșteșugurĭ? Pe vremea aceĭa era un om, Timoteĭŭ Cipariu, și omul cela și zi și noapte era numaĭ cu cartea în mînă, și cînd dormĭa, dormĭa pe scaunul dela masa de lucru. Știa multe limbĭ, atîtea cîte toțĭ specialiștiĭ romînĭ de astăzĭ la un loc luați nu știŭ, și cetise toțĭ scriitoriĭ romînĭ din sec. XVI și XVII din scoarță în scoarță, și un mic rezumat din această muncă de eroŭ a publicat într-o capo d'opera „*Principiĭ de limbă și de scriptură.*“ Dar de glaba, n-avea forma, șicul, moda, maniera, sistema, metoda—goale, căcĭ nu voise să și le procure, căcĭ dacă ar fi voit, un om ca el ar fi devenit perfect specialist romîn într-o noapte. Dar alergarea după forma goală, după modă, șic, manieră, era atuncĭ în toŭ la Iași, și unul din metoadele științiĭ moderne este și acela al tendinții de a fi în curent cu știința până în cele maĭ recente manifestărĭ ale sale, voiŭ să zic până la cele maĭ recente scrierĭ asupra chestieĭ: învățatul de astăzĭ citește toate noutățile. Cipariu nu voĭa să știe de aceasta. Și pe vremea aceĭa era în vogă o lucrare (astăzi complect răsuflată și care chĭar dela capul loculuĭ n-a avut cea mare valoare) a luĭ Max Müller, *Lectures on the science of language*. Și leader-ul formeĭ goale îl acuza pe Cipariu că nu e în curent cu știința și că n-a cetit pe Max Müller. „Habar n-am cine-ĭ acela, a răspuns Cipariu, și nicĭ nu vreaŭ să știŭ cine-l'. Halal să-ți fie, Cipariu, D zeŭ să-ți hodinească sufletul cu dreptiĭ! Aĭ fost un mare om! Eĭ, astăzĭ leader-ul poate să fie mulțămit. De orĭce poțĭ acuza pe specialistul romîn, daĭ de aceĭa că n-ar fi în curent cu știința, ferit-o d-zeŭ. Ba el e în așa mare curent cu știința, că și-a hotărît chĭar ca principiŭ că tot ce e nou e

BDD-B858 © 1907 Editura „Viețiĭ romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

bun și tot ce e vechiŭ e rău, în justă proporție. De pildă, iaca o *gramatică latinească*, a lui Kühner. S-a mai publicat alta după dînsa? Nu. Apoĭ atunci e bună. Cum s-a mai publica încă o gramatică, a lui Kühner începe să fie rea, și bietul Kühner își pierde din valoare, până ce ajunge să inspire specialistului romîn chiar groază. Numaĭ să te încercĭ să facĭ acestui învățat o întîmpinare, că îndată-ți răspunde: «Se cunoaște că Dl. X. n-a cetit pe Conhlaconhla!» Cine e acesta? Un autor care a apărut astă-noapte. Cum nu l-aĭ cetit D ta, așa nu l-a cetit nicĭ el, nu-ĭ vorbă, dar așa e că ți-a tăiat apa de la moară? Am făcut dela 1866 încoace marĭ progrese!

2. Sub această formă corectă, copiată întocmaĭ după forma științiĭ moderne se ascunde la Tiktin lipsă de cuprins al opereĭ și lipsă de cultură a autoruluĭ. Exact aceste doŭă lucruri caracterizează însă pe specialistul romîn. Am probat aceasta cu privire la un specimen de specialist romîn în *Omagiu lui Tit Maiorescu*, pag. 91 sqq. Aicĭ voiŭ da alte doŭă exemple, care, sper, vor fi tot atît de convingătoare.

În Zeitschrift für roman. Philologie XXVIII 326 Radu I. Sbiera publică un studiu asupra vocalelor romînești *ă* și *î*, asupra articulației cărora există doŭă teoriĭ, una a mea, făcută cunoscută întîiaș dată în Principiĭ 16, apoĭ în Gramatică 5, și alta a lui Weigand, făcută cunoscută în Olymp 21, Aromunen II XV, III-er Iahresbericht 207. Weigand susține că *ă*, *î* sînt toț feliul de vocale (*a*, *e*, *i*, *o*, *u*) pronunțate cu larinxul lăsat în jos. Eŭ susțin că *ă* și *i* sînt cel dintîiŭ *o* și cel de al doilea *u* nerotunzite, adecă la *ă* limba are poziția dela *o*, iar buzele sînt neutre, la *i* limba are poziția lui *u*, iar buzele sînt neutre. Nenumărate experiențe, pe care le-am făcut la cursul meŭ de fisiologiea sunetelor cu instrumente foarte precize și totodată foarte simple m-aŭ convins, și cred că aŭ convins și pe ascultătoriĭ meĭ, 1) că la *ă*, *î* larinxul nu se lasă maĭ jos decît la *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, *ö*, *ü*, și 2) că la *ă*, *i* principalul este să ții limba în poziția lui *o*, *u* și să nu rotunzești buzele, în colo acestor din urmă poți să le dăĭ orice poziție posibilă, poți să cașți gura maĭ puțin orĭ maĭ tare (până la *căscat*), poți să apropiĭ buzele maĭ mult orĭ maĭ puțin una de alta, poți să îndepărtezĭ colțurile gurii până la extrem unul de altul, poți să te strîmbĭ, dînd o falcă într-o parte și o falcă în altă parte. Perfect egal, pe *ă*, *î* poți să le producĭ, numaĭ să ții limba în poziția lui *o* pentru *ă* orĭ *u* pentru *î*. Lectorul poate singur face experiența, e cel maĭ simplu lucru. Ce spune Radu I Sbiera? Nimic, însă iată cum. Maĭ întîiŭ găsește ocazia să citeze pe următoriĭ autorĭ: Tiktin, Körting, Weigand, Meyer-Lübke, Miklosich, Mangiuca, Hasdeu, Diez, Manliu, Ciparĭu, Thausing, Sievers, Trautmann, Brücke, Winteler, Apostol Philippide, Max Müller, Lepsius, Techmer, Melville Bell, Sweet, Storm, Hellwag, Laurian (și mi se pare că am scăpat vreo cîțiva din vider[illegible]aut-

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

mann (Da de ce nu după Rousselot orĭ după Scripture? Aşa e, D-le Sbiera, că nu eştĭ în curent cu ştiinţa, fac şi eŭ ca cela?), ĭar la urmă ni spune că *ă*, *î* sînt cel întîiŭ *o* şi cel de al doilea *u*, cum spun eŭ, însă nu cu buzele neutre, ci cu buzele în poziţiea luĭ *e*, *i*. O singură experienţă n-a făcut Dl. Sbiera, o experienţă pe care poate s-o facă orĭcine fără să fi cetit(?) atîţĭa foneticĭ, şi care preţueşte maĭ mult decît toată această erudiţie de titlurĭ ale unor scrierĭ necetite. Această experienţă, pe care rog pe lector să o facă, este aceĭa că să pronunţe pe *ă*, *î* căscînd tare, ca atuncĭ cînd cade cineva de somn (ceĭa ce se întîmplă tocmaĭ foarte des). Orĭ, această poziţie a guriĭ şi a buzelor în special din timpul căscatuluĭ nu este de fel acea dela *e*, *i*, căcĭ la *e*, *i* limba posterioară se apropie de partea anterioară a cerĭuluĭ guriĭ şi în această poziţie este imposibil căscatul. Rog pe lector să facă experienţa, e foarte simplă. Da, dar orĭcît de simplă e, este foarte grea pentru savantul romîn. Să citeze nume propriĭ, vrute şi nevrute, ca să ne sparie, aceasta poate. Dar ca să înveţe ceva, aceasta nicĭodată!

La baza limbilor romanice vocalele *i* şi *u* scurte accentuate latineştĭ aŭ suferit următoarea schimbare: *i̯* (*í* scurt, care era tot odată şi deschis) s-a prefăcut în *é* (*é* închis), şi *u̯* (*ú* scurt, care era tot odată şi deschis) s-a prefăcut în *ó* (*ó* închis). Această schimbare însă n-a avut loc cu aceĭaş consecvenţă în toate limbile şi pentru ambele sunete. Anume, dintre cele doŭă sunete acel care a suferit schimbarea maĭ mult este *i̯* accentuat, căcĭ toate limbile romanice, afară de dialectele din Sardinia, prezintă cu cea maĭ mare consecvenţă în loc de *i̯* accentuat latin un *é*; *u̯* accentuat din contra se găseşte păstrat nu numaĭ în dialectele din Sardinia, dar şi în unele cuvinte din limba romînă (dacă nu cumva pe icĭ pe colea chĭar şi în alte limbĭ romanice). Raportul dintre locurile unde schimbarea a avut loc în romîneşte şi între acele unde ea n-a avut loc se poate vede din următoarele tablourĭ.

1. *u̯* accentuat neprefăcut în *ó*: *ascuit—ausculto, asupra—supra, cĭuc, cĭucă—κύκλος, cĭutură—κύτος, cruce—crux, cuc—cucus, dulce—dulcis, fug—fugio, fulger—fulgur, furcă—furca, gură—gula, ĭuo—ubi, jug—jugum, lucru—lucrum, lup—lupus, lupt—luctor, lut—lutum, muc—muccus, mulg—mulgeo, mult—multus, muscă—musca, must—mustum, nuc—nucus, număr—numerus, puĭŭ—pulleus, pulbere—pulvis, pulpă—pulpa, pumn—pugnus, puţ—puteus, rug—rubus, saramură—muria, sătul—satullus, scurt—curtus, scutur—excutulo, spurc—spurco, sturz—turdus, sufer—suffero, suflu—sufflo, surd—surdus, turb—turbo, tusă—tussis, umăr—humerus, urs—ursus, vulpe—vulpes, vultur—vultur.*

2. *u̯* accentuat prefăcut în *ó*: *cĭoc—τύκος, cot—cubitus, doĭ—duo*, mr. *gĭone—juvenis, moare—muria, noră—nurus, ploae—pluvia, ploŭă—pluit, roĭb—rubeus, roĭbă—rubia* (garance, Br.), *săŭ—*soŭ, suus, tăŭ—*toŭ, tuus, toamnă—autumnus*

3. Locurĭ îndoĭoase, pentrucă actualul *ú* a putut proveni dintr-un *ó*, deoarece în romîneşte *ó+n* şi *ó+m+consonantă* alta

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

afară de *n* se prefac în *ú*: *ajung—jungo, atunci—tunc, cimbru>* **ciumbru*, θύμβρον, *cuiŭ—cuneus, fund—fundus, înpung—pungo, june* (cf. mr. *gione*)*—juvenis, junghiŭ—jugulum, luntre—lunter, pătrund—perfundo, plumb—plumbum, porumb—palumbes, trunchiŭ —truncŭlus, umbră—umbra, undă—unda, unde—unde, ung—ungo, unghie—ungula.* Apoĭ *poaşcă,* care orĭ e totuna cu mr. *pusca*—lat. *pusca,* orĭ e—lat. *posca*; *botă,* care orĭ e totuna cu *bute,* cu care ar forma un dublet—βότις, orĭ poate e, împreună cu *bute,* vreun împrumut maĭ tîrziŭ din limbile romanice.

Acestea sînt fapte cunoscute şi elementare, chĭar pentru un student începător, dar încă pentru un profesor. Pentru romînește le-aŭ făcut cunoscute Diez în Grammatik, Tiktin în Zeitschrift für roman. Philologie, dar maĭ ales Miklosich în Beiträge zur Lautlehre der rumunischen Dialekte. Cu toate acestea Sextil Puşcarĭu într-o cercetare etimologică asupra cuvîntuluĭ *toamnă,* pe care a publicat-o în Zeitschrift für romanische Philologie XXVIII 688, ni spune că ‚*după cum se ştie,* în romînește *ŭ totdeauna* s-a păstrat ca *u.*' Cum? *Dupăcum se ştie?* Acest lucru ar fi meritat luĭ Sextil Puşcarĭu o bilă neagră la un examen de facultate, şi Sextil Puşcarĭu e încă doctor, ba chĭar profesor. Dar toate lucrurile aŭ o explicare, şi ĭaca ce s-a întîmplat. A treĭa ediţie a gramaticiĭ luĭ Diez, ca să ĭaŭ pe una maĭ cunoscută, e din 1869; Beiträge zur Lautlehre der rumunischen Dialekte ale luĭ Miklosich sînt din 1881—1883; Vokalismus des Rumänischen al luĭ Tiktin este din 1886—1888; gramatica luĭ Meyer-Lübke, dedicată luĭ Gaston Paris şi luĭ Adolf Tobler, ceĭa ce, fie zis în parenteză, e încă o garanţie că trebue să fie foarte bună, e din anii 1890—1899. După socotelile specialistuluĭ romîn, făcute maĭ sus cunoscute, ordinea de bunătate este, deci, următoarea: gramatica luĭ Meyer-Lübke, fiindcă e cea maĭ nouă, e foarte bună; Vokalismus al luĭ Tiktin, fiindcă e cu un grad maĭ vechĭŭ decît gramatica luĭ Meyer-Lübke, este bunişor; Beiträge ale luĭ Miklosich sînt proaste (Săracul Miklosich!); gramatica luĭ Diez e complect răsuflată, aşa că e chĭar ruşine să pue mîna specialistul romîn pe dînsa. Şi acum ĭaca ce s-a maĭ întîmplat. Meyer-Lübke, pe a cărui gramatică numaĭ specialistul romîn a răsfoit-o, a făcut din punct de videre al vocalizmuluĭ limbilor romanice următoarea schimbare faţă de cele spuse de Diez. Acest din urmă anume admitea că nu totdeauna *ĭ* accentuat s-a prefăcut în *é* şi nu totdeauna *ŭ* accentuat s-a prefăcut în *ó*. Meyer-Lübke din contra susţine că totdeauna *ĭ* accentuat s-a prefăcut în *é* şi explică în diferite chipurĭ excepţiile aparente; şi că totdeauna *ŭ* accentuat s-a prefăcut în *ó* la celelalte limbĭ romanice afară de limba romînă, unde totdeauna *ŭ* accentuat ar fi rămas neschimbat. Excepţiile pentru *u* la celelalte limbĭ romanice (unde adecă *ŭ* accentuat s-ar păre că a rămas neschimbat) le explică el cum poate. Excepţiile din limba romînă însă (unde adecă *ŭ* accentuat apare prefăcut în *ó*) a uĭtat (orĭ n-a ştiut) să le înşire şi să le explice, şi le numaĭ

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

incidental, pe unele ca provocate de labiala următoare (§ 130), pe altele ca obscure (§ 146). Și ceĭace Meyer-Lübke a uĭtat, Sextil Pușcarĭu a crezut că nu există de fel, și, decĭ, cînd a dat din întîmplare peste *toamnă*>*autŭmnus*, a rămas uĭmit, căcĭ ‚după cum se știe etc...'! și a căutat îndată să explice lucrul printr-o teorie: *toamnă* nu e=*autumnus*, ci **autumnia*, de unde a eșit întîiŭ **atuĭmna*, și apoĭ **atoĭmna*, și apoĭ **atomna*, căcĭ, pe semne, în romînește *úĭ* se preface în *óĭ* și *óĭ* în *ó*! Prin tinereța D-luĭ Hasdeu nu se aflaŭ legile alunecăriĭ sunetuluĭ maĭ cu puțină băgare de samă. Am făcut marĭ progrese dela 1866 încoace!

Cum că fisiologiea sunetelor este copilul dezmĭerdat al filologilor, care li dă de gol puțina pregătire înainte de a se avîntura în istoriea limbilor, este lucru foarte cunoscut. Dupăcum un copil răŭ crescut, măcar că va fi îmbrăcat în mătasă și împodobit cu tot felĭul de cordele, dă de gol prin vorbe urîte defectele morale ale părinților, tot astfel fisiologiea sunetelor descopere, din mijlocul a tot felĭul de paradă de erudiție, lipsurile de cultură ale filologilor. Toțĭ vorbesc de dînsa, toțĭ jonglează cu terminĭ tehnicĭ dintr-însa, dar numaĭ puținĭ o cunosc atîta cît trebue pentru a-șĭ asigura o bază solidă în discuțiĭ limbistice. Și fisiologiea sunetelor este într-adevăr temeliea orĭcăruĭ studĭu asupra limbilor, așa dupăcum aritmetica este temeliea matematicii. În privința aceasta specialistul romîn se poate lăuda că are colegĭ și în străinătate. Să daŭ un exemplu. W. Meyer-Lübke, Grammatik der romanischen Sprachen, I, Leipzig, 1890: ‚*r*, *ts*, *dz*, sînt sunete *guturale* și *palatale*' pag. 63; —‚*l*, *u*, *z* sînt sunete *velare*' pag. 78; —‚*a* nazal se disimilează în *ã*' pag. 106; —‚*cină*, *cine*, *mine*, *vinde*, *stînge*, *limbă*, *strînge*, *însă* sînt *proparoxytona*' pag. 108; —‚*diftongiĭ sînt legăturĭ de ‚oŭă vocale care (vocale) aŭ aceĭaș tărie de accent*' pag. 112; —‚*ng*, *nt* sînt n + sunet *palatal*' pag. 135; —‚în *dătus ă* se lungește în *a* și cu toate acestea devine *deschis*, ĭar în *dăt ă* rămîne scurt și cu toate acestea devine *închis*' pag 193; —‚*tonlos* = *unbetont* [*ofon*= *neaccentuat*]' pag 200; ‚*k*, *g* în *lacte*, *cane*, *granum* sînt *palatale*' pag. 205; —‚în prefacerea luĭ *panis* în francezul *pẽ* influința luĭ *n* s-a manifestat prin aceĭa că a reținut pe *a* în treapta sa de maĭ înainte (auf einer früheren Stufe)' pag. 215; - prefacerea luĭ *arbore* în genuezul *erbore*, a luĭ *barba* în corsicanul *berba*, este o *Brechung*' pag. 221; —, în *tro*, *cro*, *pro*, *mno*, *lno*, *tmo* avem o legătură de *consonant* + *sonant* + *vocală*' pag 251; —‚în *ermer* este *sonant* și formează cu *e* precedent un diftong analog diftonguluĭ *eĭ* din *teĭt*' pag. 251; —‚în *tryér* avem o legătură de *consonant* + *sonant* + *sonant* + *vocal*. Primul *sonant* se leagă cu *consonantul*, în urma căreĭ operațiĭ al doilea *sonant trebue* să se prefacă în *vocală*, așa că din *tryer* rezultă *tri-y-er*' pag 308. Meyer-Lübke se joacă cu vorbele. El face fonetică așa cum aș face cŭ chimie cînd aș zice: ‚Dacă punem în contact *fĭer* cu *lut*, cu *pĭatră a ră* și cu *țipirig*, avem o combinație de *metal* + *gneis* + *gneis* + *schist* în care primul *gneis* se preface în *cristalin*, astfel încît al doilea gneis *trebue* să devină *metaloid*, ĭar

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

rezultatul este ori o *sare alcalină* ori, poate, *pîtra filosofală*. Cu toate acestea, dacă nu cercetăm lucrul cu amănunțime, ci-l privim așa mai pe departe, nu putem tăgădui lui Meyer Lübke o lectură foarte superficială a manualului lui Sievers, singurul tratat de fonetică pe care specialistul străin se crede obligat de a l răsfoi Pe acest manual profesorul neamț l-a răsfoit, dar nu l-a priceput, pentrucă fisiologiea sunetelor nu se învață așa, ca un roman, răsfoind-o. Altfel stă lucrul la specialistul romîn Acesta cunoaște pe Sievers numai din auzite, iar dacă vrea să facă paradă de erudiție învață pe de rost numele tuturor fonoticilor (vezi începutul acestui paragraf și IV. 3), dar de răsfoit, n-a răsfoit nici macar pe Sievers, și știința lui în fonetică se reduce la zero. Sînt în oricare știință lucruri mai ușoare și lucruri mai grele. Cel care răsfoește o carte de știință pricepe pe cele dintîiu și nu pricepe pe cele de al doilea Cel care nici macar n-o răsfoește, firește că nu pricepe nimic. Profesorul neamț se încurcă cu *sonant*, *consonant*, *fonic*, *afon*, *guturol*, *palatal*, *velar*. *Brücking* nu-și dă socoteală că este imposibil ca un sunet *lungit* să devină mai *deschis* decît un sunet rămas *scurt*; însă tot știe ce vrea să zică *închis*, *deschis*, poate deosebi o *explozivă* de o *spirantă*, și pricepe că, dacă prin schimbarea spontanee a sunetelor cele *închise* sînt *lungi* și cele *deschise* sînt *scurte*, este imposibil ca să existe excepții de așa fel încît sunetul să fie *închis* și *scurt*. Astfel cel care a frunzărit o mineralogie și o chimie se încurcă cu *gneis* și cu *sare alcalină*, dar tot macar știe ce e un *metal*, ori cel care a frunzărit o aritmetică nu pricepe *extragerea rădăcinilor*, dar știe sigur că, dacă *două* + *două fac patru*, este cu neputință ca într-un caz oarecare, unde i-ar conveni lui, *două* + *două să facă trei*. La specialistul romîn nici atita cunoștință nu se găsește. Una din cunoștințile elementare date de fisiologiea sunetelor, asămănătoare cu adunarea din aritmetică, este că unele (dintre multe altele) sunete se produc prin *plesnituri*, iar altele prin *frecături*, că adecă la unele aerul expirator sfarmă cu plesnitură un obstacol format de organele vocale, iar la altele aerul expirator se freacă printre organele vocale. Cele dintîiu se numesc *explozive*, cele de al doilea se numesc *spirante*. Una din explozive este *k*. Această explozivă se formează prin sfărmarea decătră aerul expirator al unui obstacol format de partea posterioară a limbii alipită de palatul moale ori de palatul tare. Cînd *k* se formează la palatul moale, se însemnă de fonetici cu *k*; cînd se formează la palatul tare, se însemnă de fonetici cu *ḱ*. Cel dintîiu se găsește, de pildă, în cuvîntul romînesc *cap* (*kap*), cel de al doilea se găsește, de pildă, în cuvîntul romînesc *chip* (*ḱip*). Și copilul, cînd începe întîiu să învețe a ceti, pronunță aceste două sunete foarte lămurit și-și dă socoteală că cel dintîiu *plesnește*: *k-a-p kap*, *ḱ-i-p ḱip!* Altceva cu totul o spirantă. Iaca spiranta omorgană a lui *k* este *h* în *hum*, de pildă, și spiranta omorgană a lui *ḱ* este *ḫ* în *ḫirurg*, de pildă. Și copilul, cînd începe întîiu să învețe a ceti, pronunță

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

aceste două sunete foarte lămurit și-șĭ dă socoteală că cel din-
tiiŭ *se hîrîește*: *h-a m ham*, *ḱ-i-r-u-r-g ḱirurg!* Da, și copilul pri-
cepe. Numaĭ specialistul romîn nu; căcĭ ĭată ce ni spune Dl. Sextil
Pușcarĭu în Lateinisches *ti̯* und *ki̯* im Rumänischen, Leipzig,
1904, pag. 175 (extras din XI Iahresbericht des Instituts für ru-
mänische Sprache zu Leipzig): «Sunetul *exploziv* k se preface în
sunetul *spirant ḱ*.» Va fi o greșeală de tipar, va zice lectorul.
Nu, căcĭ tocmaĭ autorul pune mare bază pe acest fapt, cum că
adecă *ḱ* ar fi o spirantă, pentru a explica într-un chip oarecare
ingenios prefacerea luĭ *ki* latinesc în africata *tši*, ĭar recensentul
din Zeitschrift für romanische Philologie XXX 622 se întreabă
cu oarecare sfială (vezĭ că nicĭ el nu e tocmaĭ sigur): «este *ḱ* în
adevăr o spirantă? vezĭ Sievers [Nelipsitul Sievers!].» — Altă cu-
noștință elementară dată de fisiologiea sunetelor, asămănătoare
cu scăderea din aritmetică, este că vocalele sînt unele maĭ *în-
chise* și altele maĭ *deschise*, dupăcum limba se apropie *maĭ mult*
orĭ *maĭ puțin* de cerĭul guriĭ: cu cît la o vocală limba se apro-
pie maĭ mult de cerĭul guriĭ, cu atît e maĭ închisă, cu cît la o
vocală limba se îndepărtează maĭ mult de cerĭul guriĭ, cu atît e
maĭ deschisă. Lucru clar. Și un copil, cînd începe să învețe
limba franceză și află întîiŭ că în această limbă este un *e* fermé
și un *e* ouvert și pronunță pe cel dintîiŭ într-un cuvînt ca aimé
și pe cel de al doilea într-un cuvînt ca mère, îș dă bine soco-
teală că la cel dintîiŭ stă maĭ aproape limba de cerĭul guriĭ decît
la cel de al doilea. Da, și copilul pricepe. Numaĭ specialistul ro-
mîn nu; căcĭ ĭată ce ni spune Dl. Sextil Pușcarĭu în Studiĭ istro-
romîne, Analele Academieĭ Romîne ser. II, tom. XXVIII, pag.
119: «*ą* pentru *a* accentuat are sunetul unuĭ *a* foarte deschis
spre *o*, așa cum pronunță Unguriĭ pe *a* în *nap*, *hat*.» Vra să
zică, dacă apropiĭ articulațiea luĭ *a* de a luĭ *o*, adecă dacă rîdicĭ
limba puțin în sus, capețĭ un *a* deschis? Iar *a* cel la care limba
nu se rîdică defelĭŭ în sus, ci se trage numaĭ puțin îndărăt,
acela e un *a* închis? Va fi o greșeală de tipar, va zice lectorul
indulgent. Ba nu, căcĭ ĭată ce socoteală șĭ-a făcut Dl. Pușcarĭu:
dacă țiĭ limba nerîdicată în sus defelĭŭ și lipită de partea infe-
rioară a guriĭ, atuncĭ aĭ un *a lipit*, *închis*, firește, ĭar dacă dez-
lipeștĭ limba de partea inferioară a guriĭ și o rîdicĭ puțin în sus,
atuncĭ aĭ un *a dezlipit*, *deschis*, firește. — Altă cunoștință elemen-
tară dată de fisiologiea sunetelor, asămănătoare cu înmulțirea
din aritmetică, este că, dacă prin schimbarea spontanee a sune-
telor cele *închise* sînt lungĭ și cele deschise sînt *scurte*, este im-
posibil ca să existe excepțiĭ de așa felĭŭ încît sunetul să fie în-
chis și scurt. De pildă, în limba latină *toate* vocalele închise eraŭ
lungĭ și *toate* vocalele deschise eraŭ scurte. A admite că s-a
putut întîmpla ca să fie și o vocală *scurtă închisă* este tot una
cu a admite că s-ar pute întîmpla ca doĭ + doĭ să dea cîteodată
și treĭ. Cu toate acestea Dl. Sextil Pușcarĭu în Convorbirĭ literare
1905 pag. 53, ca să poată deriva cuvîntul bănățean *lis* alb din
latinul **lissus*, admite că în acest cuvînt latin «era un *i* închis,

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

dar scurt.» Nici pe vremea, cînd își publica Dl. Hasdeu kaletica (vezi IV, 3), nu-și bătea specialistul romîn mai mult joc de fisiologica sunetelor. Am făcut mari progrese dela 1866 încoace!

3. Al treilea caracter principal al dicționaruluĭ lui Tiktin constă în silințele pe care și le dă autorul de a se arăta mai învățat decît este împrumutînd dela altiĭ fără să mărturisească împrumutul Cumcă acest caracter este unul din cele specifice ale specialistuluĭ romîn, am probat în de ajuns mai sus (II, 10 fine). Aicĭ am o observație de făcut. Savantul romîn oglindește societatea românească. Cum e Turcul, și pistolul. Cum e țara, și savantul. Cei care vor să cerceteze mai cu amănunțime faptul pot ceti cele spuse de mine în Principiĭ 272 sqq asupra *stiluluĭ*. Furătura e o boală endemică la noĭ, așa ca frigurile galbene în Brazilia. Mai mult saŭ mai puțin fiecare a furat orĭ fură orĭ are să fure. Rușinea e numaĭ de partea celuĭ prost care se lasă a fi prins, și pedeapsa e numaĭ pentru cel mic care a furat o bucată de pîne Cel care a furat mult și cu meșteșug e arătat ca un eroŭ și dat de părinți ca model copiilor: „Eĭ, dragul tatei, ia așa se trăește în lumea asta. Dreptul umblă cu capul spart. Dacă umbli cu mierea, linge-ți degetele. Cine poate orișe roade, cine nu nicĭ carne moale. Cutare a furat? Bine a făcut! Ce? Să umblĕ cu crucea în sîn ca mine și să tragă pe dracul de coadă? Ba să te lingușești și să furĭ. Numaĭ așa poți trăi bine în țara aceasta". Aceste sfaturĭ, dacă nu se găsesc totdeauna pe buze, dar se găsesc totdeauna în mintea părinților de familie Și, ca să arăt că furatul nu e considerat ca o rușine, voĭŭ povesti următorul fapt. Odată, într-un loc oarecare, unde fusese între altele vorba de faptul că eŭ citez pe Tiktin în dicționarul meŭ orîdeciteorĭ împrumut ceva dela dînsul. — Ceia ce pentru specialistul romîn, care e totdeauna mare naționalist și mare patriot, e în special rușinos, deoarece Tiktin este Evreŭ — un vechiŭ cunoscut al meŭ (Nomina odiosa), care de altfel n-a furat în viața luĭ nimic, decît doar prin vreo carte ceva depe undeva, cum e obiceĭul, mĭ-a dat sfatul următor: «Ia citațiile din Tiktin, dar nu cita pe Tiktin». Și știți cum mĭ-a dat sfatul acesta? Așa, cu sînge rece, ca ceva foarte natural, ca cum mĭ ar fi spus: «Ia poftim o țigaretă.» Eŭ m-am gîndit numaĭ atunci: «Tare micĭ mai sînt oamenii ceĭ marĭ, cînd îĭ cunoștĭ de aproape!»

IV

Pînă cînd a ajuns specialistul romîn în starea luĭ actuală, a trecut o bucată de vreme. Dar mai înainte de a discuta lucrul mai departe să punem o întrebare. Oare toți savanții romînĭ, de orice specie vor fi eĭ, prezintă caracterele văzute mai sus, adecă sînt și medicĭi, zoologĭi, jurisconsulțiĭ, fizicianĭ, matematicĭi, etc. romînĭ la aceĭaș înălțime intelectuală și morală, ca și filologii, [illegible] etc?

BDD-B858 © 1907 Editura „Viețiĭ romînești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

Eŭ sînt sigur că da. Ar fi absurd ca numaĭ o breaslă de oameni să prezinte anumite caractere și să reflecteze o anumită societate, ĭar celelalte bresle nu. Cum e filologul așa e și medicul, și fizicianul și jurisconsultul, și matematicul.. Eŭ mă mărginesc însă, firește, la studiarea acelei bresle din care am onoarea să fac parte și, reluînd vorbele de maĭ sus, zic că, pînă cînd a ajuns specialistul romîn în starea lui actuală, a trecut prin treĭ faze.

1. Faza întîĭa e reprezentată prin oameni ca Laurian, Papĭu Ilarian, Cipariu, Așachi, Săulescu, Cogălniceanu, Pumnul. Aceștia aŭ fost oameni unii maĭ învățați alții maĭ puțin învățați unii maĭ inteligenți, alții maĭ puțin inteligenți, însă toți *voiaŭ sincer să știe*, doriaŭ să capete cunoștinți nu pentru a spăria pe alții, ci pentru hatirul cunoștințelor acelora înseș. Iar aceste cunoștințe, multe puține, cîte le aŭ putut căpăta, le-aŭ căpătat cu mijloace drepte, muncind cît aŭ putut munci, și n-aŭ devenit niște savanți ca cei din Franța orĭ din Germania nu din cauza lipseĭ de iubire pentru știință, ci din cauza lipseĭ de putere. Dacă pe lîngă iubirea de știință i-a împins la muncă intelectuală și vreun alt motiv, apoĭ acela a fost patriotizmul, din cauza căruia aŭ văzut de multe orĭ lucrurile altfel decît cum le-ar fi văzut, dacă n-ar fi fost preveniți. Niciodată însă acești oameni nu s-aŭ gîndit să capete cu știința glorie, niciodată niciunuia din ei nu i-a trecut prin cap că ar fi geniu. Eraŭ convinși că natura nu face salturi, vedeaŭ în activitatea lor un *început*, pe care speraŭ că-l vor continua generațiile viitoare. Sinceritatea, cea atît de trebuitoare pentru aflarea adevărului, o aveaŭ în cel maĭ mare grad. Dacă ar fi avut la acelaș înălțime și celalaltă putere, ar fi produs în adevăr niște lucrurĭ minunate. Dar chiar așa lucrările lor nu și-aŭ perdut încă valoarea și unele din ele nu-și vor perde valoarea niciodată. Orice lexicograf va consulta, adesea cu profit, *glosariul* lui Laurian. Orice istoric politic va consulta *tesaurul* lui Papĭu Ilarian, care e o lectură interesantă chiar și pentru cei care nu sînt de breasla lor istorici politici. Serviciile pe care le-aŭ făcut culturii romînești, și pe care le vor face de acum înainte, *letopisețele* publicate de Cogălniceanu sînt necalculabile. Gramatica lui Pumnul ar merita chiar astăzi să fie învățată în școlile romînești maĭ mult decît orice gramatică aprobată de ministerul de instrucție, a fost apoĭ maĭ pînă dăunăzi unica gramatică, din care un străin putea învăța ceva romînește; ĭar *lepturariul* lui este indispensabil istoricului literar, căci cuprinde numeroase și marĭ bucăți din tot felul de scriitorĭ romînĭ din prima jumătate a secolului XIX ale căror opere astăzi orĭ sînt perdute orĭ există numaĭ în colecțiĭ rarĭ, ca cele ale Academieĭ romîne.

2. Aceste începuturĭ aŭ fost niște începuturĭ solide, comparabile cu acele care pe terenul activității politice se făceaŭ prin secu[illegible]

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

nilor. Dacă am fi avut noi Romînii noroc să nu pierdem terenul de sub picioare și să mergem încet încet pe urma părinților noștri, astăzi alt aspect ar avea și bogăția materială a țării și bogăția ei intelectuală. Din nefericire am perdut cumpătul. Și au apărut atunci, ca o ciumă, geniile și talentele.

Era imposibil ca să nu se nască în mintea omului cu oarecare cultură comparația între operele Laurianilor, Ciparilor, etc., de o parte și între operele savanților europeni contemporani pe de altă parte. Ce deosebire între Ciparîu și între Schleicher, ce deosebire între Pumnul și între Grimm, între tesaurul lui Papiu Ilarian și Monumenta Germaniae historica! își zicea oricare tînăr venit de la vreo universitate germană ori franceză Da, negreșit, decît așa merg lucrurile în lumea aceasta, treptat Dar tînărul n-avea răbdare, căci se nemerise pentru nenorocirea culturii românești, ca tinerii în stare de a învăța carte mai multă și în stare de a se duce pela universități străine să fie tot oameni fără răbdare. Și apoi tot uitîndu se la specimenele franceze și germane, nerăbdătorii tineri, care se nemerise pentru nenorocirea culturii române să fie și cam seci, au fost ademeniți mai mult de gloriea provenită prin știință decît de știința însăș și au fost mușcați la inimă de șarpele gloriei. "Ei ce bine ar fi să-mi zică lumea: , Măi, ce învățat, ce învățat! Se poate compara cu Scaliger, ba chiar îl întrece ". Iar cine ar vede un așa mare savant răsărit deodată, fără tranziție, într-o țară care până dăunăzi trăise în veacul de mijloc, va recunoaște negreșit că acel savant trebue să fie un geniu. Și așa gîndiau nenorociții tineri, nepregătiți nici ca minte nici ca școală, cu ochii fixați asupra infoliilor Scaligerilor. De aici până la nebunie nu era decît un pas. N-au înebunit de legat, nu e vorbă, dar au devenit grandomani. Și au început atunci să răsară talentele și geniile ca ciupercele.

Tipul este V. A. Ureche. Era un om doborît de iubirea științii și perdut în cărți, cu buzunările pline de documente, în corespondență cu toți savanții, membru al tuturor societăților docte, răsplătit pentru meritele sale cu toate cavalerиile din țară și din străinătate, împodobit cu toate darurile: poet, istoric, autor a sute de volume în mai multe serii cu titluri ca acestea: V. A. Ureche, Opere complecte, seria I, tom. I, vol. I, partea I, fascicula I care din fericire au rămas nepublicate, în sfîrșit ce lebrul Ureche, genialul Ureche, cel care a cetit un car de *codices* și o haraba de documente pentru a face o ediție, în aparență critică, în realitate nulă, a cronicii lui Miron Costin, cel care a publicat o istorie a literaturii românești, unde importante sînt numai niște facsimile de iscălituri, cel care a publicat istoriea Românilor în zeci de volume, unde nu se găsesc decît documente, cel care în sfîrșit scria cărți ale căror titluri și conținuturi se potriviau ca nuca în părete și care cît de colo se vedea că are numai pretenția de a scrie volume fără să aibă și materiea pentru ele.

BDD-B858 © 1907 Editura „Viețiĭ românești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

Deosebirea între operele învățaților din prima fază și operele talentelor și geniilor din faza a doua este următoarea. Cele dintîiu erau bogate în cuprins, dar fără formă: din chipul cum *vorbește* autorul, din chipul cum *așează* materialul, din chipul cum întrebuințează *scurtările* și *semnele* (cruci; steluțe; linioare; caractere fonetice; parenteze; litere, unele mai mari, altele mai mici, unele mai supțiri altele mai groase), din chipul cum face *citațiile*, din chipul cum este ori nu este în curent cu *noutățile*, cum le înregistrează ori nu le înregistrează pe acestea, după o repede lectură, în vremea cînd i se tipărește cartea, se vede că învățatului nostru îi lipsește *tipicul* savantului european, îi lipsește *școala*. Operele talentelor și geniilor din faza a doua sînt sărace în cuprins (De multe ori nu cuprind chiar nimic), însă dau la iveală o vădită tendință a autorilor de a imita acel *tipic* al savantului european, acea *școală*. Din nenorocire imitația este nereușită. De pildă, la 1885 V. A. Ureche a publicat „*Schițe de istoriea literaturii romîne*". Dela cele dintîiu cuvinte se vede că autorul nu știe ce vra să zică o istorie literară, și că n-a știut cum să procedeze ca să afle ce-i aceea, că e cu alte vorbe lipsit în cel mai mare grad de elementele de cultură, pe care trebue să le posedă cineva cînd se apucă să facă o istorie literară (Cum ți-ai închipui un om că ar vrea să scrie o aritmetică fără să știe ce-i aritmetica și fără ca macar să știe unde să se adreseze ca să afle ce-i aceea?). Cu toate acestea dorința de a face paradă de erudiție o are și iată cum procedează. Spune ce-i filologiea după Ioannes Woverius Polymathia C. XV. pag. 148; Caspar Scioppius De arte critica p. 2 Amsterdam 1662; Seneca epistola CVIII; Suetonius Vita Augusti cap. LXXXIX, Vita Caligulae CLIII; Camus, Litterarum latinarum institutiones; Gill de Zarate, Cursul său de literatură, Madrid (Acesta a fost profesorul lui V. A. Ureche, care-i citează cursul din manuscript. Acest Gill de Zarate, după cum se vede dintr-o citație a lui V. A. Ureche, a spus ceva important, anume că «fiece națiune are literatura sa, trebue să aibă literatura sa»). Aceasta e pur și simplu ridicul. Și apoi și aceste ridicule citații le dă cu *vezi: vezi* Woweren, *vezi* Camus! Cine mai citează așa astăzi? Nu-i în curent cu *forma* științii autorul. Pe Hasdeu îl citează cu *D.*, adecă *domnul*, de pildă: Vezi Cuvente din betrîni de D. Hasdeu. Cine mai citează așa astăzi?

3. In vremea aceasta, pecînd unele talente căutaŭ să facă știință cu tot aparatul și de fond și de formă al savantului european, fără ca să posedă nici fondul nici forma, alții, mai modești, renunțaŭ la știință din punct de videre al fondului și își concentraŭ toată atenția asupra formei sale. Acest studiu amănunțit formal pe terenul științii fusese provocat la talentele acestea de faptul că ele de mult deja făcuse amănunțite studii asupra poeziei romînești artistice, la care constatase o slăbiciune totală, și [illegible] științii.

BDD-B858 © 1907 Editura „Viețiĭ romînești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

Dacă acești oameni ar fi avut (ceia ce era imposibil) acelaș pricepere asupra științii ca și asupra poeziei poate că rău manifestat în scrierile oamenilor de tipul lui Ureche ar fi fost înăbușit în începuturile sale și știința românească ar fi fost scutită de o mare primejdie. Din nenorocire ei erau cei mai mulți ori poeți ori oameni fără nicio meserie, iar în fruntea lor era un specialist în logică, adecă în forma goală. Acești oameni, care pricepeau foarte bine lipsurile poeziei românești și care aveau și profunde cunoștinți asupra formei științii franceze ori germane, au constatat chipul cum savanții de tipul lui Ureche își fac știința cunoscută și au dat alarma. Din nenorocire au dat alarma numai în ce privește forma! Și savanții de tipul lui Ureche au luat măsurile de cuviință, au învățat tipicul tot așa de bine ca și criticii dela Iași și s-au transformat din genii faza II în genii faza III, din bolnavi la care boala se manifestă prin gălbineala obrazului, în bolnavi, al căror obraz e boit cu un deget de suliman și de rumeneală. Acești din urmă sînt *specialiștii români*. Transformarea a avut loc în însuș tipul V. A. Ureche. Acest barbat a publicat la 1886 o nouă ediție a scrierilor lui Miron Costin sub titlul *„Miron Costin. Opere complete“*. Savantul român a vrut să dea o ediție critică, adecă o ediție unde, pe baza comparației tuturor ori a celor mai multe manuscripte, să se găsească textul *original*, așa cum a eșit din pana autorului, iar variantele provenite dela copietori să fie însemnate în josul paginii ori la sfîrșitul cărții. Pentru ca să facă însă o ediție critică a scrierilor lui Miron Costin, așa după cum se fac ediții critice de autori prin țări civilizate, nu numai de formă, ci și de fapt, editorul, savantul nu trebue numai să adune ori să copieze cît mai multe manuscripte, ci mai trebue să cunoască limba românească depe timpul lui Miron Costin și mai în special limba lui Miron Costin. Acest de pe urmă lucru e greu, trebue *lectură* multă, trebue *minte*, trebue muncă *intelectuală* multă, *pricepere*, *comparație*, *sintetizare*. Și acest lucru, principalul, *fondul*, nici nu se vede în *„Miron Costin, Opere complete“*. Cel dintîiu lucru însă, adunarea, copierea, catalogarea manuscriptelor și documentelor, *forma*, e așa de bine, așa de complect, așa de sistematic dus la capăt, încît criticul dela Iași n-ar putea să-i facă vreo imputare, și sigur, cînd a răsfoit cartea acel critic trebue să fi dat din cap cu mulțămire, că avem și noi o ediție critică a unui scriitor oarecare. Ca să probez că se înșeală acel critic, care nu poate judeca lucrurile decît din punct de videre al formei, voiu cita cîteva exemple de necunoașterea de către V. A. Ureche a limbii vechi române (Citez pagina din vol. I). Locul 485 „de care lucru s-au cutremurat Leșii, de vreame ce, văzindu-și și risipa oștilor cu amîndoi hetmanii și a vedeare venind asupra sa puteare ca aceia sună în ediția lui Cogălniceanu (LET. I 276) „de care lucru s-au cutremurat Leșii, devreamece, văzindu-și și risipa oștilor cu amîndoi hetmanii, și a vedeare venirea puteri ca aceia asupra lor“ și e foarte clar. V. A. Ureche îl gă-

BDD-B858 © 1907 Editura „Viețiĭ românești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

seşte foarte obscur: «Foarte confuză frază. Am dat sensul mai mult decît textul.» Cred şi eŭ că e obscură, dacă toată viaţa te-aĭ ostenit să daĭ numaĭ titluri de manuscripte, documente, şi nu te-aĭ gîndit că măcar unul ar trebui să-l citeşti cu băgare de samă de colo pănă colo. Cogălniceanu, care nu era aşa mare savant cum eşti tu, şi n-avea pretenţiea să facă ediţiĭ critice cu cataloage de codices şi de documente înşirate pe 224 de paginĭ pentru a speria lumea, a făcut o ediţie pe baza unuĭ manuscript, însă a ştiut limba, a priceput locul din Miron Costin şi nu şĭ-a permis să-l schimbe, cum l-aĭ schimbat tu. E adevărată nenorocire cînd scriitorĭ ca Miron Costin ajung pe mîna tuturor babelor. Află, deci, că în limba veche romînească participiul prezent avea valoarea de imperfect al indicativuluĭ! (Philippide Principiĭ 130). Un loc 558 sună: ‚Acest domn aŭ făcut ca de iznoavă şi curţile ceale domneştĭ, casele ceale *cuciniĭ*, grădiniĭ, grajdurĭ de piatră' cu un cuvînt foarte important, neprobat aĭurea in alt loc, *cuciniĭ* = latin *coquinus*, *casele cuciniĭ* = *bucătăriĭ*. V. A. Ureche însă nu-l pricepe şi propune o emendare (Cum fac savanţiĭ din Evropa, întocmaĭ): «Oare nu este a se ceti *cu cinci* grădiniĭ?» Dar ajunge atîta.

A fost un savant romîn din faza a doŭa — fără contestare superior tuturor savanţilor romînĭ din faza II — care a nimerit dela capul locului *forma* ştiinţiĭ, pe care Ureche a nimerit-o abĭa pela capătul carierĭi, Dl. Hasdeu. Nu e vorbă, puţin timp (cît a stat la Iaşi şi o bucată de vreme dupăce s-a mutat la Bucureştĭ) o brodĭa şi D-sa cam cu oiştea în gard, şi chiar şi maĭ tîrziŭ *se descopere* citeodată, ca atunci cînd (în Columna 1877, pag. 171 sqq.) citează pentru *frigurĭ* pe Hippocrat, Vico, cartea luĭ Iov şi Mahâbhârata Ap. Muir, Original sanskrit texts London 1863, in 8°, t. 4, pag. 314 (Dl. Hasdeu ştie sanscrita ca apa). Dar răpede răpede D-sa a pus mîna pe toate meşteşugurile ştiinţiĭ şi a început un foc bengal de nume propriĭ, citaţiĭ, noutăţi, reviste, prietenĭi cu celebrităţi, ilustrul cela, amicul meŭ cela, încît a rămas într-adevăr lumea cu gura căscată. Iaca un om, căruia nu ĭ-a putut face D-l Maiorescu niciodată nimic. L-a cercat el, nu-ĭ vorbă, D-l Maiorescu cu logica, cu nu ştiŭ ce, dar degeaba, că Dl. Hasdeu e maĭ tare încă în logică decît Dl. Maiorescu. Să daŭ cîteva exemple. Iaca în Columna luĭ Traian 1882, pag. 65, 129, 193 un studiŭ ‚*Laletica saŭ fisiologia sonurilor*'. Bibliografiea complectă: Bindseil, Bois-Reymond, Brücke, Czermak, Donders, De la Calle, Ellis, Gude, Helmholz, Humperdinck, Kudelka, Lepsius, Melville Bell, Merkel, Müller, Novakovič, Rapp, Rossbach, Rumpelt, Rush, Sievers, Techmer, Thausing, Wolf. Maĭ mulţĭ autorĭ chiar decît la Dl. Radu I. Sbiera! Apoĭ titluri de capitule: ‚Sfera fonologieĭ în genere. – Istoria laleticeĭ. – Caracterizarea fisiologică a sonurilor. – Clasificaţiunea fisiologică a sonurilor'. Apoĭ figurĭ în text: piramide, triunghiurĭ, trapeze. Apoĭ numirĭ de sunete: labiale, palatale, linguale, guturale, dentale, confuze, parazitice, dento-linguale, guturo-palatale. Apoĭ in-

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

strumente : laringoscopul, faringoscopul, rinoscopul. Apoĭ citaţiĭ din autorĭ. de unde să se vadă că în adevăr aŭ fost cetiţi. De pildă : ‚Păcat numaĭ că accentuaţiunea sub raportul fisiologic a fost până acum prea puţin studiată. Sievers op. cit. p. 119 : «Sonst ist dies ganze Gebiet noch fast gar nicht bearbeitet, wenigstens nicht von allgemeineren lautphysiologischen Gesichtspunkten aus, die hier gerade unentbehrlich sind.»‘ Lectorul va zice că, dacă a ajuns Dl. Hasdeu cu lectura la pag. 119, trebue să fi cetit cele 118 paginĭ precedente. Eĭ bine, lectorul se înşeală. Dl. Hasdeu n-a cetit nicĭ pe Sievers, nicĭ pe nime altul din autorĭĭ însemnaţi cu băgare de samă în notiţa bibliografică şi citaţi cînd de icĭ cînd de d'ncolo. Dl. Hasdeu nu ştie din fisiologica sunetelor nimic. Proba e foarte simplă. Din Columna 1873, 220 ; Cuv. I, 298 ; Columna 1882, 379 se constată că pentru Hasdeu *ph=f*, *kh=h*, *ş* e *s* aspirat, *h* e *k* aspirat, *v* e afon. numaĭ *l* poate fi şi tonic şi afon ; ĭar aceste părerĭ probează că Dl. Hasdeu habar n-are de fisiologiea sunetelor. Probează negreşit pentru cel care cunoaşte această ştiinţă. Pentru logic însă nu probează, pentrucă logicul ştie numaĭ *cum* se fac ştiinţele, dar nu cunoaşte nicĭo ştiinţă. Şi logicul va fi zis, cînd va fi cetit articulele asupra laleticeĭ ale D-luĭ Hasdeu : ‚Cărţile văd că le-a cetit pe toate, terminĭ tehnicĭ văd că ştie, figurĭ văd că are, pe Sievers văd că l-a cetit macar păn la pagina 119, fraza e corectă, acorduri greşite orĭ altceva aşa nu se găsesc, doamne fereşte ; e chĭar laletică‘. Adecă e chĭar formă goală de laletică. Să maĭ daŭ un exemplu. In Columna 1876 pag. 1 sqq. D-l Hasdeu dă etimologiea cuvîntuluĭ *ghĭuş*. Pentru D-sa acest cuvînt e autohton, =tracul *ghiuga*. Pentru ca să probeze acest lucru, citează următorĭĭ autorĭ : 1 Alexăndri Teatru, 2 Millo Baba Hîrca, 3 Stamate Muza romînească, 4 Hahn Albanesische Studien, 5 Xylander Die Sprache der Albanesen, 6 Camarda Saggio di grammatologia albanese, 7 Ascoli Sprachwissenschaftliche Fragmente, 8 Miklosich Die romanischen Elemente im Albanesischen, 9 Bopp Ueber das Albanesische, 10 Kopitar Kleinere Schriften, 11 Miklosich Die slavischen Elemente im Rumunischen, 12 Negruzzi Scrierile, 13 Cantemir Cronicul Romîno-Moldo-Vlahilor, 14 Dosoteĭŭ Vieţile sfiinţilor, 15 Pontbriant Dicţionar, 16 Donaldson Varronianus, 17 Kuhn 's Zeitschrift, 18 Cihac Dicţionar, 19 Hesychius, 20 Curtius Griechische Etymologie, 21 Rapp Physiologie der Sprache, 22 Fritzsche De reduplicatione graeca, 23 Fick Anlaut *g* im Griechischen, 24 Fick Vergleichendes Wörterbuch, 25 Benfey Griechisches Wurzellexicon, 26 Stokes Miscellanea cornica, 27 Pictet Les origines indoeuropéennes, 28 Herodot, 29 Lagarde Gesammelte Abhandlungen, 30 Strabon, 31 Plinius, 32 Fick Zum makedonischen Dialekte. 33 Blau Das Albanesische, 34 Weihrich De gradibus comparationis, 35 Beames A comparative grammar of the modern aryan languages, 36 Stier Die albanesischen Thiernamen, 37 Pauli Ueber die Benennung der Körpertheile, 38 Grassmann Wörterbuch zum Rigveda, 39 Windischmann Die Grundlage des Armenischen, 40 [illegible] Grammatik d[illegible]rativum,

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

42 Miklosich Lexicon palaeoslovenicum, 43 Eusebius, 44 Windischmann Ursagen der arischen Völker, 45 Lenormand Les premières civilisations, 46 Boetticher Arica, 47 Marsch Lectures on the englisch language, 48 Tobler Versuch eines Systems der Etymologie, 49 Whitney La vie du langage, 50 Grimm Geschichte der deutschen Sprache, 51 Gubernatis Letture sopra la mitologia vedica, 52 Evangeliarul Alba Iulia 1648, 53 De Rada Rapsodie d'un poema albanese raccolte nelle colonie del Napoletano, 54 Ipolyi Magyar mythologia, 55 Anonymus Belae, 56 Kovachich Sammlung kleiner Stücke, 57 Sacharow Skazaniĭa russkago naroda, 58 Baronzi Limba romînă, 59 Budilowicz Putevyĭa zamĭetki, 60 Maciejowski Polska pod wzgledem obyczajow, 61 Ostrorog Myslistwo z ogary, 62 Kozlowski Poczatek terminologii lowieckiéj, 63 Bobiatynski Nauka Lowiectwa, 64 Brugsch Hieroglyphisches Wörterbuch, 65 Vullers Lexicon persico-latinum, 66 Venelin Slovene, 67 Dozon Chansons populaires bulgares, 68 Maiorescu Critice, 69 Schafarik Slowanské Starozitnosti, 70 Müllenhoff Ueber die Herkunft und Sprache der pontischen Scytten. Apoĭ pune in legătură cu *ghĭuş* următoarele cuvinte: albanez *ghĭuş*, bunic, romîn *hojma*, trac γύγης (ghĭugas) bunic, sanscrit *svaja* rudă, grec γέγειος. Spune că ‚după *scoala linguistică cea veche* ar fi foarte lesne, căutînd pe d-asupra la neşte asemănărĭ fonetice şi logice de întimplare, a înrudi pe *ghĭuj* cu buriaticul *chuşeng* bătrîn din Siberia, saŭ—maĭ ştiĭ!—cu vreo vorbă irochezĭ din America. *Ştiinţa filologică comparativă de astăzĭ* procedează altfel.' Previne pe cetitor, dîndu-ĭ o lecţie de metodă, că ‚Identitatea între romînul *ghĭuj* moşneag, albanezul *ghĭuş* bunic, vechĭul tracic γύγης bunic şi sanscritul *svaja* rudă fiind odată demonstrată, voĭŭ atinge aci doŭă cuvinte grece, carĭ prin ademenirea asămănăriĭ exterioare ar pute să amăgească pe *ceĭ puţin deprinşĭ cu metoada linguistică*,... γέγειος bătrîn [şi] un fabulos rege ὠγύγης.' La urmă închee cu o lecţie dată luĭ Cihac, în care declară că şi-a pus (adecă Dl. Hasdeu) ‚următoarele şase condiţiunĭ de metodă: *bibliografiea cuvîntuluĭ*,... *literatura cuvîntuluĭ*,... *cronologiea cuvîntuluĭ*,.. *fonetica cuvîntuluĭ*,... *paralelizmul cuvîntuluĭ*,.. *migraţiunile cuvîntuluĭ*.... [care] dacă nu înlătură cu desăvîrşire, încaĭ îngreuĭază foarte mult posibilitatea eroriĭ;' în vreme ce ‚această trăsură caracteristică a timpuluĭ nostru, uşurinţă şi ĭarăş uşurinţă, a înţeles-o foarte bine în Romînia un grup de diletanţĭ, avînd drept organ o revistă ce se publică sub titlul de Convorbirĭ literare.' Apoĭ, bazîndu-se pe metoda exprimată prin *bibliografiea cuvîntuluĭ*, *literatura cuvîntuluĭ*, etc. combate cîteva etimologiĭ date de Cihac, şi închee lecţiea cu vorbele: ‚Cît despre adversarul meŭ, ĭ-am cedat, pentru a-l maĭ înblînzi, tot ce a fost maĭ dulce în etimologiile mele: *ravac* miel coulé. *Coulé*, D-le Cihac.' 70 de autorĭ citaţĭ, dintre care ceĭ maĭ mulţĭ aŭ fost sigur cetiţĭ din scoarţă în scoarţă, şi în tot felĭul de limbĭ, albaneză, germană, italiană, greacă, latină, ingleză, armană, bulgară, paleoslavă, ungară, rusă, polonă, egipteană, persă, cehă. Apoĭ *s*[illegible] *tivă de*

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

astăzi,... cei puțin deprinși cu metoada linguistică. Apoĭ metodă bazată pe *bibliografica cuvîntului, literatura cuvîntului, cronologica cuvîntului, fonetica cuvîntului, paralelizmul cuvîntului, migrațiunile cuvîntului...*' ‚In toată puterea cuvîntuluĭ un savant la înălțimea [Ce înălțime? Dincolo de înălțime] culturiĭ moderne, trebue s-o mărturisesc, n-am încotro', va fi zis șeful diletanților dela Convorbirĭ literare, palid de cĭudă că nu-l poate dovedi cu logica, singura sa armă. Nu este însă trebuință să știe cineva mult, este trebuință să știe cineva foarte puțin, pentruca să priceapă că, cu toată avalanșa de autorĭ, citațiĭ, metode, D-l Hasdeu în articulul său despre *ghĭuș* n-a știut nimic. D-sa anume, care cunoaște atîtea metoade și atîtea școlĭ linguistice, nu cunoaște pe cea maĭ elementară metodă din toate și care formează baza tuturor școlilor linguistice, maĭ ales a celor noŭă, cărora aparține D-sa. Această metodă *elementară*, care se poate compara cu alfabetul la cel care pretinde că știe să ceteaască, este următoarea: Cînd aĭ de gînd să cercetezĭ etimologica unuĭ cuvînt obscur, ca *ghĭuș*, trebue să cauțĭ să aflĭ întîĭŭ istoria sunetelor românești în acele cuvinte românești, a căror etimologie este sigură. Dacă ar fi cunoscut acest azbuche al metoadeĭ, ar fi aflat Dl. Hasdeu că *g* + *ĭ* în cuvintele de origine latină se preface în românește în *dž* + *i* și șĭ ar fi zis că, dacă în cuvintele latinești din limba românească *g* + *ĭ* se preface în *dž* + *ĭ*, cu atît maĭ mult prefacerea a trebuit să aĭbă loc în cuvintele românești, care sînt de origine dacă, care adecă sînt încă și maĭ vechĭ decît cele latine. Îndată ĭ-ar fi venit în cap D-luĭ Hasdeu că un *gĭuga* dac orĭ trac, dacă s'ar fi păstrat din vremurile acele străvechĭ în românește, trebuĭa să sune astăzĭ *ğûgă* orĭ *ğug*, (*džúgă*, *džúg*, în ortografica obișnuită *gĭugă*, *gĭug*), ĭar nu *ghĭuș*, și n-ar fi maĭ scris articulul cela cu 70 de autorĭ, cu sute de citațiĭ, cu zecĭ de metode, și prin urmare n-ar fi maĭ vĭrit în toțĭ spărieții pe bieții diletanți dela Convorbirĭ literare. Dar de unde era să știe acest lucru pela 1876 Dl. Hasdeu? va întreba poate lectorul ageamiŭ. Dar maĭ întîĭŭ, chĭar dacă n-ar fi avut savantul român de unde să învețe din lucrările altora istoria sunetelor românești, el prin el însuș dela capul locului maĭ întîĭŭ acest lucru trebuĭa să-l învețe și apoĭ să se aventureze în etimologiĭ de cuvinte obscure. Dar apoĭ, cum că explozivele latinești urmate de *ĭ* consonant s-aŭ prefăcut în toate limbile romanice, decĭ încă din limba latină populară, în africate, era pela 1876 știut și răsștiut, pubiicat și răspublicat. Citez numaĭ două lucrări: gramatica luĭ Diez și vocalismul luĭ Schuchardt. Acest lucru toată lumea îl știa, numaĭ Dl Hasdeu, cel cu școala linguistică noŭă, nu-l știa, pentrucă Dl. Hasdeu nu știa nimic, ci numaĭ titlurĭ de cărțĭ, citațiĭ din opere răsfoite, colb zvîrlit în ochiĭ lectoruluĭ diletant, adecă *forma goală*.

‚Sînt multe lucrurĭ de mirat în lumea aceasta', ἡ θαυμαστὰ πολλά, zice Pindar Olymp. I 28. — Să-mĭ erte lectorul acest acces de erudițiune [illegible] orbind de

BDD-B858 © 1907 Editura „Viețiĭ românești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

D-sa. — Dar mai de mirat lucru eŭ n-am văzut decît acel petrecut pe terenul activităţii intelectuale romîneşti dela 1866 încoace, că adecă doi oameni, care eraŭ făcuţi de dumnezeŭ unul pentru altul, ca să se complecteze aşa cum se complectaŭ Pylades şi Orestes, Achilles şi Patroclos, anume D-nii Hasdeu şi Maiorescu, să se duşmănească aşa cum s-aŭ duşmănit. Căci pentru care lucru s-a luptat Dl. Maiorescu? Pentru eliminarea din operele savanţilor din faza a doŭa a deosebirilor de formă dintre acele opere şi operele savanţilor europeni. Dar care om a dus mai la îndeplinire acest fapt decît Dl. Hasdeu? Despre D-sa se poate zice că e *forma pură*. Apoi atunci pentru ce duşmănie? Iaca pentru ce. Dl Maiorescu n-a văzut cu ochi buni pe Dl. Hasdeu, pentrucă acesta reprezenta idealul D-luĭ Maiorescu fără ca să fie elevul D-sale. Iar Dl. Hasdeu n-a văzut cu ochi buni pe Dl. Maiorescu, pentrucă vedea în acest din urmă un concurent la titlul de geniu, pe care fiecare din talentele din faza a doŭa voĭa să l posedă numaĭ pentru sine. Chestie de invidie prin urmare şi la cela şi la cela. Dacă n-ar fi fost invidica la mijloc şi ar fi voit să-şi împartă glorica în loc de a şi-o însuşi fiecare toată, nu s-ar fi văzut *doi* oameni în lume mai făcuţi unul pentru altul ca D-nii Hasdeu şi Maiorescu.

Aceasta nu înseamnă că Dl. Maiorescu *cu bună hotărîre* şi *cu ştiinţă* a încurajat acea *formă goală*, contra căreia a avut pretenţica de a se lupta. D-sa a făcut aceasta *din neştiinţă*, căci D-sa în afară de *poezie*, pe ale căreĭ fond şi formă le stăpîneşte destul de bine şi asupra căreia a stabilit chiar o teorie, poate originală, *arta pentru artă*, nu ştie decît *metafizică* şi *logică*. Insă orĭ că ştiĭ metafizică orĭ că nu ştiĭ nimic, e tot aceea; iar logica, cum ştie oricine, e *ştiinţa formeĭ goale*. Fiind astfel, oricît de multă bunăvoinţă ar fi avut Dl Maiorescu de a judeca operele specialistuluĭ romîn şi din punct de videre al cuprinsului, n-ar fi putut. Pe de altă parte, tocmaĭ faptul că e atît de priceput în poezie — genul literar care pune mai mult preţ pe formă din toate — şi în logică, făcea pe Dl Maiorescu cel mai apt dintre toate talentele din faza II de a judeca forma. Omul de ştiinţă, să zic un matematic, un filolog, un zoolog, este, din cauză că dă mare importanţă fondului, adesea prea indulgent în ce priveşte forma, şi de pildă Rohde, un cu adevărat foarte învăţat om, este atît de puţin priceput la facerea citaţiilor (De pildă în *Der griechische Roman* citeodată citează Iliada cu cifre X, XI, etc., citeodată cu litere A, B, etc, citeodată citează versuri din Plaut cu accente, citeodată fără accente; citaţii greşite; citaţii chiar unde nu trebue), încît oricare specialist romîn îl întrece din acest punct de videre. Din contra omul de gust, cetitorul de poezie multă, logicianul prinde îndată nota caracteristică formală a diferitelor genuri literare şi cînd vede undeva bibliografie multă în curent cu toate noutăţile, cînd vede citaţiile îngrămădite la un loc la sfîrşitul paragrafelor, cînd vede cărţi cetite în grabă şi rezumate [illegible]

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

lîul de limbî, apoî scurtărî, steluțe, crucî, plus, minus și alte semne, cunoaște îndată că are a face cu un filolog în curent cu știința. Decît numaî nu poate ști dacă e în curent cu știința formeî goale orî și cu știința cuprinsuluî! Maî bine decît Dl Maiorescu a priceput lucrurile un poet, Eminescu. ‚Iară noî? noî epigonii? Simțirî recî, harfe zdrobite!' D-l Maiorescu s'a înșelat și a considerat pe epigonii luî Eminescu ca pe niște oamenî aî progresuluî, forma goală a luat-o drept știința însăș și s-a făcut patronul eî. Și sub egida D-sale a crescut această pleîadă de specialiștî romînî, care aŭ redus știința în țara romînească la minimum. Uîte un exemplu. In ajunul unuî examen de capacitate de limba romînă un candidat, care pănă atuncî nicî nu se gîndise măcar să se facă filolog, pentrucă învățase numaî filosofie, se hotărește deodată să devină profesor de limba romînă. Și ce credeți că s'a întîmplat? A eșit întîiul, și prezidentul juriuluî, Dl. Maiorescu, l-a felicitat. Dar ce a scris în teze, dar ce a vorbit la oraluri? Firește că nimic, însă a vorbit frumos și a gesticulat frumos. ‚E ușor de făcut versurî, cînd nu aî nimic a spune', vorba luî Eminescu. Și, în adevăr, dacă ar fi fost Eminescu prezidentul juriuluî, măcar că n-ar fi priceput maî mult decît Dl. Maiorescu, dar oricum, cînd ar fi văzut pe improvizatul filolog cum îî merge gura ca fofeaza, ar fi avut oarecare scrupule și ar fi gîndit: ‚Este cu neputință ca o știință, chiar în fineamentele eî, să poată fi învățată așa bătînd în palme, dintr-o zi într-alta'. Dl. Maiorescu însă nicî nu s-a sinchisit. Și pe urmă ce s-a maî întîmplat cu acest geniu din faza III? La jumătate de an a și scris o carte de istoriea limbiî romîne plină de steluțe, crucî, scurtărî, cracane, etc., pe care a și introdus-o în școlî ministeriul; iar la anul după concurs a fost însărcinat de acelaș ministeriu să țină la un congres al profesorilor de limba romînă o lecție de cum trebue să fie și ce trebue să știe un profesor de limba romînă în țara romînească. Mizerie! Are să ajungă timpul, dacă vor merge lucrurile tot așa, cînd, pentru a fi sigur cineva de reușită la examenul de capacitate într-o materie oarecare, va trebui să învețe o materie cu totul alta. Pentru moment fapte cunoscute de toată lumea sînt următoarele: 1. Acelaș specialist romîn face cu acelaș raport conceput în aceîaș termenî, care nu spun nimic, recomandărî pentru tot felîul de catedre; iar vorbele i se iaŭ la serios de membriî unor învățate corpurî. 2. Sub numele de pedagogie se dă atîta importanță la examenele de capacitate gestuluî, timbruluî glasuluî, accentuluî, vorbiriî încete și cu potrivită intensitate, lipseî de cuprins, încît pe de o parte grija candidatuluî nu este de a ști ceva, ci de a posede calitățile formale enumerate, iar pe de alta nota juriuluî este maî ales de dînsele hotărîtă. Cu cît o lecție e maî banală, maî lipsită de ideî, însă tacticos spusă, cu gest, cu modulațiî din gît, cu atît e maî bună, pentrucă (zice juriul) nu timpește mintea copiluluî, pentrucă (zic eŭ) este singura pe care o pricepe juriul. Suma stiintii tot scade în țar[illegible] tot ast-

BDD-B858 © 1907 Editura „Viețiî romînești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

fel pe terenul activităţii publice n am făcut Romînii altceva dela 1866 în coace decît că am risipit averea particulară şi averea publică, am ruinat starea şi fizică şi psihică a ţăranului, am lăsat pe străini să acapareze tot comerţul şi mare parte din pămîntul ţării, ne-am uitat dînd din umeri la degenerarea şi dispariţiea treptată a raseĭ moldoveneşti, una din cele mai înzestrate ale neamului romînesc; dar am ascuns această mizerie cu clădiri publice în Bucur şti, cu poduri peste Dunăre, cu drumuri de fier, cu părăzi, cu manevre, cu laude ridicule şi cu exagerările unor fapte, care nu se datoresc atît vredniciei noastre, cît forţeĭ lucrurilor, cu exagerări asupra războiului de independenţă.

V

A cerea marea cu degetul.

Oare ce-i de făcut? Sigur că cel mai bun lucru de făcut ar fi să eliminăm pricina boaleĭ „Dacă te supără dintele tău, scoate-l şi-l zvîrle dela tine", a zis Hristos. Dar să luăm, de pildă, geniile şi să le spînzurăm, putem? Cine te lasă? Poţi ucide o ploşniţă orĭ altă gînganie, care-ţi suge sîngele; dar să ucizĭ geniile romîneşti care aŭ săcătuit mintea românească, aceasta nu poţi. Nicĭ să ne gîndim la una ca aceasta, sigur, şi chĭar eŭ am spus-o mai mult în glumă. Pentru aceea eŭ aş propune următoarele mijloace.

Mai întîiŭ să se hotărască Romînii ceilalţi, cîţi aŭ mai rămas, să nu mai fie în ruptul capului nicĭ genii nicĭ talente, şi să ne vîrîm tot mai tare în cap ideea — foarte adevărată — că dela Ştefan cel mare pînă astăzi nici umbră de geniu n-a mai apărut în romînime, ĭar talente cîte aŭ fost, acelea s-aŭ manifestat în artă, în poezie anume şi în muzică, învremece la ştiinţă, din nenorocire, numaĭ pleava societăţii romîneşti s-a îngrămădit. Şi acest din urmă fapt să ni-l explicăm prin împrejurarea că ştiinţa, astfel cum s-a practicat de savanţiĭ romînĭ din faza a doŭa şi faza a treia a cerut dela om muncă foarte puţină şi ĭ-a dat în schimb mariĭ cîştigurĭ. Pentru ca să facĭ cîubote, îţĭ trebue să baţĭ ţinte cu ciocanul pînă ce te doare mîna; ca să fiĭ negustor, îţĭ trebue să cumperĭ marfă eftină şi să te gîndeşti cum să înşelĭ clienţiĭ vînzînd-o scump; ca să lucrezĭ pămîntul, îţĭ trebue muncă din greŭ tare, pentruca apoĭ să-ţĭ putrezească pînea pela gărĭ fără acoperişurĭ; orîce veĭ face, îţĭ trebue muncă şi rizic; numaĭ pentru ştiinţă nu. In schimb însă rentează, şi a rentat încă altă dată şi mai mult, această poreclită ştiinţă. Intîiŭ şi întîiŭ premiĭ dela Academie. Şi ce premiĭ! Este unul de 12000 de leĭ, cît cele dela loteriea de Hamburg, pe lîngă care se mai adaugă avantajul că la loteriea de Hamburg joacĭ la noroc, pecînd la premiile Academieĭ mergĭ la sigur, căcĭ cuĭ are să le dea Academiea, dacă nu ţi le va da ţie, savantuluĭ? Arată-mĭ un singur autoraş, care să fi scris o prostie cît de mare şi care să nu fi

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

căpătat dela Academie o recompensă de cinci, șase mii de lei. Eu singur, care scriu aceste rînduri, fac o excepție. Apoi ajungi membru al Academiei. Și iar, sigur. Numai, firește, să fii savant din faza II ori III. Oricare savant romîn, dacă nu moare degrabă, ajunge membru al Academiei romîne. Arată-mi un singur autoraș, care să fi scris o prostie cît de mare, și care să nu fi fost membru al Academiei romîne, dacă nu chiar activ, dar macar corespondent? Asachi? D-apoi Asachi nu era savant de faza II ori III, era savant de faza I și era, firește, de așteptat ca un om ca dînsul să fie lăsat pe delăturĭ, căci similes similibus conveniunt. E de mirat, din contra, cum au putut pătrunde la Academie Laurian, Papiu Ilarian și Ciparîu! Ei, dar vezi, nu erau încă genii de ajuns, și de aceea mort copt trebuiau să între în savantul corp și de al de Ciparîu. Și apoi este știut că Asachi n-a ajuns la Academie din cauza dușmăniei lui Laurian. Nu fac, drept, parte din Academie numai cîțiva filosofi, din cauză că fundatorii au uitat să facă o secție și pentru dînșii. Dar cu vremea se va face, ca să se înfrupte și ei, acești poate cei mai caracteristici dintre toți specialiștii romîni. Și din cîte nu te înfrupți! Primești monitorul oficial gratis, ceia ce înseamnă, pe lîngă lectura lui interesantă, un venit anual de aproximativ 3 lei, dacă-l vinzi cu chilogramul (a 18—20 bani kilo); primești plată pentru asistarea la ședințe (40 de lei de ședință, dacă ești din provincie, drumul gratis, la Academie ceaiu și chifle, ceia ce te dispensează, dacă ești sobru, de unul din prînzuri, vreo 70 de ședințe pe an....); pela părăzi te pun tot în frunte, mă rog mandarin de prima clasă. Apoi, ca să continuăm cu avantajele savantîzmului, ajungi profesor universitar. Că poți ajunge și profesor secundar, de aceasta nu vorbesc, pentrucă avantajele materiale sînt foarte mici și tot se cere oarecare știință. În sfîrșit capeți recompense naționale. Nu o vorbă, aceasta e mai greu decît să ajungi la Academie, dar tot se întîmplă. Și ia gîndește-te. Dacă cumva se întîmplă să fii deodată și profesor universitar, și membru al Academiei, și cu recompensă națională, și cu premii dela Academie, apoi nu-i mai bine să fii *savant* decît orice altceva în țara aceasta?

Apoi cînd atîtea foloase au să-ți curgă D-tale numai pentrucă veĭ fi învățat forma goală a științii, cum crezi că nu erau să se îngrămădească oamenii la așa poreclita știință? Și cine a alergat mai tare la pleașcă și a pus mîna pe lohma mai răpede? Firește că pleava societății. Vorba ceia: Obraznicul mînincă praznicul. Ce a fost mai vrednic și mai modest (Aceste două lucrurĭ merg mînă în mînă) a rămas la coadă, iar în frunteа meseĭ s-a îngrămădit săcătura.

In al doilea loc, măcarcă nu-i bine să disprețuiască cineva pe nime și nimic, dar dată fiind gravitatea cazului, să disprețuim geniile romînești cu un dispreț egal înfumurării lor, fiind convin[illegible] bună

BDD-B858 © 1907 Editura „Viețiĭ romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

măsură în modestiea luĭ. Comparaţiea cu spicul cel plin, care se pleacă la pămînt, în vreme ce spicul cel sec se rîdică în bătaea vîntuluĭ, e o exprimare populară a unuĭ adevăr de mult cunoscut. Şi noĭ îl cunoaştem. Dar care noĭ? Noĭ care nu scrim, noĭ care nu sîntem savanţi, noĭ al căror glas nu s-aude, ţăranul si meseriaşul. Toţi ceĭ care mînjesc hîrtiea şi care într-o proporţie maĭ mare orĭ maĭ mică toţi sînt înfruptaţi din specializmul romînesc, pleava societăţiĭ, aceĭa nu-l cunosc. Şi numaĭ glasul lor se aude şi se trîmbiţează şi pentru aceĭa nicăirĭ nu se aude un rîs de bătae de joc ca răspuns la pretenţiile grandomanilor, prin al căror condeĭŭ vorbeşte duhul sfînt. Nicĭo consideraţie nu trebue să ni domolească inima, căcĭ puterea remedĭuluĭ trebue să fie la înălţimea răuluĭ, şi cu cît îşĭ întăreşte gîtul specialistul romîn maĭ mult, cu atît maĭ tare trebue să-l tragĭ cu cangea de nas în jos. De orĭce te poţĭ teme, dar de aceĭa că s-ar puteà întîmpla să-ĭ rupĭ nasul, nu. Cu cît se laudă săcătura maĭ mult, cu cît jonglează maĭ frumos cu forma goală a ştiinţiĭ, cu atît opera este maĭ de nimic şi autorul maĭ netrebnic. Regulă: Ceĭ maĭ marĭ crezuţi oameni din ţara aceasta sînt ceĭ maĭ micĭ, în special ceĭ maĭ savanţi crezuţi oameni în ţara aceasta sînt ceĭ maĭ ignoranţĭ, ceĭ maĭ inteligenţĭ crezuţi oameni în ţara aceasta sînt ceĭ maĭ proştĭ.

In al treilea loc, să ne emancipăm de tiraniea verdictelor D-luĭ Maiorescu. D-sa, măcar că cu bune intenţiĭ, din cauze expuse maĭ sus se lasă înşelat de aparenţele ştiinţiĭ, şi, fiindcă vorba D-sale are mare trecere, apoĭ înăduşă vre-o apariţie sănătoasă ce ar puteà să aibă loc. Cel puţin dacă ar fi lăsat specialistul romîn de capul luĭ, tot nu s-ar gurguĭa aşa răpede. Dar aşa, dacă-l duce Dl. Maiorescu de mînă! Chiar dacă ţĭ-ar veni ţie în cap să fluerĭ, cine te crede, cînd aplaudează Dl. Maiorescu? Dacă specialiştiĭ romînĭ şĭ-aŭ găsit asemenea advocat, asta înseamnă că 80 la sută din şansele de reuşită ale vreuneĭ reacţiĭ aŭ dispărut. Iaca unul, oarecare, s-a dus cu o cărticică la Dl. Maiorescu, unde a fost întrodus de un alt ejusdem farinae oarecare, s-a închinat frumos, a admirat, a adorat (Şi cine nu-ĭ simţitor la asemenea lucrurĭ?). Şi Dl. Maiorescu a luat cărticica, a răsfoit-o şi a blagoslovit-o. Nu-ĭ vorbă, după cîtăva vreme ĭ-a dat acel oarecare luĭ Dl. Maiorescu o copită, dar acum, cînd şĭ-a făcut interesul, ce nevoe maĭ are? Dacă aĭ fluera tu acum, Dl. Maiorescu n-ar maĭ aplauda. Dar e prea tîrziŭ. Încă un talent, încă o pacoste, încă o cĭumă. Să scuturăm, să ne încercăm a scutura acest prestigiŭ, să ne emancipăm de tiraniea verdictelor D-luĭ Maiorescu. Şi dacă ne vom emancipa, să punem regula următoare cu jurămînt de a o urma: *Nimeni să nu se amestece unde nu se pricepe.*

In al patrulea loc, să ne constituim într-o ligă anti-pedagogică. [illegible] romîn,

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

tinde prin formalizmul ei la eliminarea oricăreĭ activităţĭ ştiinţifice din crierul copiilor noştri în şcolĭ. De mult ce se teme să nu dea prea mult, pedagogiea specialistuluĭ romîn a ajuns că nu dă chĭar defel; de mult ce se teme să nu tîmpească pe copil învăţîndu-l prea mult, a ajuns să-l tîmpească lăsîndu-ĭ crierul fără de niciun exerciţiu. Limba romînă, de pildă, se învaţă acum numaĭ din cartea de lectură. In clasa V profesorul ceteşte toată vremea discursurĭ (chipurile oratorice, cele maĭ adeseorĭ productele unuĭ specialist romîn), şi cînd osteneşte el, cetesc elevii. In clasa VI ceteşte profesorul poeziĭ, ĭar dacă se întîmplă cumva să fie el însuş poet, apoĭ improvizează a la Metastasio, şi cînd osteneşte el, cetesc maĭ departe elevii. In clasa VII ceteşte profesorul din cronicarĭ, alegînd bucăţĭ pe care le socoate că sînt orĭ maĭ frumoase orĭ maĭ patriotice, şi cînd osteneşte el, cetesc maĭ departe elevii. De cînd binele. Dacă te ajută D-zeŭ să fiĭ profesor de romîneşte, apoĭ poţĭ să daĭ toate cărţile pe toc şi să cumperĭ numaĭ o crestomatie potrivită (şi sînt de acestea făcute conform programuluĭ o mulţime), unde să fie un discurs pentru clasa V; cîteva poeziĭ pentru clasa VI, si bucăţĭ alese din autorĭĭ romînĭ pentru clasa VII. Şi te ajută D-zeŭ, că-ĭ bun. Căcĭ înaintea juriuluĭ examinator, care e totdeauna prezidat de un pedagog, ĭată ce chestiunĭ iţĭ poţĭ lua. Teza I scrisă: Eminescu ca poet liric. Teza II scrisă: Eminescu ca satiric. Teza III scrisă: Eminescu ca filosof. Teza I orală: Eminescu ca jurnalist. Teza II orală: Stilul epistolar al luĭ Eminescu. Teza III orală: Eminescu ca novelist. Proba practică: Doina luĭ Eminescu, pe care o declamĭ frumos, aşa că să facĭ pe unul din membriĭ juriuluĭ să plîngă. (Eĭ dacă aĭ ave noroc să-l facĭ pe prezidentul juriuluĭ!). Înţelegĭ că n-aĭ trebuinţă decît de ediţica Şaraga a luĭ Eminescu. La fiecare din cele şapte teze o tot scoţĭ din buzunar şi te uĭţĭ o leacă într-insa, şi dacă aĭ maĭ cetit şi D-ta cîteva criticĭ—că, dă, tot trebue să fiĭ cetit şi D-ta ceva—şi dacă maĭ aĭ şi glas frumos, gest expresiv—ştiĭ, ba din deget, ba din barbă, ba din pielea frunţiĭ—apoĭ eşĭ la sigur, reuşeştĭ chĭar în fruntea listeĭ. Şi tot aşa de cînd binele şi pentru elevĭ, căcĭ la cursul de romîneşte se duc ca la un spectacol. Decît şcoala nu e un spectacol, tot aşa dupăcum nu e o cazarmă. Ştiinţa are un rost în lumea aceasta, nu atît pentrucă printr-insa aĭ ajuns să vorbeştĭ cu oamenii la distanţe marĭ, să fugĭ ca fulgerul într-o trăsură fără caĭ, să te plimbĭ prin aer ca păsările, cît maĭ ales pentru aceea că progresul eĭ înseamnă o perfecţionare a *omuluĭ*, o îndepărtare tot maĭ mare a acestuĭa de bruta, dela care-şĭ trage originea. Scopul şcoaleĭ este să ajute la această evoluţie, ĭar nu să facă din elevii eĭ militarĭ. Militarizmul este tocmaĭ una din manifestările bruteĭ. Ştim cu toţii foarte bine că încă sîntem, noĭ Europenii, în timpurĭ de acelea unde afacerile dela popor la popor se regulează cu ameninţarea şi cu bita, ştim că trebue, maĭ ales noĭ Romînii, să fim gata la tot minutul să mînuim cĭomagul. [illegible] ult prin

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

școlĭ se pot da cîteva lecțiĭ de mînuirea puștiĭ, săbieĭ și celor-lalte instrumente de măcelărie, ca un fel de gimnastică orĭ de pregătire. Noĭ însă tindem să facem din această anexă scopul principal al școaleĭ, și sînt unele licee, care tind să întreacă în această privință școalele noastre militare, și aĭ căror directorĭ își fac o glorie din aceĭa că e'evĭĭ lor aŭ avut la cutare paradă militară o ținută tot așa de marțială ca și acea a jandarmilor. Aceasta însemnă o îndepărtare de la scopul școaleĭ atît de mare, încît, dacă nu se vor lua măsurĭ, copiiĭ noștri aŭ să capete în instituțiile de cultură ale statuluĭ o dezvoltare unilaterală, pur fizică și muzicală, ca acea care se dădea în gimnaziile grecești, în special în cele spartane. Fiecare lucru la timpul luĭ însă. Sparta a fost bună pe vremea eĭ, astăzĭ e un anacronizm. Tot astfel nu este școala un local de petrecere, ci de muncă, de năcaz. Tot lucrul bun se capătă cu greŭ. In școală nu trebue să se gîndească învățătorul cum să amuzeze pe elevĭ, așa că să li se pară învățătura o jucărie ; ci trebue să se gîndească cum să-i deprindă maĭ bine cu munca grea a științiĭ, care nu e o jucărie, atunci cînd e într-adevăr știință, ĭar nu pseudoștiință ca acea a specialistuluĭ romîn. Dacă nu deprinzi cu puțină greutate mintea copiluluĭ, apoĭ cum are să învingă vreodată greutățile științiĭ mintea bărbatuluĭ ? Nu că știința e ușoară trebue să facĭ să creadă pe copil, ci din contra că e grea, dupăcum și este. Cine nu poate dovedi, apuce-se de altă treabă. Cine se tîmpește de multă carte, acela era timp de acasă. Școala nu e spital, să îndreptăm pe ceĭ slabĭ de minte, ci un concurs de muncă intelectuală grea, unde se selectează ceĭ vrednicĭ, cu minte puternică, aptă de a face știință, adevărată știință.

In sfîrșit să ne deprindem a avea răbdare. Graba strică treaba. Vor veni ele odată vremurile, cînd Romînia va fi în adevăr Belgia orientuluĭ. Noĭ iștĭ de astăzĭ, începătorĭĭ, nu trebue să o silim să devină Belgie cu toptanul și cu deasila, căcĭ vom face din țara aceasta o caricatură. Este frumos, firește, să avem și noĭ un istoric ca Mommsen orĭ ca Ranke, un fizician ca Helmholz, dar pentru moment e cu neputință. Degeaba, natura non facit saltus. Să ne mulțămim și noĭ să fim maĭ micĭ și să fim destul de modeștĭ să o mărturisim. Dacă n-am fi așa de pretențioșĭ și n-am dori să spărîem lumea cu aparențe false, apoĭ în acele începuturĭ, care singure sînt posibile în momentele de față și aŭ fost posibile dela 1866 încoace, am putea produce lucrurĭ de samă. Proba pentru aceasta nĭ-a dat-o Alexandru Lambrior. Pecît specialistul romîn e înfumurat și sec, pe atît acela era modest (spic plin) ; pecît specialistul romîn ne sparie cu citațiĭ pentru a ascunde o remarcabilă sărăcie de cunoștinți, pe atît acela cita puțin, însă tot cărțĭ importante, cetite și meditate din scoarță în scoarță ; pecît specialistul romîn se arată că știe tot, macar că știe puțin, și se rușinează de a-și arăta lipsurile, pe atît acela își mărturisĭa sincer toate lipsurile, macarcă avea

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

într-adevăr o vastă cultură. Toate lucrările luĭ prezintă aceĭaș sinceritate și aceĭaș iubire de știință, ca și lucrările învățaților romînĭ din faza I, probează într-un cadru mic că autorul era în curent cu știința europeană contemporană și cuprind în acel cadru mic mai multe videri originale și juste decît toate scrierile savanților romînĭ din faza II și III. Cadrul e mic însă, și din punct de videre al forței autoruluĭ, cît și din acel al extensiunĭĭ opereĭ, dar, abstracție făcînd de aceĭa că Lambrior a murit tînăr (era numaĭ de 37 de anĭ), nu putea spiritul romînesc în evoluțica luĭ firească produce decît începuturĭ modeste. Dar pe lîngă opera luĭ Lambrior (Și tot așa în toate ramurile științiĭ, nu numaĭ în filologie, a existat dela 1866 încoace cîte un Lambrior), activitatea învățătorilor noștri probează că s-ar putea înjgheba și la noĭ o cultură reală, dacă ne-am hotărî să procedăm treptat și modest. Este fapt cunoscut de toată lumea că învățătorii noștri sînt oamenii cei maĭ cu adevărat iubitorĭ de știință din toată țara și că activitatea lor științifică, în cadrul eĭ modest, e cea maĭ solidă. Dacă profesoriĭ secundarĭ și cei superiorĭ ar ave iubirea de știință și aptitudinea pentru dînsa în proporție, sigur că am avea un învățămînt public ca cel din adevărata Belgie. Dar aceasta nu se poate, e contra naturiĭ. Noĭ sîntem în asemenea înprejurărĭ de începătorĭ, că nu vom pute învăța înmulțirea decît dupăce vom fi învățat întîĭŭ adunarea și scăderea, și noĭ sîntem încă la adunare și la scădere.

Pe lîngă această răbdare, că să facem întîĭŭ lucrurĭ maĭ ușoare și pe urmă altele maĭ grele, maĭ trebuește încă una. De vor fi lucrurile ușoare orĭ grele, ele sînt așa precum le-a făcut natura, și numaĭ în limita aceasta, a necesității, pot fi la dispoziția minții. Nu poți face, de pildă, un calcul infinitezimal și integral de maĭ multe felĭurĭ, unul pentru un copil de 7 anĭ, altul pentru un elev din clasa V, și altul pentru un student. Calculul acesta e numaĭ unul și acelaș, orĭ îl pricepĭ orĭ nu-l pricepĭ, dar ca să-l facĭ și maĭ ușor și maĭ greŭ, după placul D-tale, nu poți. Orĭ, nu poți face un curs de gramatică comparată a limbilor indogermane de maĭ multe felĭurĭ, unul pentru clasele primare, altul pentru liceŭ și altul pentru universitate; acest curs nu se poate face decît la un anumit timp și pentru niște anumiți oamenĭ; ca să-l facĭ și maĭ ușor și maĭ greŭ, după placul D-tale, nu poți. Pentru anumită activitate intelectuală trebue anumit om și anumit timp. Nu poți zice: «Te rog, învață pentru hatîrul meŭ chinezește pănă mînĭ dimineață, pentrucă are să vie mînĭ un Chinez la Bucureștĭ și n-are cine să vorbească cu dînsul» Dumnezeŭ însuș nu poate face pe om să învețe o limbă în maĭ scurt timp decît acela în care el, dumnezeŭ, a hotărît dela capul locului. Prin alte sfere a făcut el poate ființe de acelea care să poată învăța chinezește într-o noapte, aicĭ pe pămînt n-a făcut.

Dintre toate condițiile propuse de mine această de pe urmă, de a ave[illegible] răb-

BDD-B858 © 1907 Editura „Viețiĭ romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

dare a fost cauza principală, care a făcut să degenereze la Românii știința în *specialismu românesc* (vezi IV, 2.), și până la atîta grad de putere a crescut acest mare defect moral, încît lucruri absurde au ajuns în mintea românească un fel de precepte intelectuale și morale, destinate oarecum să călăuzească soarta românimei (Ce ironie!).

Toată lumea știe, chiar un copil, că *a rezuma* se chiamă a spune aceia ce este mai important dintr-un șir de cunoștințe, pe care *prealabil* cineva le-a avut și le-a cîntărit tocmai pentru ca să vadă care sînt mai importante și care nu sînt. Pentru ca să rezumi ceva, trebue întîiu să-l știi pe acel ceva în întregime. Presupune că un învățător dela un sat ar vorbi cu un elev al său astfel: ‚Măi băete, ĭaca ai aici, pe aceste zece pagini, istoriea lui Mihaĭu Viteazul. Această istorie tu trebue să o știi pe de rost, dar mai întîiu să mi-o rezumi.' Sigur că elevul, oricît de prost ar fi el, ar crede că învățătorul glumește și ĭ-ar răspunde: ‚Lasă-mă întîiu s-o învăț pe această istorie a lui Mihaĭu Viteazul și apoi ți-oiu rezuma-o.' Dacă însă învățătorul n-a glumit, ci a vorbit serios, ce crede ĭubitul lector? Ei, dar e altăceva să fii învățător la sat și altăceva să fii profesor universitar și membru al academieĭ. Cum spuneam cu altă ocazie, dacă furi în țara aceasta o pîne, mergi la criminal; dacă furi însă un milion cu meșteșug, ca să nu-ți poată pune procurorul mîna pe guler, ești un eroŭ admirat de părinții de familie. Tot așa aici, dacă ești învățător la sat și pui pe elevi să rezumeze întîiu și pe urmă să învețe, li pare oamenilor lucrul curios; dacă însă ești profesor de universitate și membru al academieĭ, poți face asemenea propuneri absurde fără teamă de a provoca mirarea. Și într-adevăr un vechiŭ cunoscut al meŭ (Nomina odiosa) mi-a făcut mie o asemenea propunere cu privire la dicționar. Pecînd mă sileam mai tare să clasific după înțelesuri citațiile nenumăratelor cuvinte, mai ales ale celor care, ca *bat*, aŭ sute de înțelesuri, ĭar lucrul mergea încet cu toate silințele mele, am primit următorul sfat din partea aceluĭ prietin: ‚*Rezumează ca Darwin*'. *Ca Darwin*, mai întîiu Se înțelege, dacă toți găgăuții din țara românească sînt niște genii, trebue să fiu și eŭ măcar ca Darwin. Apoi *rezumează*! Tu de abia ai început să citești istoriea lui Mihaĭu Viteazul și el îți strigă să rezumezi. Ce să rezumez? Cele 100 de înțelesuri ale lui *bat*? Dar lasă-mă întîiu să le aflu care-s. Nu vezi că nu le știu încă și că tocmai îmi bat capul să le aflu? Ce noroc ai, măi omule, mi-am zis, că ești un om mare și nu ești un învățător de sat, căci te-ar lega oamenii. Dar așa nu te leagă nimeni, căci e grozav prestigiu de a fi cineva *om mare* în țara românească!

Rău cu rău, dar mai rău fără rău, zice Românul. Și are dreptate, căci ĭată ce vrea el să zică. Se mărită, de pildă, o fimeie dișteaptă și nimerește un bărbat prost, dar harnic. Prin prostiea lui bărbatul se face nesuferit fimeii, prin hărniciea lui însă procură bîelșug familieĭ. Acum, din punct de videre al fimeii,

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții românești"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

firește că nu i-i bine cu prostul alăturea, dar ce ar face ea singură cu o casă de copii, cînd n-ar fi prostul? Ori, a căpătat cineva dela părinți moștenire o bucată de pămînt rău și o cocioabă. Ar fi mai bine, negreșit, ca cocioaba să fi fost o casă bună și pămîntul cel rău un pămînt fertil, dar dacă n-ar fi moștenit nimic, ca atîția alții, n-ar fi fost încă și mai rău? Și ce mai trebuesc exemple? De cîte ori nu s-a întîmplat fiecăruia dintre noi ca să tragă un profit dintr-un lucru, pe care în alte împrejurări îl disprețuise ca netrebnic, dintr-un cuțitaș știrb, dintr-o pereche de papuci rupți, dintr-un bumb de fier, dintr-un ac fără vîrf! Să nu disprețuești nimic. Acest filosofem e deobște cunoscut. Dar de aici nu urmează că trebue să strîngi toate hîrburile, potcoavele, cuele, bumbii stricați, custurile, potloagele. Sînt și de acei care strîng aceste lucruri, dar nu din vreo filosofie, ci din necesitate, pentrucă hîrburile, potloagele, etc., li constituc o marfă, un material de schimb, un mijloc de existență. Dar încă mai puțin din acest filosofem nu urmează că cineva cu bună voință și cu bună hotărîre trebue să urmărească lucrurile cele rele. Omul trebue să tindă la bine. Dacă cumva *se întîmplă* ca să dea peste rău, să caute să utilizeze și răul, dar nu este treabă bună ca să umble după rău *inadins*. Se înțelege că trebue să aibă cineva puțină răbdare. Adeseori, în adevăr, (Nu totdeauna), lucrul bun costă mai mult timp, mai multă muncă, dar încalea, și dacă aștepți puțin, e lucru bun. Răul e tot rău, de geaba. Te poți sluji de el, nu-i vorbă,—rău cu rău, dar mai rău fără rău,—însă, dacă poți cu puțină răbdare să-l înlocuești cu altul bun, nu sta la îndoială. Și cu toate acestea vorbele *fie și prost, numai să fie mai răpede* au devenit o dogmă în țara aceasta. E greu, foarte greu să reagiți contra acestei dogme, căci ea își are originea în firea unei întregi clase de oameni, în firea specialiștilor romîni, care a tot înflorit dela 1866 încoace și a găsit în acea dogmă sancțiunea și formula. Cu toate acestea trebue să avem răbdare. *Să răbdăm*, acesta să ne fie cuvîntul de ordin, iar în locul formulei *fie și prost, numai să fie mai răpede* să punem o alta: *fie cît de tîrziu, numai să fie bun.*

BDD-B858 © 1907 Editura „Viețiĭ romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

Indice de exemple și de nume

abaldă 11, 17.
abalgibaș 11.
abaroca 11.
abărlău 11.
abătătoare 11, 17.
abdal 11.
abdes 11.
abdest 11.
abdicare 11, 17.
abeș 12, 17.
abețedar 12.
abiruire 12, 17.
abitațiune 12.
abiturient 12.
ablaș 12.
ablișoară 12.
abnormitate 12.
abo 12, 17.
aboa 12.
abolire 12, 17.
aboliție 12.
abominabil 12, 17.
abonare 12, 17.
abor 12.
abordabil 12, 17.
aboțesc 12.
abracadabrant 12.
abrașa 12.
abreviativ 12, 17.
abreviator 12, 17.
abreviatură 12, 17.
Abrud 45.
abrutizez 12.
abruzană 12.
absc[illegible] 12.
absidă 12.
absintez 12
absoarbere 12
absolutist 12, 17.
absolutoriu 12.
absolvență 12.
absorbitor 12.
absorviruesc 12.
abstinere 12.
abștin 12.
abșidar 12.
abținere 12, 17.
abundent 12.
abundint 12.
aburire 12.
abut 12.
abuu 12.
abuzant 12.
abuzare 12.
abzic 12.
academicește 12, 17.
Academica 79, 80.
acaparare 12.
acapăr 12.
acar 12, 17.
acatastasie 12.
acatest 12.
acatolic 12.
acaț 12, 17, 59.
acațiin 12.
acăr 12.
acăriță 12, 17.
acăstăi 12.
acățare 12, 17.
acățăcios 12, 17.
acățărare 12, 17.
acățătoare 12 17.
acățos 12.
acău 12
accea 12.
accedere 12.
accedez 12.
accelerare 12, 17.
accelerație 12, 17.
accelerațiune 12,17.
accentez 12.
accentuare 12.
accentuesc 12, 17.
acceptare 12, 17.
accesibilitate 12.
accesie 12.
accesit 12, 17.
accesiune 12, 17.
acciză 12, 17.
accreștere 12.
acel 35, 37 sqq.
acela 35.
acelalalt 12.
acelalant 12.
acelălalt 12.
acelălalant 12.
acer 12, 17.
acerat 12, 17.
acest 35.
acesta 35.
acesta'alt 12.
acestalant 12
acestălalt 12.
acestălalant 12.
acestlalt 12.

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții românești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

acetonă 12.
achenie 12.
Acherman 46.
achĭamare 12.
achian 12.
achilimit 12, 17.
achinţiŭ 12.
achipuesc 12
achiŭ 12.
aci 35, 41, 42.
acic 12.
acicular 12.
aciditate 12, 17.
acidulat 12, 17.
acintuș 12, 17.
acir 12, 17.
aciră 12.
aciuare 12
aciŭaș 12.
aclamare 12, 17.
aclamator 12.
aclimatare 12.
aclimatizare 12, 17.
aclimatizaţie 12.
aclimatizez 12, 17.
aclo 12, 17.
acmac 12, 17.
acnu, 12 17.
acnuma 12, 17.
acol 12.
acolea 35.
acolisitoriŭ 12, 17.
acolisire 12.
acolit 12.
acolo 35.
acoloș 12.
acom, 12.
acomodabil 12
acomodament 12.
acomodant 12.
acomodare 12.
acompaniare 12, 17.
acompaniatoare 12.
acompaniatoriŭ 12, 17.
acompaniman 12.
aconciez 12.
acoperit 12, 17.
acoperitoriŭ 12.
acoperitură 12, 17.
acordesc 12.
acotiledon 12.
acotiledonic 12.
acov 12.
acreditare 12.
acrid 12
acridă 13.
acrire 13.
acriș 13, 17.
acritoare 13, 17.
acrobată 13.
acrobatic 13.
acroiŭ 13.
acromatizm 13.
acrostihidă 13.
acrotalasie 13.
acrovolizm 13.
ax 13.
axil 13
actă 13.
actic 13.
actinamea 13.
actoraș 13.
actoriţă 13.
acţie 13.
acu 35, 36, 41.
acufund 35.
acufundare 13.
acufundătură 13.
aculeat 13.
aculeiform 13.
aculeol 13.
aculm 13.
acum 35, 36, 41.
acuma 35, 36, 41.
acumbent 13.
acumen 13.
acuminat 13
acumulare 13.
acumulaţie 13.
acumulaţiune 13.
acumuș 13.
acurăteaţă 13.
acuș 35.
acuză 13.
acuzător 13.
acvilon 13.
acvir 13.
adăpost 59
adică 35.
adicăle 35
adicăte 35.
adicătelea 35.
aept 17.
aesta 50.
aferat 16, 18.
agestesc 17.
Agĭud 46.
aglică 48, 49.
Agribiciŭ 46.
agurizar 48, 49.
Agust 17.
ahaĭ 17.
ahăsta 17.
aĭasta 17.
aiciĭ 35, 41, 42
airea 17.
aitură 17.
Aĭud 45, 46.
ajung 64
alandala 57, 59.
alăŭ 17.
Alba 45.
Alba Iulia 45.
albină 48, 49.
albinea 49.
albinică 49
albinioară 49.
albiniţă 49.
albinuţă 49
albișor 12.
albiţă 48, 49.
Alexandria 46
Almaș 46
altanic 49.
altîngea 49.
altingic 48, 49.
Alţina 46.
alunat 48, 49, 50.
Amaradia 46
amăreală 48, 49, 50.
America 46.
amîn 59.
Ampela 46.
Ampoiţa 46, 47.
amu 35, 37.
Anadol 46.

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

aninis 48, 49.
Antina 46.
Apold 46.
aptangic 49.
Arad 46.
Arapia 46.
Arcadios 55.
Ardeal 46.
argăseală 49. 50.
argea 49.
Argeș 46.
ariceală 49
aricĭŭ 49, 50.
arĭștă 17.
armasar 49.
Arnăutchiŭ 46. 52.
arsenică 49.
arsinic 49.
arțar 49.
arunc 59.
Asachi 69, 80.
ascult 63.
asupra 63.
așchiez 49. 50.
așternut 49.
atingic 49.
atlangic 49.
atuncĭ 64.
Aţel 46.
auș 59.
Avrig 46.
baargic 13.
babaŭ 13.
babein 13.
babeingiŭ 13.
babelic 13.
babie 13.
baburĕ 13.
baca 13.
bacală 13.
bacalbașa 13.
bacalîm 13.
bacaloreat 13.
bacaloreată 13.
Bacăŭ 46.
baccea 13. 17, 18.
bacciform 13.
baccil 13.
bace 13.
bacfon 13.
bacliŭ 13.
bacolţĭ 13.
bacriŭ 13.
bacșorez 13.
badahîrcă 13.
badană 13.
badeĭ 13.
badiĭ 13, 17.
badin 13.
badoacă 13.
baederă 13.
bagadel 13.
bagatea 13.
bagcea 13.
baghiţă 13.
bagĭonetă 13.
bagreanorodnic 13.
bagrin 13.
bahadîrcă 13,17,18.
bahahue 13.
baharaŭcă 13.
baharoasă 13.
Bahluĭŭ 46.
Bahnea 46.
bahu 13.
bahuesc 13.
bahuitoare 13.
baĭb 13.
baĭcă 13, 17.
baĭculaș 13.
bainet 13.
baĭo 13.
baĭoș 13.
baĭozo 13.
baĭur 13.
bal 13.
baladin 13.
baladină 13.
balansez 13.
balanţier 13.
balaoaches 13.
balbuţ 13.
Balcan 46, 47.
baldar 13.
baldrian 13.
balhuĭŭ 13, 17.
bali 13.
balircă 13.
balistă 13, 17.
balîc 13.
balomidă 13.
balos 13.
balotarisesc 13.
baltagibaș 13.
balţă 13.
bamburĕ 13.
bamburcă 13, 18.
Banat 46.
banatit 13
banc 13.
band 13.
bandajare 13.
bandare 13.
banderĭu 13.
bandez 13.
bandiţă 13.
bandoală 13.
bandrabucă 13.
bandrabură 13.
bangăhăŭ 13.
bangăŭ 13.
banoveţ 13, 17.
banţ 13.
banţur 13.
bapcă 13, 14.
baptistar 13.
barabar 13.
barabuliște 13, 17.
barac 13.
baragă 13.
baranţă 13.
Baraolt 46.
barat 13.
bară 13, 17.
barbar 13, 17, 18.
barbaric 13, 17.
barbaricesc 13.
barbarie 13, 17, 18.
barbarină 13.
barbarizm 13, 17.
barbă 13, 18.
barberie 13.
barbiric 13.
barbuĭez 13.
barburie 13.
barcacĭŭ 14.
bargel 14.

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții românești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

baricadare 14, 17.
barloĭŭ 14.
barme 14.
barnă 14.
barnebit 14.
barnee 14, 17.
barnie 14.
baroană 14.
baroscop 14.
barşonesc 14.
bartă 14.
bartiţă 14.
basalic 14
basamă 14.
Basarabia 46, 47.
baseţă 16, 18.
bastara 14, 17.
başă 14.
başbaiac 14.
başbuza 14.
başbuzucie 14.
başoaldă 14.
bat 21 sqq. 57, 85.
batalan 14.
bataştine 14.
batăraş 14.
batcă 14, 17.
bate 14.
batere 14.
batic 14.
baticel 14.
batişte 14.
batoc 32.
batog 32.
batogesc 35, 43.
batră 14.
batucel 14.
bauesc 14.
baun 14.
baur 14, 17.
bavard 14.
baz 14.
bazageanbaşă 14.
bazaltic 14.
bazarlîc 45.
bazăconie 14.
bazma 14.
bădaĭŭ 35.
bădău 35.
băl 53.
bălan 53.
Bălgrad 46.
băloĭŭ 53.
Bălţăteşti 46.
băluţ 53.
Bărăgan 46.
Bărceanu 49, 50.
Bărgău 46, 47.
bătucesc 35, 43.
Becĭŭ 46.
Beclean 46.
Beĭuş 46.
belceŭ 17
Belgrad 46.
Berheclŭ 46.
beterdisesc 31.
betermea 32.
Bicaz 46.
bĭel 53.
Biertan 46.
Bistriţa 46.
bitirdisesc 31.
bitirmea 32.
bĭja 18.
bîlhoacă 35.
Bîrlad 46.
Bîrsa 46.
bîrsă 18.
bîtă 35.
bîtuţă 17.
blagă 17.
Blaj 46.
boare 58.
boată 35.
bottă 44.
Bogdan I. 9, 46.
Bogdan-Saraĭŭ 46.
bojogar 18.
bojogăreală 18.
bojogăresc 18.
Bolcacĭŭ 46.
boldiş 18.
bolf 17.
bolînd 17.
boră 16, 18.
Borca 46.
Bosna 46, 47.
Bosnia 46.
botă 35, 64.
Botoşani 46.
bourel 56.
Brad 46.
braghin 13.
Braşov 46.
Brateş 46.
Brăila 46.
brumarĭŭ 32.
Bucegĭ 46.
buchea 32.
bucnesc 35.
Bucovina 46.
Bucureştĭ 46, 47.
budăĭŭ 35.
budihace 35.
buduhală 35.
buduhaliţă 35.
bufnesc 35.
Bugeac 46.
bugezesc 18.
buhnesc 35.
bulbuc 18.
bulg 35.
bulgăre 35
bulhac 35.
bulibaşă 35.
bulucbaşă 35.
Burdujenĭ 46.
buric 18.
buruĭană domnească 44.
buştean 35.
buştihan 35.
bute 64.
Buzău 46.
cabac 14.
caban 14.
cabaniţă 14.
cabanlău 14.
cabazlîcarĭŭ 14.
cabeniţă 14.
cablucă 14.
cabul 14.
caca 14, 17.
cacalisaura 14.
cacancea 14.
cacealma 14.

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

cacoarma 14.
cacerdisesc 14.
cacîor 14.
cacîoresc 14.
caco 14.
cacodemon 14.
cacofonic 14, 17.
cacovean 14.
cacu 14.
caculi 14.
cadalîc 14.
cadalma 14.
cadel 14.
cadet 14, 17.
cadiascher 14
cadilniță 14.
cadîșcă 14.
cadrez 14.
caeţel 14.
Cafarnaum 46, 47.
cafeluță 14.
caftangiŭ 14.
caftar 14.
cagan 14.
caghelarĭŭ 14.
cahal 14.
cahleaţă 14.
Cahul 46.
cahvegidină 14.
caîlac 14.
cailă 14.
caîmacamaș 14.
caîmăcămie 14.
caisină 14.
caisiŭ 14, 17.
caișmir 14.
caîuș 45.
calabrin 14.
calacatîr 55, 56, 57.
calafaciŭ 14.
Calafat 46.
calambohi 14.
calamină 14.
calap 14.
cală 14.
calaf 14, 17.
calăr 14.
calbază 55.
calbează 14, 55.
calcat 14.
calcaură 14.
calceriță 35.
calcinare 14, 17.
calcinație 14.
calcinațiune 14.
calcinez 14, 17.
calcopirită 14.
calculabil 14.
calculare 14, 17.
calculator 14, 17.
calculător 14.
calec 14.
calfed 14.
calfie 14.
calfiŭ 14.
calibru 14, 17, 18.
calicesc 14, 18.
calicește 14.
calicime 14, 17, 18.
calicinal 14.
calicîos 14.
calicire 14, 17.
calicit 14.
caliculat 14.
calificare 14, 17.
calificat 14.
caligulicîoară 14.
calita 14.
caliţcă 14, 17.
caliŭ 14.
caliĭŭ 14.
calm 14.
calmar 16
calomel 14.
calpacă 14.
calpuzănie 14.
calvin 14, 17, 18.
calvinesc 14, 17, 18.
calvinește 14, 17.
calvinizm 14, 17.
cam 59.
camardiner 14.
camatnicie 14.
cambiŭ 14.
camblot 14.
camerieră 14.
camerling 14.
camerton 14.
camforă 15.
camforcă 15.
camfurcă 15, 18.
camgar 15.
camhă 15.
camin 15.
camiță 15.
camizol 15.
camlot 14.
campadură 15.
campană 15.
campanulaceŭ 15.
campanulat 15.
campanulă 15.
campion 15, 17, 18.
camuhaĭ 15.
camva 15, 18.
cana 15.
canaliculat 15.
canaluță 15.
cananarhisesc 15, 44.
cananit 15.
canapelŭ 15.
canară 15.
canariță 15.
canceaŭă 15.
cancet 15.
cancĭ 54.
cancĭoc 15.
candelar 15.
candeș 15.
candidez 15.
candie 15.
candilarĭŭ 15.
canescent 15.
caneva 15.
cangelarĭŭ 15.
canie 15.
caniș 15.
caniv 15.
canonicește 15, 17.
canonieră 15.
canonir 15.
canonisire 15.
cantaloș 15.
cantalup 15, 18.
cantaragiŭ 44, 45.
cantariatică 15.
cantatriță 15.

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții românești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

cantă 15.
cantonist 15, 18.
cantoral 15.
cantorie 15.
canțelist 15.
canțonetă 15.
caolin 15.
cap 66.
capangă 15.
capară 15.
capasîz 15.
capăr 15.
capeïcă 15, 18.
capilar 15, 17.
capilaritate 15.
capiolan 15.
capitez 15.
capitol 15.
capitolă 15.
capitolîu 15, 18.
capitulan 15.
capovenie 15.
capselă 15.
capșon 15, 18.
captare 15.
captator 15.
captație 15.
capturare 15, 17.
capturez 15, 17.
capțios 15, 18.
capudan 15.
cupudan-pașă 15.
caraban 15.
carabană 15.
carabăț 15.
carabete 15.
caraboïŭ 15.
carabura 15.
Caracal 46.
caracatir 55, 56.
caracterisesc 15.
caracteristică 15, 18.
caracterizare 15, 17.
carafefiz 15.
caragea 15, 44.
caragiŭ 15.
caral 15.
caraman 15.
caramană 15.
carambie 15.
carange 15.
carantan 15.
carasir 15.
carauïŭ 15.
caravanseraïŭ 15.
caravelă 15
caravion 15.
caravlah 15.
caraboïŭ 15.
carăpit 15.
carbol 15, 18
carbonar 15, 18.
carbonific 15.
carbonil 15.
carboș 15.
carbunculus 15.
carbură 15, 17.
carc 15.
carcan 15.
carcïofoïŭ 15.
card 15.
cardaș 15.
carea 15.
carecteï 15.
cariat 15.
cariatidă 15, 18.
caricat 15.
caricaturez 15, 17, 18.
cariez 15
carinat 15.
carineform 15.
cariofilacee 15.
cariofilee 15.
cariopsă 15.
carlogesta 15.
carmajin 15.
carmăn 15.
carmilă 15.
carnalită 15.
carnețel 15.
carnifice 15, 17.
caro 15.
carp 15.
Carpat 46, 47.
carpelă 15.
carpentă 15.
carpie 15.
carsac 15.
carstace 15.
carstenită 15.
cart 15.
cartel 15, 18.
cartilagineŭ 15.
cartilaginificație 16.
cartofărie 16.
cartografic 18.
cartografie 16.
caruhă 16.
carusel 16, 18.
carvană 16.
casabașalîc 16.
casabert 16.
casan 16.
casaoc 16.
casare 16.
casăgin 16.
cascanet 16.
cascare 16, 17.
cascarilă 16, 18.
caseină 16.
casierită 16.
casiterită 16,
caslava 16.
casoletă 16.
casrîc 16.
casteïŭ 16.
castet 16.
castorină 16.
castrare 16, 17.
castre 18.
castriet 16.
castru 16, 17.
cașă 16.
cașcă 16.
Cașin 46.
caștelan 16.
caștelean 16.
caștie 16.
catafract 16.
catagrafic 16, 17, 18.
catagrafisesc 16.
catahrizmie 16.
catalfoase 16.
catalogare 16.
cataloghez 16, 18.
catandichi 16.
[illegible] 16

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

catarag 16.
cataresis 16.
catastasis 17.
catastiv 16.
cată 16.
catehis 16.
catehisie 16.
catehizare 16, 17.
catehumen 16.
catenă 16, 17, 18.
catergă 16.
caterisire 16.
caterisis 16.
cateter 16, 18.
catigorisire 16.
catihetic 16.
catiheție 16.
catihis 16, 18.
catihizez 16, 17.
catîr 55, 56.
catîraș 16.
catîrc 16.
catolicesc 16, 17, 18.
catolicește 16, 17.
catrafoiŭ 16.
catramină 16.
catur 16.
caţabae 16.
caţaon 54.
caţaonesc 16.
caţaun 54.
caŭ 16.
caudat 16.
caul 16.
cauliculă 16.
caulinar 16.
caulomic 16.
caut 16.
cautelă 16, 18.
cauter 16, 18.
cauționamînt 16.
cauționator 16.
cauzilarĭ 16.
cavac 16.
cavadiș 16.
cavalerizm 16, 18.
cavaleros 16.
cavalet 16, 18.
cavalin 16, 18.
cavarbașă 16.
cavernă 16, 17, 18.
caviar 16, 18.
cavoŭ 16, 18.
cavză 16.
cazacă 16.
cazacincă 16
cazacĭoc 16.
cazaclie 16.
cazacliesc 16.
cazagiŭ 16.
cazan ahcesi 16.
cazarmadă 16.
cazarmez 16, 17, 18.
cazilbășește 16.
cazină 16.
caznic 16.
cazon 54.
Căcĭulata 46.
călbază 55.
călbează 55.
Călimăneștĭ 46.
călţunarĭŭ 18.
călţunași 49.
călţunăreasă 18.
Călugăreni 46.
căpcăun 54.
cărangea 44
cărăgea 44.
cărucer 57.
cărugea 44.
căscăun 54.
căsnicesc 18.
cătănesc 18.
cătră 18 sqq.
cățăun 54.
Ceahlăŭ 46.
ceatăr 54.
ceater 54.
cel 35, 38 sqq.
cela 35.
Celeĭŭ 46.
cer 47.
cergă 18.
Cerna 46, 47.
Cernica 46.
cerșesc 47, 48.
Certăștĭ 46.
cest 35.
cesta 35.
cetăr 54.
cetărez 54.
ceteală 18.
ceter 54.
cetit 18.
cevaș 48.
chelar 56.
chelărea 56.
chelărel 56.
chelbe 55.
chelefsesc 33.
cheler 56.
cheotoare 35.
cheșf 17, 18.
chez 18.
chiclaz 18.
Chiev 46
chiftiriță 59.
chiler 56.
chilific 16.
China 46.
Chĭov 46.
chip 66.
chircă 55
chirfoseală 18.
chirfosesc 18.
chiro;că 18.
chiroteală 18.
chirotesc 18.
chiscuĭŭ 18.
chitab 18.
Chitaiŭ 46.
chĭujar 17.
cifră 18.
Cihac 10, 32, 51, 58, 75.
cimbru 64.
cincime 18.
Cincu 46.
cĭoardă 35.
cĭoc 63.
cĭocan 56.
cĭocălăŭ 56.
cĭoclaș 57.
cĭocleag 56.
cĭoclej 56.
cĭoclejel 56.
cĭocolĭŭ 58.

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

cĭont 35.
Ciparĭu 61, 69, 70, 80.
Cisleitania 46.
Cisnădie 46.
Cistelŭ 46.
citlembec 17, 18.
cĭubotă 56.
cĭuc 63.
cĭucă 63.
cĭucleag 56.
cĭung 35.
cĭungaresc 35.
cĭungesc 35.
cĭunt 35.
cĭuntesc 35.
cĭurdă 35.
cĭutură 63.
cĭlțuesc 48.
Cîmpina 46.
Cîmpulung 46, 47.
cînd 19 sqq.
cîntaragiŭ 44.
cîrleagă 57
Cîrligatura 46, 47.
Cîrlomănești 46.
cîrmoajă 51.
cîrneleagă 33, 57.
cîrnosesc 18.
citime 18.
cîvîrgic 55.
clamp 43
clampă 35
clanț 43.
clanță 35.
clatin 51.
clămpăesc 35.
clămpănesc 35, 43.
clănțănesc 35, 43.
clătesc 51.
clătin 51
cleampă 35
cleatăn 51.
clempănesc 35.
clempuș 18.
cleten 51.
cletin 51.
clevetitor 18.
cloncan 35.
clop 17.
Cluj 46.
cocăltăĭ 44.
cocîrdat 35.
cocîrjat 35.
cocîrlat 35.
cociltaurĭ 44.
coclaură 44.
coconoz 45.
codru 58.
Cogălniceanu 69, 73.
Cohalm 46.
colaps 16.
Colase 46. 47.
colcerită 35.
colcîntaur 44.
colea 35.
colo 35.
Colonia 46.
Colțea 46.
comedon 16.
condac 18.
condurul doamnei 49.
Conhlaconhla 8, 62.
conopiștiriță 57.
Constantinopol 46.
contramină 16.
conventicul 16.
Copșa 46
corcie 18.
corcodea 34.
corcoduș 34.
Core 17, 18.
corlă 34.
Corod 46
Corssen 8, 10.
corună 34.
Costinescu 50.
cot 63.
cotăresc 34.
cotoresc 34.
coțobănesc 44.
coțobrel 44.
Covurluiŭ 46.
Cozia 46.
cracă 35.
Cracău 46.
Craĭova 46 47.
crancalic 18.
crant 43.
crăcan 35.
crăcană 35.
crăciun 58.
crăiță 44.
crănțăesc 35. 43.
crănțănesc 35. 43.
crăvaĭŭ 17.
creangă 35.
crer 17.
Cristian 46.
Criș 46
Crit 46.
Criveștĭ 46.
Crîm 46.
croncan 35
cruce 63.
cuc 63
cucinĭĭ 73.
cucunos 45
cucunoz 45.
Cucutenĭ 46
Cudalbĭ 46.
cufund 35.
culŭ 64.
culcudușă 34
culcuduță 34
Cule 46.
curcudea 34.
curcudușă 34.
curînd 58.
curlă 34
curtubeș 56.
Darwin 85.
Densușanu Ovidiu 9.
deretic 59.
despic 59.
dezmĭerd 59.
Diez 56, 64. 76.
doĭ 63.
dulce 63.
Eminescu 78, 82
fearfon 44.
ferfen mare 44
fug 63.
fulger 63
fund 64.
furcă 63.
Gaster 58.
gălbază 55.
gătejel 56.
ghĭuj 76.
ghĭuș 74. 75. 76.

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

gione 63.
giur 59.
grăsun 54.
Grimm 70.
gură 63.
ham 66.
Hasdeu 17, 32, 49, 50, 53, 65, 68, 71, 73, 74, 75, 76, 77.
Havet 8.
Helmholz 83.
Herzog Eugen 59.
hirurg 66.
icĭ 35.
ie 59.
iuo 63.
încuetoare 35.
înpăratul păsărilor 56.
înpărătuș 54.
înpărățel 56.
înpung 64.
jug 63.
june 64.
junghĭŭ 64.
Kühner 62.
Lambrior 83, 84.
Laurian 32, 53, 69, 80
leg 57.
lingușesc 47.
lis 67.
lucru 63.
Lundell 60.
luntre 64.
lup 63.
lupt 63.
lut 63.
Maiorescu 11, 73, 77, 78, 81.
Meyer-Lübke 11, 58, 64, 65, 66.
Miklosich 10, 32, 33, 53, 54, 64.
minciună 59.
Miron Costin 70, 72, 73.
moare 63.
moleșesc
Mommsen 83.
muc 63.
mulg 63.
mult 63.
muscă 63.
must 63.
Müller Max 61.
noră 63.
nuc 63.
număr 63.
ochelarĭ 56.
ochelariță 56.
ocheșică 44
ochĭul bouluĭ 56.
om 57.
pancĭaruș 56.
pantof 56.
Papĭu Ilarian 69, 70, 80.
papuc 56.
parantuș 56.
Paris Gaston 11, 64.
pazarlic 45.
pănțăruș 56.
pătrund 64.
Pindar 76.
piț-înpărătuș 56.
ploae 63.
ploŭă 63.
plumb 64.
poașcă 64.
Polizu 57.
Pontbriant 17.
porumb 64.
pufnesc 35.
pulŭ 63.
pulbere 63.
pulpă 63.
pumn 63.
Pumnul 69, 70.
puscă 64.
Pușcarĭu Sextil 59, 64, 65, 67.
puț 63.
Ranke 83.
răspic 59.
răspicat 59.
rilă 59.
Rohde 77.
roĭb 63.
roĭbă 63.
Rousselot 63.
rug 63.
saramură 63.
sarbăd 59.
săptămînă 53.
sătul 63.
săŭ 59, 63.
Săulescu 69.
Sbiera I. Radu 62, 63, 73.
Schleicher 70.
Schuchardt 10, 47, 59, 76.
Scripture 63.
scurt 63.
scutur 63.
Seelmann 8, 9.
sfedeluș 56.
sfredeac 56.
sfredelaș 56.
sfredeleac 56.
sfredeluș 56.
Sievers 66, 67, 74.
Sittl 10.
spurc 63.
stric 59.
sturz 63.
sufer 63.
suflu 63.
supsuoară 59.
surd 63.
șepte 53.
șofrac 56.
șofrăcuț 56.
țăŭ 59, 63.
Tiktin 11, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 64, 68
toamnă 63, 64, 65.
Tobler 11, 31, 43,

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieții romînești”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)

trunchĭŭ 64.
tulean 56.
turb 63.
tusă 63.
ţanţaruş 56.
umăr 63.
umbră 64.
undă 64.
unde 64.
ung 64
unghie 64.
Ureche A. V. 60, 61, 70, 71, 72, 73.
urez 59.
urs 63.
uşor 59.
vită 59.
vîzdoagă 44.
Vlăhuţă 8.
vulpe 63.
vultur 63.
Weigand 62.
zînă 10, 59.

BIBLIOTECA
UNIVERSITĂŢII
· IAŞI ·

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BDD-B858 © 1907 Editura „Vieţii romîneşti”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 15:01:05 UTC)